

CZASOPISMO INDEKSOWANE
NA LIŚCIE CZASOPISM
PUNKTOWANYCH MNiSW
(7 PKT., CZĘŚĆ B, NR 1667)

CZŁONKAMI REDAKCJI I
RADY NAUKOWEJ SIĘ SĄ
UZNANI BADACZE Z POLSKI
I ZAGRANICY

MIĘDZYNARODOWE
STUDIA HUMANISTYCZNE /
SOCIETY AND EDUCATION.
INTERNATIONAL STUDIES IN
HUMANITIES

SPOŁECZEŃSTWO I EDUKACJA

Institut Studiów Międzynarodowych
i Edukacji w Warszawie

27 (4) / 2017

CZASOPISMO INDEKSOWANE
NA LIŚCIE CZASOPISM
PUNKTOWANYCH MNiSW
(7 PKT., CZĘŚĆ B, NR 1667)

CZŁONKAMI REDAKCJI I
RADY NAUKOWEJ SiE SĄ
UZNANI BADACZE Z POLSKI
I ZAGRANICY

MIĘDZYNARODOWE
STUDIA HUMANISTYCZNE /
SOCIETY AND EDUCATION.
INTERNATIONAL STUDIES IN
HUMANITIES

SPOŁECZEŃSTWO I EDUKACJA

KOLEGIUM REDAKCYJNE | Editorial boards:

Paweł Stanisław Czarnecki –
Redaktor Naczelny / Chief Editor

Michal Cibere –
Sekretarz redakcji / Assistant editor

REDAKTOR NAUKOWY TEMATYCZNY | Section Editor:

Stanislav Szabo, Juraj Herdics, Wojciech Mądrzycki

RADA NAUKOWA | Scientific Council:

Henryk Bednarski – Przewodniczący / Chairman
Josef Polacko – wiceprzewodniczący / vice-chairman
Wojciech Słomski – wiceprzewodniczący / vice-chairman
Bazyli Nazaruk – sekretarz naukowy / scientific secretary

REDAKTORZY JĘZYKOWI | Language Editors:

Tamara Yakovuk – język rosyjski, tiyakovuk@yandex.ru

Jaroslava Kmecova – język czeski i słowacki,
jaroslava.kmecova@dare.sk

Ramiro Delio Borges de Meneses - język angielski,
hiszpański i portugalski, borges272@gmail.com

Marcin Szawiel – język polski, marcin.szawiel@wp.pl

Martin Laczek – język angielski, martin.laczek@yahoo.co.uk

Jurij Kariagin – język ukraiński, yuriy.karyagin@gmail.com

REDAKTOR STATYSTYCZNY I TECHNICZNY | Statistical

Editor: Fedir Nazarchuk, fedornaz@gmail.com

CZŁONKOWIE | Members:

Jewgenij Babosov, Pavol Dancak, Kazimierz
Doktór, Anatolij Drabowski, Rudolf Dup-
kala, Sergiej Gawrow, Vasili Gricenko, Jurij
Kariagin, Natalia Kutuzowa, Ella Libanowa,
Mariola Lemounier, Ramiro Delio Borges de
Meneses, František Mihina, Andrzej Misiółek,
Zdzisław Nowakowski, Walery Nowikow,
Michajło Popławskij, Olena Pierelomova,
Jurij Reznik, Kiril Rozłogow, Wanda Rusiec-
ka, Aleksandr Stiepanow, Stanislav Stolarik,
Marek Storoška, Ireneusz Światała, Maciej
Tanaś, Walentyn Wandyszew, Anna Wawr-
zonkiewicz Słomska, Nonna Zinowiewa, Josef
Suvada, Ivica Gulasova, Vladimir Krcmery,
Irena Piskorova, Daniel West, Nella Nyczka-
lo, Ivan Grischenko, Irina Ignatieva, Vasil
Kremen, Alexander Belohalvek, Peter Vojcik.

Wersja pierwotna (referencyjna)
czasopisma to wersja drukowana. /
*The original (reference) version of the
journal is printed.*

Lista recenzentów | List of reviewers:

Lista recenzentów
znajduje się na stronie
www.studiahumanistyczne.pl

Adres redakcji i wydawcy | Publisher: **Instytut Studiów Międzynarodowych i Edukacji Humanum**,
ul. Złota 61, lok. 101, 00-819 Warszawa www.humanum.org.pl / Printed in Poland
© Copyright by The authors of individual text

Wszystkie nadsyłane artykuły naukowe są recenzowane. Procedura recenzowania artykułów, zapora ghostwriting
oraz zasady przygotowywania tekstów i instrukcje dla autorów znajdują się na stronie internetowej czasopisma
<http://humanum.org.pl> w zakładce Czasopisma / All articles are peer reviewed. The procedure for reviewing articles,
and the Guide for Authors can be found on the website of the journal (<http://humanum.org.pl>)

Korekta artykułów zamieszczanych w czasopiśmie
wykonywana jest przez Autorów periodyku / Proofreading by authors.

27 (4) / 2017

Spis treści

MARIÁN AMBROZY: Fyzikova reflexia pilierov kresťanstva	5
PAWEŁ CZARNECKI, MÁRIA GAŽIOVÁ: Vplyv stresových faktorov na syndróm vyhorenia v lekárskech profesiách	11
M. CZERNYSZOWA: Działalność badawcza przyszłych menedżerów organizacji jako problem teorii i praktyki pedagogicznej	39
SLAVOMÍR DOLINSKÝ: Prevod podniku a európske pracovné právo	51
JANA GLUCHMANOVÁ: The need of ethics in the cultural, social and political function of the media	59
KIYOKAZU NAKATOMI: La Nada de Pascal	65
NATALIA IVANIVNA RUĐENKO: Педагогічна майстерність викладача як характеристика якості освітніх ресурсів у підготовці податкових службовців (із досвіду російської федерації)	81
SULTANOVA LEYLA: Освіта як соціокультурний феномен	91
НАТАЛІЯ ПАЗЮРА: Зміст програм формальної підготовки виробничого персоналу Японії	99
Д. О. УСТРИЖИЦКАЯ: Российский транзит и проблема перспектив	109

Marián Ambrozy

Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia
v Prešove, Slovakia
E-mail: ambrozy.marian@gmail.com

Fyzikova reflexia pilierov kresťanstva / *Physical Reflection of the Pillars of Christianity*

Abstract

There are authors who are already classics in their field. These include the famous physicist prof. Mgr. Július Krempaský, DrSc., Member of the European Academy of Sciences and Arts in Salzburg, member of the Czechoslovak and Slovak Academy of Sciences. An important naturalist once again surprised the readers with a great monograph. The book of Christian in the third millennium is an approach to many connections of physics, theology, and philosophy.

Keywords: Christianity, philosophy, theology.

Sú autori, ktorí sú vo svojom odbore už klasikmi. Medzi nich patrí i známy fyzik prof. RNDr. Július Krempaský, DrSc., člen Európskej akadémie vied a umení v Salzburgu, člen – korešpondent Československej a Slovenskej akadémie vied. Významný prírodovedec znova prekvapil čitateľov skvelou monografiou. Kniha *Kresťan v treťom tisícročí* je priblížením k mnohým prepojeniam fyziky, teológie a filozofie.

Významný slovenský vedec sa vyjadruje k rôznym článkom viery z pozície prírodovedca. Začína tým, čím správny fyzik má začať, problémami. Ako je možné, že sa na počiatku jestvovania vesmíru vynorilo potrebné množstvo hmoty? Ako to, že jestvuje vôbec časticová hmota a nie iba žiarenie? Riešenie vidí v takmer neveriteľne malej asymetrii častíc a antičastíc. Kde sa vzali prírodné zákony a ako to, že sú tak jemne naladené? To je kardinálna otázka, ktorá je zodpovedateľná mimo rýdzo fyzikálnych poznatkov. Krempaský tak nepriamo potvrdzuje Heideggerove známe slová, že fyzika sama nielen nemôže dať seba za objekt experimentov, ale jestvuje i mnoho otázok, ktoré sa jej síce dotýkajú, avšak nemá priamo kompetencie ich zodpovedať. Napriek tomu, ako je v knihe badateľné, fyzika poskytuje mnohé indicie, ako aj materiál pre viaceré filozofické a teologické otázky. Dialóg prírodných vied a náboženstva, i za pomoci filozofických výrazových prostriedkov, predstavuje náš fyzik ako možný.

Základné články viery sa pokúša Július Krempaský kategorizovať. Delí ich na duchovno – sekulárne, historické a zvestované články. Jeho pozornosť je zameraná na prvú skupinu.

Doslovný výklad Písma ohľadom vzniku vesmíru a človeka jasne objasňuje ako alegorický. Inklinuje k teologickým názorom Pierra Teilharda de Chardin a Hansa Künga. Vskutku, ťažko je veriť napríklad v doslovné jestvovanie reálneho manželského páru prvých ľudí. Dni sú samozrejme chápané ako epochy vzniku vesmíru. Alegoricky vysvetľoval i sám Kristus, pripomína Krempaský. Monografia je tak (z nášho pohľadu vydareným) pokusom o aktuálnu interpretáciu niektorých článkov viery v duchu objavov fyziky, nie úsilím o prepísanie katechizmu. Autor sa dotýka i problému teodícey, uvádza skutočnosť, podľa ktorej niektoré technológie kreovania vesmíru vyvolávajú tzv. vonkajšie zlo, napr. zemetrasenie. Dedičný hriech interpretuje vcelku rozumne ako prirodzené inklinovanie človeka k hriechu. Aj vyhánanie zlého ducha interpretuje ako uzdravovanie z epilepsie.

Autor si uvedomuje, že exaktný dôkaz jestvovania Boha veda neposkytuje. Avšak v nijakom prípade nerezignuje na poskytnuté indície, ako aj na „rozumové aktivity v oblasti skúmania Božej existencie a poznávania jeho vlastností“ (Krempaský 2016, s. 39).

Veda vie, kedy vesmír vznikol, ale presné popísanie okamihu počiatku nedokáže popísať. Tzv. kvantová kozmológia sa ukazuje ako konfúzna disciplína s často rozpačitými závermi. Mnohé kontroverzné závery kvantovej kozmológie však nie sú v rozpore s ideou stvorenia. Fluktuácia z vákua ako aj predstava vzniku vesmíru z niečoho sú kompatibilné s možnosťou kreácie. Krempaský uvádza svedkov inflácie, reliktové žiarenie, červený posun a výskyt chemických prvkov.

Náš fyzik vie, že poznáme len menšiu časť energie a hmoty vesmíru, zároveň si uvedomuje súvislosti, podľa ktorých tmavá hmota a tmavá energia pomerne málo ovplyvňujú 4 percentá nám známej reality. Rozpad prvotnej prainterakcie sme dokázali pomerne dobre opísať. Je možné poukázať na tri základné interakcie (silná, elektroslabá a gravitačná), avšak donedávna jestvoval problém s detekovaním gravitačnej sily, ktorá sa vyčlenila ako prvá. Krempaský s radosťou reflektuje jej detekciu.

Kozmológovia museli vyriešiť tri problémy: homogenita vesmíru v nesmierne veľkých rozmeroch, problém hodnôt blízkych euklidovskému vesmíru, problém magnetických monopólov. Kým prostrednému problému sa pre pomernú zložitosť nevenuje, prvý problém vysvetľuje Krempaský ako prvotnú pomalšiu expanziu vesmíru s časom na vytvorenie interakcií a realácií. Tretí problém rieši cez roztrieštenie Diracových monopólov – nosičov magnetických pólův. Oboznamuje s mechanizmom interakcie a častíc, ako aj so vznikom héliových jadier. Náš fyzik podáva štandardný vedecký opis kozmogónie, vznik hviezd a galaxií, pričom spomína Kantovu – Laplaceovu hypotézu, pričom sa venuje aj vysvetleniam H. Alfvéna.

Je nanajvýš chvályhodné, že sa fyzik Krempaský dotýka i biologických reálií, konkrétne prepája otázku vzniku života s fyzikálnymi reáliami. Komparácia vzniku života podľa Písma a v opise vedeckých hypotéz je podľa neho spolu zinterpretovateľná, za predpokladu alegorického čítania dní ako epoch. Krempaský však upozorňuje na nesmierne malú pravdepodobnosť vzniku atómu uhlíka, ako aj vzniku kyslíka za takých podmienok, aby sa na kyslík nepremenal všetok dovtedy jestvujúci uhlík. Tu je potrebná „vzácná zhoda okolností“ (s. 69). Menej záhadné je vysvetlenie vzniku aminokyselín, ako aj procesu autokatalýzy. Ako vedecký problém vníma genézu génov.

Kreacionizmus a evolucionizmus nevníma ako vzájomne kontradiktórický. Averziu voči evolúcii z pohľadu veriaceho intelektuála hodnotí ako neodôvodnenú. Evolúciu chápe ako jeden z nástrojov kreácie. Teóriu „Boha medzier“ progresívne orientovaný Krempaský odmieta. Zasadzuje sa za organické implementovanie evolučného modelu genézy sveta do kontextu kresťanskej koncepcie vnímania celku reality. Vehementne (a z nášho pohľadu veľmi správne) odmieta tzv. teóriu mladšej Zeme ako nesmierne naivnú. Upozorňuje však na deistické úskalia nahrádzania kreácie evolúciou. Pripomína, že v atraktorových systémoch môžu jestvovať určité organizované stavy, ktoré môžu smerovať k zložitejším štruktúram. Tento jav nám ukazuje principiálnu možnosť evolúcie. Možnosť Božieho zásahu pritom zostáva na rovine deterministického chaosu. Pozitívne hodnotíme, že Krempaský vystúpil aj proti vedeckým bludom, ktoré hlása biológ R. Dawkins.

Náš autor inklinuje k trojdimenzionálnemu vnímaniu človeka ako tela, duše a ducha. Evolučný pôvod človeka sa nevymyká biblickému obrazu stvorenia. Dotýka sa aj psychofyzického dualizmu. Podotýka, že klasická fyzika je slabá na vysvetlenie mozgových procesov. Čosi o mozgových procesoch pomôže odhaliť kvantová fyzika, podotýka Krempaský, konštatujúc, že v tejto súvislosti Darwinova evolučná biologická teória výberu druhov nezdôvodní všetko, ako nezdôvodní napr. fenomén religiozity.

Otázka antropického princípu je významným vedeckým problémom, ktorý sa týka fyziky, astronómie, ale aj logiky možných svetov. Svoje stanovisko postuloval aj náš fyzik. Uvedomuje si presnosť naladenie základných konštánt, citujúc Einsteina, že Boh možno pri kreácii nemal alternatívu, ako mal svet vyzeráť. Vesmír je skutočne jemne naladený, ako pripomína Krempaský názvom jednej zo subkapitol. Veľkosť elektrického náboja elektrónu, spomínaná asymetria častíc a antičastíc pri počiatku vývoja vesmíru, rozdiel hmotnosti protónu a neutrónu, popri mnohých iných konštántach dokonca významnú rolu hrá i taký fakt, ako je hmotnosť Mesiaca. Pripomína veľký problém teoretickej fyziky, kde nedokážeme vysvetliť antigravitačné účinky tmavej hmoty, aby vesmír fungoval tak, ako ho poznáme.

Ponúka prehľad viacerých koncepcií možných multivesmírov. Jedna z nich, známa podivná interpretácia kvantovej mechaniky od Hughha Everetta, je v podstate empirickou verziou určitej logiky možných svetov, konkrétne posibilitickej pozície. Okrem toho uvádza niekoľko empirických možností rôznych viac a menej izolovaných paralelných vesmírov. Tri z možností sú v úzkej zhode s teóriou strún

a superstrún, ktorá nemá prakticky nijaké empirické výsledky. Permanentné excitovanie vákua podľa A. Lindeho prakticky znamená vznik nových vesmírov, ktoré však jestvujú paralelne v realite. Podobná je teória multivesmírov. Podstatné je však, že i v prípade tohto modelu by posledné dve riešenia tvorili z hľadiska logiky možných svetov jedno aktuálne univerzum, ako píše Krempaský, vesmír je slovo ruského pôvodu a znamená všetok svet – podobne ako ekvivalent *вселенная*. Holografický vesmír sa zdá byť naozaj fantazmagóriou. Ešte menej pravdepodobný je simulovaný vesmír – umelé vytvorenie duplikátu. Úplným popustením uzdy fantázie je ultimatívny vesmír, ktorý je tiež identický s posibilitickou pozíciou logiky možných svetov. Súhlasíme s Krempaským, že akákoľvek predstava multivesmíru je tak krajne nepravdepodobná, že je prakticky nemožná. Paralelných vesmírov by muselo byť rádovo obrovské množstvo, čo je nerealizovateľné. Posibilitické vysvetlenia sú jednoducho ontologickým plytvaním a ostro protirečia Ockhamovej britve. Nota bene spomenúť Marpetuisov princíp najmenšieho účinku.

Biblický a sekulárny scenár si neprotirečia. Krempaský sprítomňuje epochy vzniku sveta v zmysle spájania so znázornením v Biblii podľa jednotlivých dní. Chápanie biblického scenára v alegorickej rovine ukazuje konsumerateľnosť oboch deskripcií. Oceňujeme prehľadnú tabuľku, ktorou autor ukazuje na identitu jednotlivých štádií a dní.

Zaujímavým spôsobom rieši Krempaský matematické problémy Biblie, napr. dlhovekosť dávných čias vykladá ako zamieňanie rokov s inými časovými úsekmi. Ako ťažko riešiteľný predkladá problém spásy a zatratenia – nepriamo tým kritizuje kalvínsky model predestinácie. Situácia sa komplikuje, pokiaľ si uvedomíme nevyhnutnosť slobodnej vôle, *sine qua* nie je možná predsa žiadna morálna teológia a etika. Obdobne sprítomňuje vieru v Krista Spasiteľa, konkrétne sviatosť Eucharistie pripodobňuje k fyzikálnemu javu vnútornej previazanosti dvojice fotónov za určitých striktných podmienok. Zmenu roviny kmitania si podávajú informáciou nekonečnej rýchlosti (s javom súvisí známy EPR paradox). Bohočlovečenstvo zasa prirovnáva alegoricky ku korpuskulárno – vlnovému dualizmu. Uvádza príklad fyzika F. Tiplera, ktorý sa pokúša vedecky vysvetliť nepoškvrnené počatie. V uvedenej súvislosti spomína turínske plátno a šatku z Oviada. V súlade s poznatkami súčasnej biológie považuje v prípade pravosti oboch artefaktov možnosť vedeckého vysvetlenia nepoškvrneného počatia za principiálne možnú.

Autor sa dotýka i fenoménu Trinity. Predstavuje svoju významnú analógiu obrazu najsv. Trojice a troch interakcií, ktorú úspešne prezentoval i v iných publikáciách. Pripomenutie svojej, z hľadiska filozofie náboženstva tak významnej analógie, pre-pája i s príkladmi stôp Božieho stvorenia vo fyzikálnej realite. Predmetná kapitola patrí medzi naozaj cenné a podnetné miesta monografie. Krempaský naozaj vyčerpávajúco poukazuje na prítomnosť trojičného modelu v reálnom svete. Kapitola je z nášho hľadiska jedna z najoriginálnejších a demonštruje nezvyčajne vysoký prínos autora publikácie v danej otázke.

V predposlednej kapitole sa Krempaský venuje článkom viery, ktoré nesú historické poslanstvo. Reflektuje starozákonné predpovede Kristovho vystúpenia a spa-

siteľského diela. Isté rozpory vo fakticite vykladá ako prirodzené, keďže apoštoli písali každý zvlášť a Nový Zákon nie je jednoliatym dielom kolektívnej redakcie. Príznačne dobrým perom opisuje niektoré súvislosti z dejín Cirkvi. Skrz spomenutý fenomén vnútorného prepojenia fotónov analogicky vkladá i možnosť komunikácie so svätými.

Záverečná kapitola je venovaná zjaveným pravdám. Krempaský načne i tému očistca, kde otvára tému času, pričom napr. J. Polkinghorne pripúšťa nejaké plynutie času vo večnosti. Náš autor teda naznačuje toto riešenie. Vzkriesenie sa pokúša podľa Tiplera vysvetliť ako elektrónovú baryogénu, ktorá využila energiu z fyzikálneho vákua, sám to však pokladá za otvorenú otázku. Zamýšľa sa nad inými zaujímavými súvislosťami, christianizáciou, odpustením hriechov, podstatou osláveného tela, napokon tematizuje vzťah večnosti a času.

Najvýznamnejší slovenský fyzik (tak ho označil okrem mnohých iných nezabudnuteľný slovenský chemik akademik Anton Blažej) Július Krempaský vo svojej najnovšej knihe ukázal znova svoje vedecké majstrovstvo. Fakt, že je filozofujúcim prírodovedcom, je známy slovenskému čitateľovi minimálne od 80. rokov 20. storočia. Po desaťročí od vydania skvelej knihy *Veda versus viera?* sa slovenský čitateľ dočkal ďalšej významnej monografie, v ktorej Krempaský ukázal zrelosť vedca a mysliteľa. Zakladateľ operačnej analýzy v Československu prof. Július Alexy viackrát v diskusiách vyhlásil, že náboženstvo nesmie odporovať výsledkom vedy. Kniha akademika Júliusa Krempaského je dielom z oblasti prepájania vedy, filozofie a náboženstva. Autor sa nijako nespreneveruje fyzikálnemu základu, naopak s využitím enormných fyzikálnych vedomostí argumentuje vedecky a filozoficky v prospech teológie. Jeho úsilie je maximálne korektné z hľadiska vedy, ako aj teológie. Pritom, podľa nášho skromného názoru, prináša reálne výsledky, ktoré obohacujú teológiu i filozofiu.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

- Krempaský, J.: *Kresťan v tretom tisícročí*. Bratislava: Lúč, 2016.
- Krempaský, J.: *Veda versus viera?*. Bratislava: Veda, 2006.
- Krempaský, J.: *Kresťanstvo a fyzika*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1999.
- Krempaský, J., Ambrozy, M.: „Modul 3“ vo fyzikálnej realite. In: Sociálne poslanstvo Jána Pavla II. pre dnešný svet 1989 a 25 rokov po... Ružomberok? Verbum, 2015.
- Krempaský, J., Ambrozy, M.: *Poznámky k fenoménu fyzikálnych konštánt*. In: Posolstvo Jána Pavla II. 2016. Ružomberok: Verbum, 2016.
- Krempaský, J., Ambrozy, M.: Trinity problem and its context in theoretical physics, In: *European Journal of Science and Theology* 13 (3), 2017.
- Ambrozy, M.: *Filozoficko-etické kontexty prírodovednej tématiky*. Prešov: VŠMP ISM Slovakia, 2016.

Paweł Czarnecki

Mária Gažiová

St. Elisabeth University of Health Care and Social Work
Bratislava, Slovakia

Vplyv stresových faktorov na syndróm vyhorenia v lekárskejších profesiách / *Effect of stress factors on burnout syndrome in medical professions*

Abstract

Empirical research is focused on the perception, survival and subjective assessment of personnel, material and technical and organizational conditions of work in the practice of medical surgical practice at the selected workplace and their possible impact on the somatopsychic comfort of the respondents and their overall work performance.

Keywords: stress factors, burnout, medical professions.

Empirický výskum je zameraný na vnímanie, prežívanie a subjektívne hodnotenie personálnych, materiálno-technických a organizačných podmienok práce pri výkone lekárskej chirurgickej praxe na vybranom pracovisku a ich možný vplyv na somatopsychický komfort respondentov a ich celkovú pracovnú výkonnosť.

CIEĽ EMPIRICKÉHO VÝSKUMU

HLAVNÝ CIEĽ

Cieľom výskumu je poukázať na faktory, ktoré sa môžu podieľať na vzniku syndrómu vyhorenia v lekárskejších profesiách, konkrétne v uvedených chirurgických odboroch.

ČIASTKOVÉ CIELE

1. Zistiť, ako respondenti vnímajú a prežívajú pracovné a personálne podmienky na svojich pracoviskách.
2. Monitorovať spokojnosť lekárov s materiálno-technickým vybavením na príslušných pracoviskách.

3. Skúmať, ako vnímajú a prežívajú lekári administratívnu, fyzickú a psychickú záťaž na príslušných pracoviskách.
4. Popísať, ako hodnotia lekári úroveň organizácie odbornej práce na príslušných pracoviskách.
5. Zistiť mieru spokojnosti s morálnym a finančným ohodnotením lekárov na príslušných pracoviskách.
6. Skúmať subjektívne prežívanie perspektívy zlepšenia pracovných a interpersonálnych podmienok na príslušných pracoviskách.
7. Kvantifikovať mieru somatopsychického dyskomfortu lekárov na príslušných oddeleniach.

METODIKA VÝSKUMU

METÓDY VÝSKUMU A VÝBER TECHNÍK

Terénny zber informácií sa uskutočnil kvantitatívnou metódou prostredníctvom štandardizovaného dotazníka Beck, ktorý verifikuje prítomnosť somatopsychického komfortu resp. dyskomfortu a depresie a 23 položkového cieľného dotazníka, obsahujúceho otázky so štvorstupňovou škálou s kombináciou otvorených a zatvorených otázok pre každého respondenta.

CHARAKTERISTIKA SKÚMANÉHO SÚBORU

Výskumnú vzorku tvoria lekári neurochirurgie, chirurgie a ortopedie kliniky v Košiciach. Celkovo bolo doručených 67 dotazníkov, z ktorých bolo vrátených 60, čo tvorí percent.

ČASOVÝ HARMONOGRAM PRIESKUMU

Výskum sa uskutočnil v dvoch etapách, ktoré boli realizované v októbri a novembri 2016.

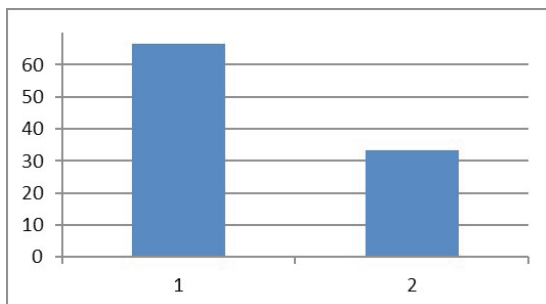
ANALÝZA VÝSLEDKOV EMPIRICKÉHO VÝSKUMU

INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV CIELENÉHO DOTAZNÍKA PRACOVNEJ SPOKOJNOSTI

Výsledky empirického výskumu boli analyzované z hľadiska pohlavia, rokov odbornej praxe a pracovného zaradenia.

Otázka 1: Považujte pracovnú obsadenosť odborným personálom na Vašom pracovisku za dostatočnú resp. nedostatočnú?

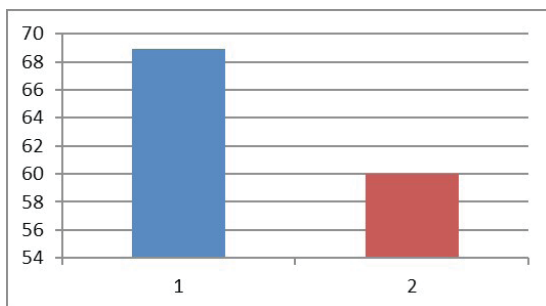
Graf 1a

1 - 67% respondentov je nespokojných s pracovnou obsadenosťou odborným personálom.

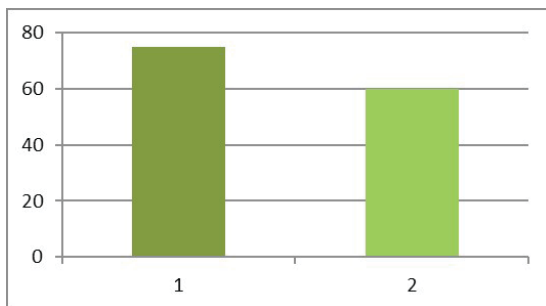
2 - 33% respondentov spokojných s pracovnou obsadenosťou odborným personálom.

Graf 1b

S pracovnou obsadenosťou je nespokojných 1 - 69% mužov a 2 - 60% žien.

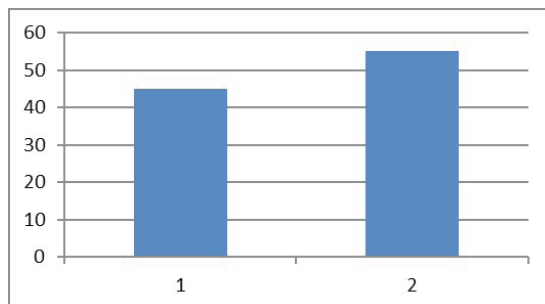
Graf 1c

S pracovnou obsadenosťou je nespokojných 1 - 75% lekárov s chirurgickou praxou viac ako 10 rokov a 2 - 59% lekárov s chirurgickou praxou menej ako 10 rokov.

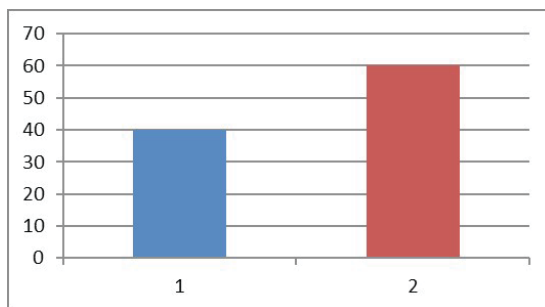
Otázka 2: Považujte materiálne technické zabezpečenie na Vašom pracovisku za dostatočné resp. za nedostatočné?

Graf 2a

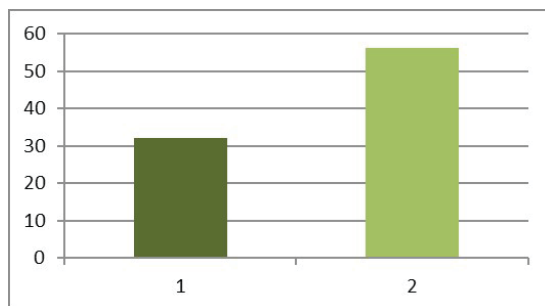
1 - 45% respondentov je spokojných s materiálne technickým zabezpečením na pracovisku a 2 - 55% respondentov je nespokojných s aktuálnym stavom zabezpečenia.

Graf 2b

S materiálne technickým zabezpečením pracoviska je spokojných 1 - 40% mužov a 2 - 60% žien.

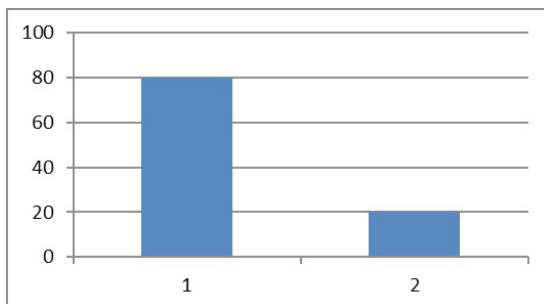
Graf 2c

S materiálne technickým vybavením pracoviska je spokojných 1 - 32% lekárov s chirurgickou praxou viac ako 10 rokov a 2 - 56% lekárov s chirurgickou praxou menej ako 10 rokov.

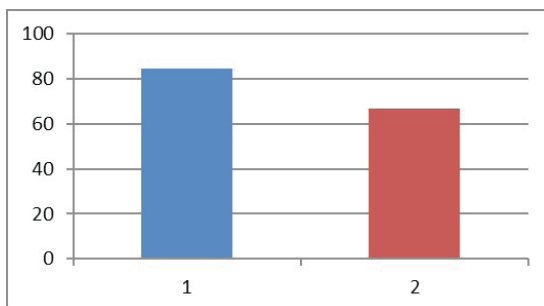
Otázka 3: Považujete úroveň kvality interpersonalných vzťahov na Vašom pracovisku za dobrú resp. nízku?

Graf 3a

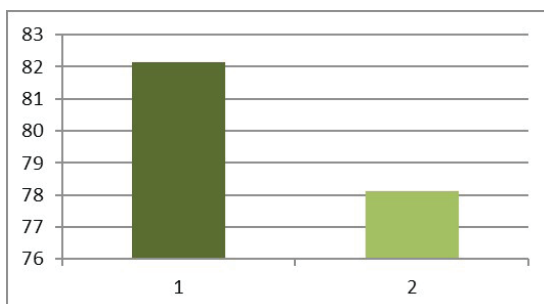
Kvalitu interpersonalných vzťahov na pracovisku považuje 1 – 80% respondentov za priaznivú a 2 – 20% respondentov za nepriaznivú.

Graf 3b

Kvalitu interpersonalných vzťahov na pracovisku považuje za priaznivú 1 – 84% mužov a 2 – 67% žien.

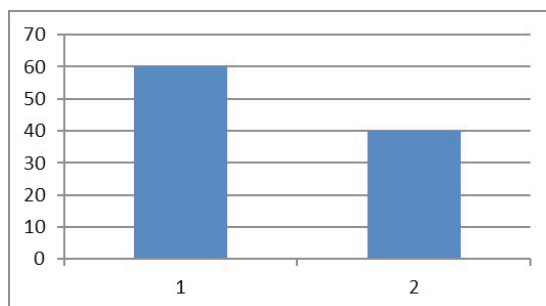
Graf 3c

Kvalitu interpersonalných vzťahov na pracovisku považuje za priaznivú 1 – 82% lekárov s chirurgickou praxou viac ako 10 rokov a 2 – 78% lekárov s chirurgickou praxou menej ako 10 rokov.

Otázka 4: Považujete vplyv konfliktných situácií na Vašom pracovisku na Váš pracovný výkon za významný resp. nevýznamný?

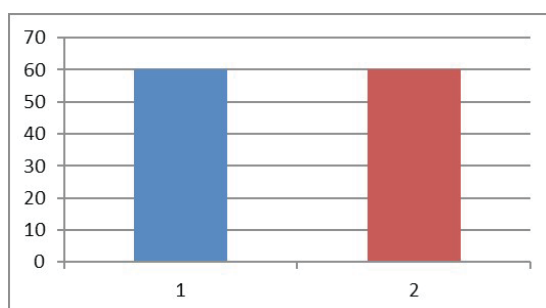
Graf 4a

1 - 60 % respondentov považuje vplyv konfliktných situácií na pracovný výkon za významný

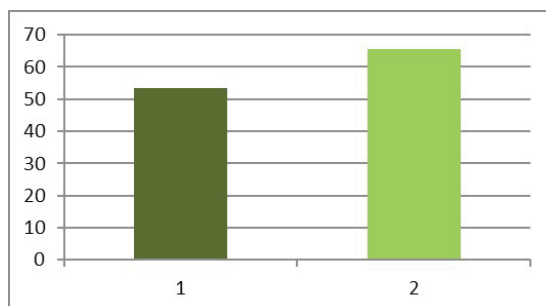
2 - 40 % respondentov považuje vplyv konfliktných situácií na pracovný výkon za nevýznamný

Graf 4b

1 - 60 % mužov a 2 - 60 % žien považuje rovnako vplyv konfliktov na pracovný výkon za významný

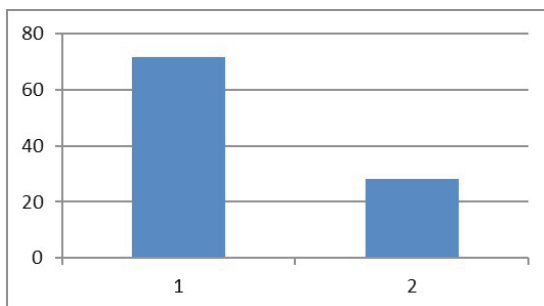
Graf 4c

1 - 54 % funkčne starších lekárov a 2 - 66 % mladších považuje vplyv konfliktov na pracovný výkon za významný

Otázka 5: Považujete kvalitu svojho spánku za dostatočnú resp. nedostatočnú?

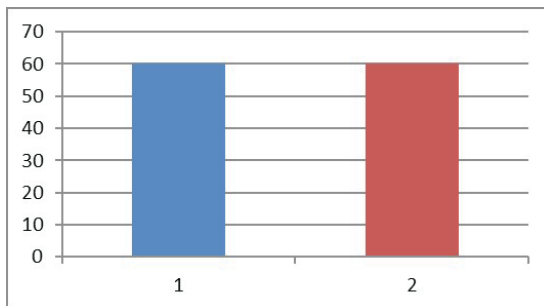
Graf 5a

1 – 72 % všetkých respondentov považuje kvalitu spánku za nedostatočnú, len

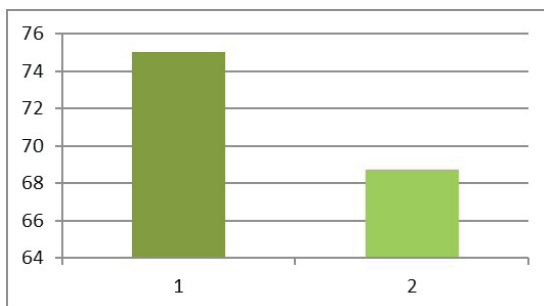
2 – 28 % považuje kvalitu za relatívne dostatočnú

Graf 5b

1 - 60 % mužov a – 2- 60% žien považuje spánok za relatívne nedostatočný

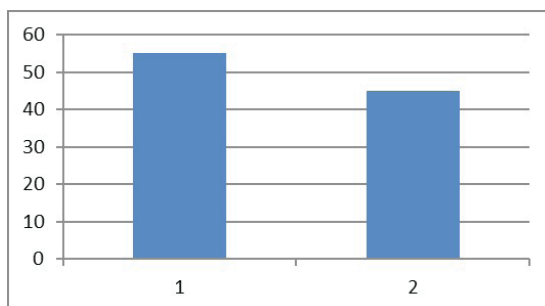
Graf 5c

1 - 75 % funkčne starších lekárov a 2-69 % funkčne mladších lekárov považuje spánok za nedostatočný

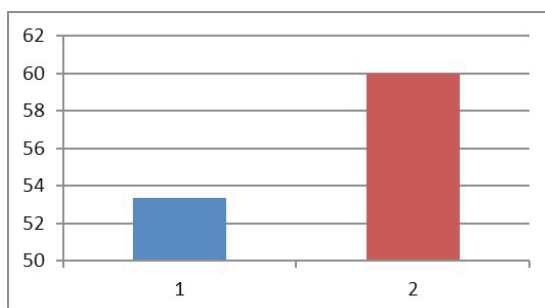
Otázka 6: Považujete hygienický štandard pri Vašej práci (teplo-klimatizácia a i.) za dostatočný resp. nedostatočný?

Graf 6a

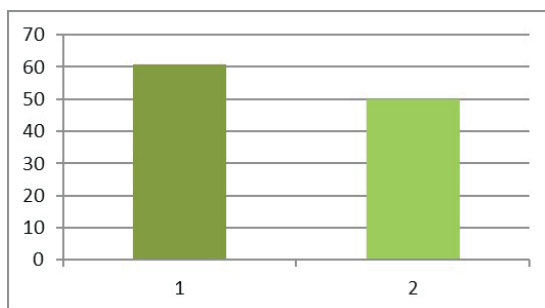
1 - 55 % respondentov považuje hygienický štandard na pracovisku za relatívne dostatočný a 2- 45 % lekárov považuje za nedostatočný

Graf 6b

1 - 53 % mužov a 2- 60 % žien považuje hygienický štandard za dostatočný

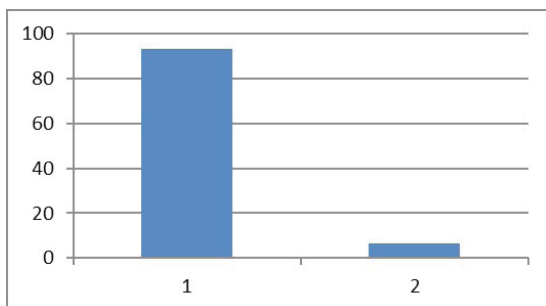
Graf 6c

1 - 61 % funkčne starších lekárov a 2- 50 % mladších lekárov považuje hygienický štandard za uspokojivý

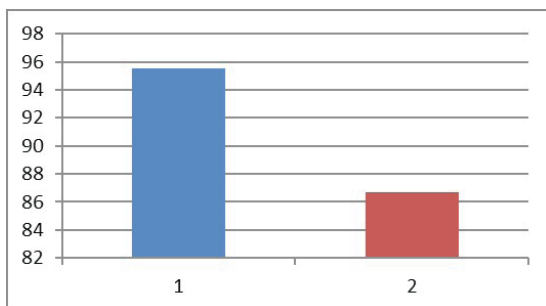
Otázka 7: Pracujecie v zdravíu škodlivom prostredí?

Graf 7a

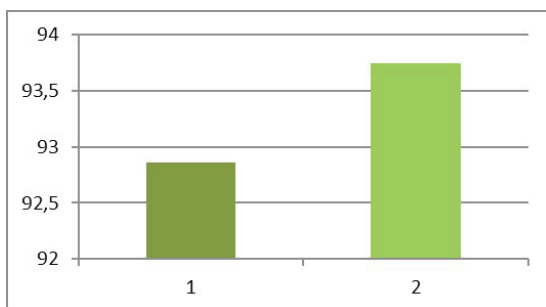
1 - 93 % zo všetkých respondentov považuje svoje pracovné prostredie za zdravíu škodlivé, len 2- 7 % lekárov má opačný názor

Graf 7b

1 – 96 % mužov a 2- 87 % žien považuje pracovné prostredie za zdravíu škodlivé

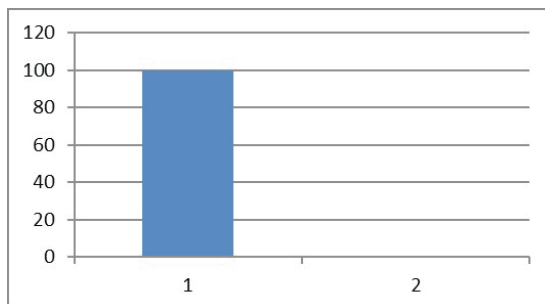
Graf 7c

1 – 93 % funkčne starších lekárov a 2 – 94 % funkčne mladších lekárov považuje pracovné prostredie za zdravíu škodlivé

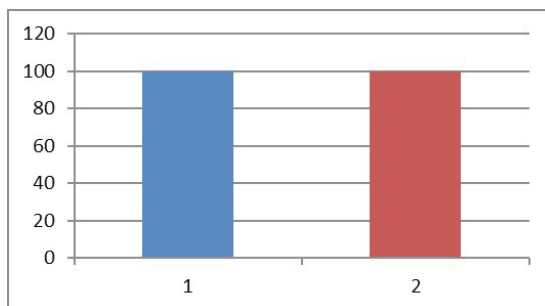
Otázka 8: Považujete mieru zaťaženia administratívnou prácou za skôr vysokú resp. nízku?

Graf 8a

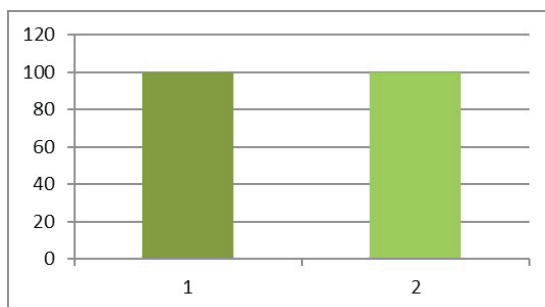
100 % respondentov považuje administratívnu záťaž za enormnú

Graf 8b

1 - 100 % mužov a 2 – 100 % žien považuje administratívne práce za zaťažujúce

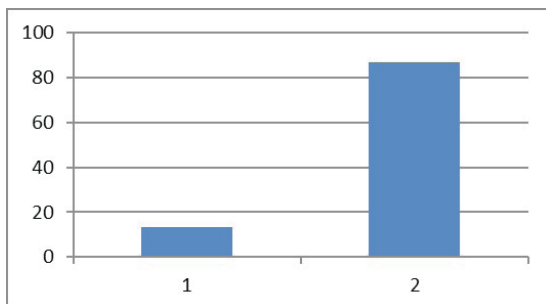
Graf 8c

100 % funkčne starších i mladších lekárov považuje administratívnu prácu za stresujúcu

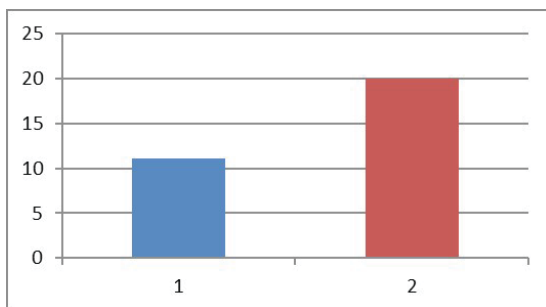
Otázka 9: Považujete mieru fyzickej námahy pri Vašej práci (dlhé státie vo vynútených polohách, namáhanie zraku a i.) za nízku resp. vysokú?

Graf 9a

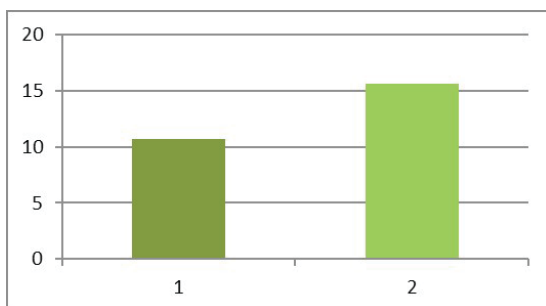
Iba 1 – 13 % respondentov nepovažuje fyzickú náročnosť práce za nadmernú, 2- 87 % respondentov považuje fyzickú námahu pri výkone chirurgickej praxe za enormnú

Graf 9b

1 – 11 % mužov a 2- 20 % žien hodnotí fyzickú náročnosť práce za únosnú

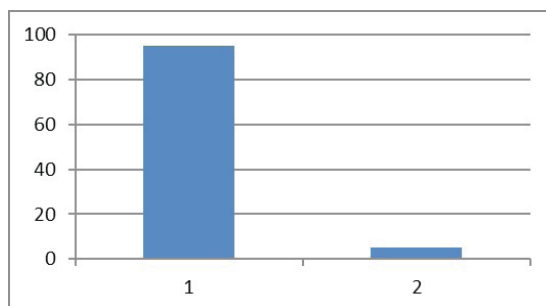
Graf 9c

1 – 11 % funkčne starší lekári a 2 – 16 % funkčne mladší lekári hodnotia fyzickú náročnosť práce za únosnú

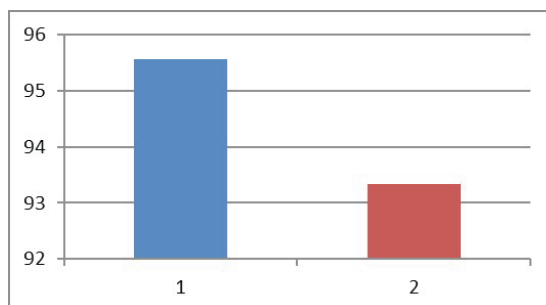
Otázka 10: Považujete mieru psychickej námahy pri výkone Vášho povolania za vysokú resp. nízku?

Graf 10a

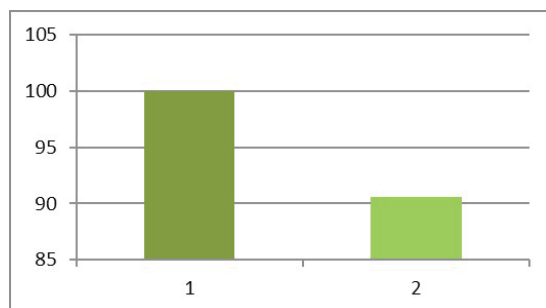
1 – 95 % všetkých respondentov považuje náročnosť psychickej práce za enormnú

Graf 10b

1 - 96 % mužov a 2 - 93 % žien považuje náročnosť psychickej angažovanosti enormnú

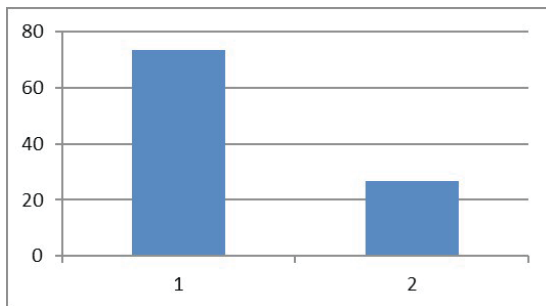
Graf 10c

1 – 100 % funkčne starších lekárov a 2 – 91 % funkčne mladších lekárov psychic-
kú náročnosť práce považujú za extrémnu

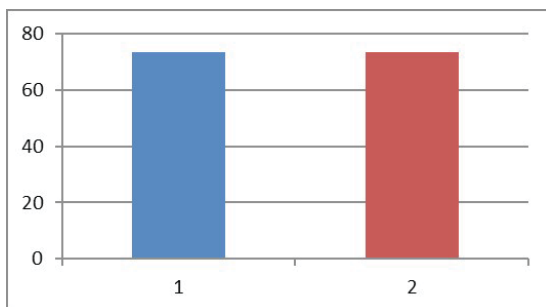
Otázka 11: **Môžete konštatovať, že pracujete v časovej tiesni?**

Graf 11a

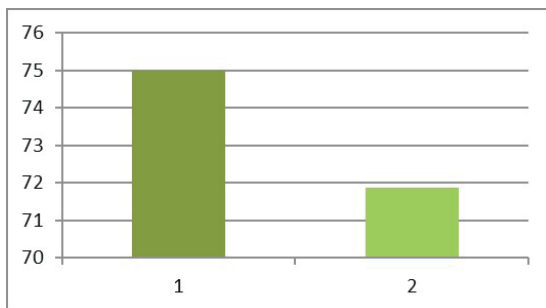
1 – 73 % všetkých respondentov konštatuje, že pracuje v časovej tiesni

Graf 11b

1 – 73 % mužov a 2 – 73 % žien hodnotí svoju prácu za časovo stresujúcu

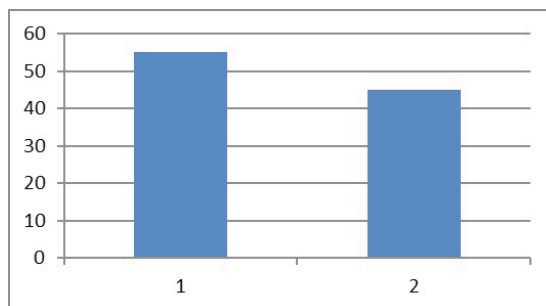
Graf 11c

1 – 75 % funkčne starších a 2 – 72 % funkčne mladších lekárov hodnotí svoju prácu ako časovo stresujúcu

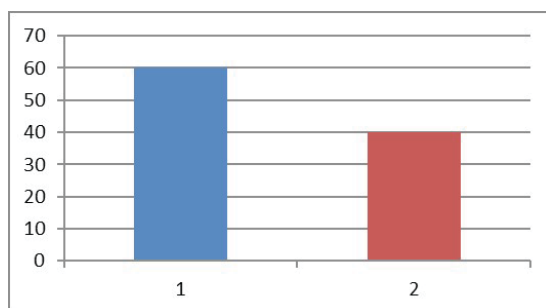
Otázka 12: Spôsobuje Vám práca na ambulancii/oddelení emocionálnu záťaž?

Graf 12a

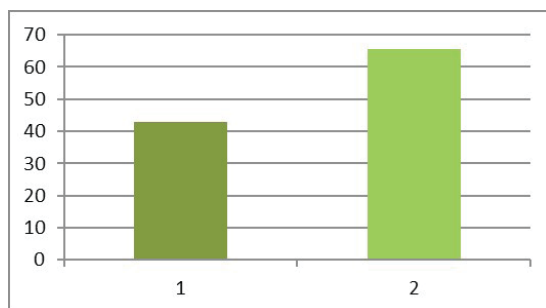
1 – 55 % všetkých respondentov hodnotí svoju prácu za emocionálne zaťažujúcu

Graf 12b

1 – 60 % mužov a 2 – 40 % žien považuje svoju prácu za emočne nezaťažujúcu

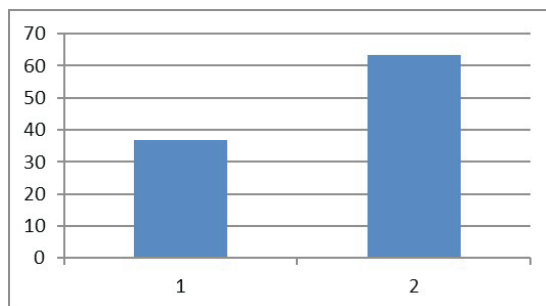
Graf 12c

1 – 43 % funkčne starších lekárov a 2 – 66 % funkčne mladších lekárov považuje emočnú záťaž práce za únosnú

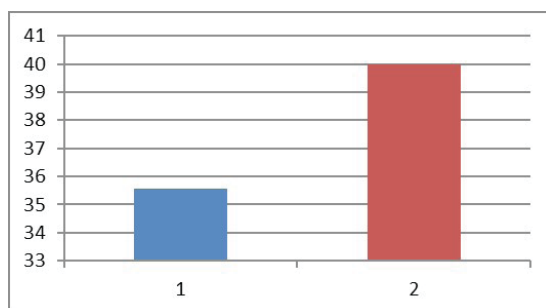
Otázka 13: Uvažovali ste v poslednom roku o zmene zamestnania?

Graf 13a

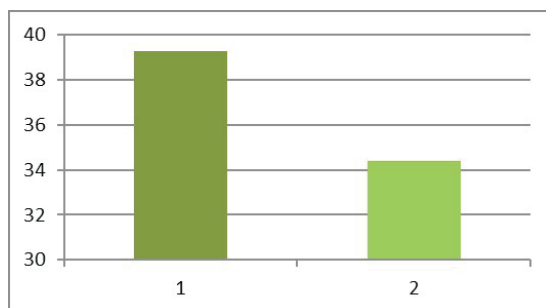
1 - 37 % respondentov uvažovalo o zmene zamestnania

Graf 13b

1 – 36 % mužov a 2 – 40 % žien uvažovalo o zmene zamestnania

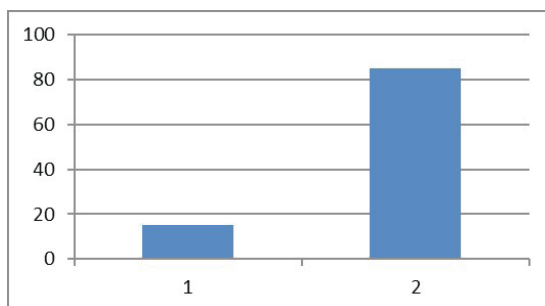
Graf 13c

1 – 39 % funkčne starších a 2 – 34 % funkčne mladších lekárov uvažovalo o zmene zamestnania

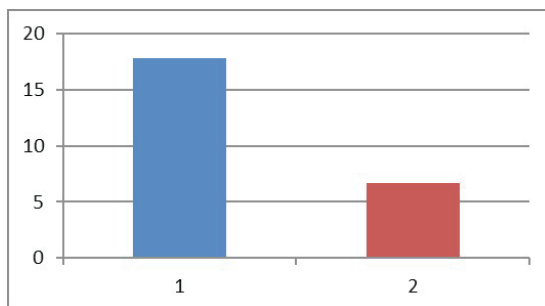
Otázka 14: Uvažovali ste v poslednom roku o predčasnom odchode do dôchodku?

Graf 14a

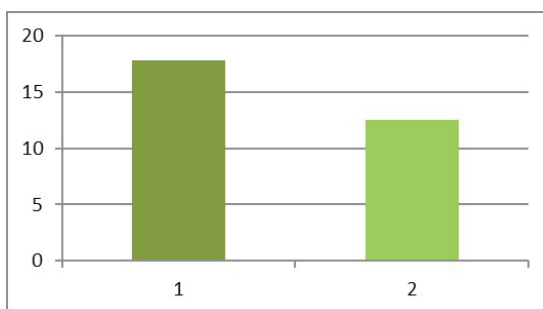
1 – 15 % respondentov uvažovalo o predčasnom odchode do dôchodku

Graf 14b

1 – 18 % mužov a 2 – 7 % žien uvažovalo o predčasnom odchode do dôchodku

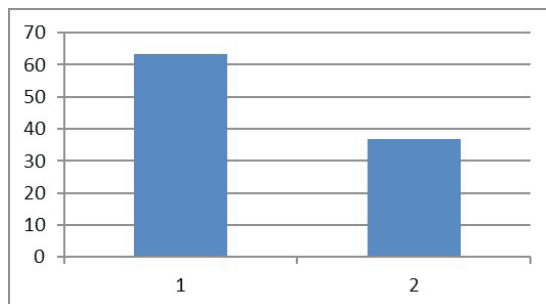
Graf 14c

1 – 18 % funkčne starších a 2 – 13 % funkčne mladších lekárov uvažovalo o odchode do dôchodku

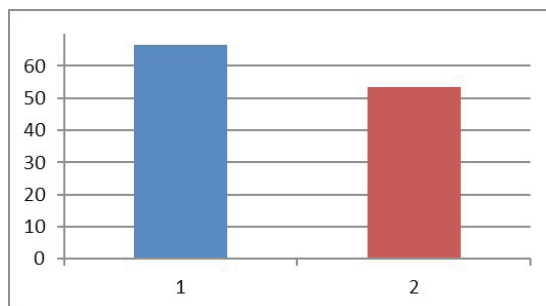
Otázka 15: Považujete možnosť riešenia problémov na pracovisku otvorenou formou za dostatočnú resp. nedostatočnú?

Graf 15a

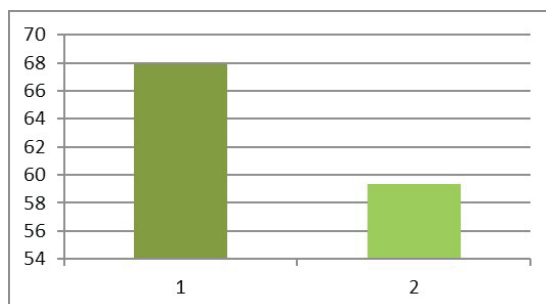
1 - 63 % respondentov považuje možnosť riešenia pracovných problémov otvorenou formou za nedostatočnú

Graf 15b

1 – 67 % mužov a 2 – 54 % žien považuje riešenie problémov otvorenou komunikáciou za nedostatočné

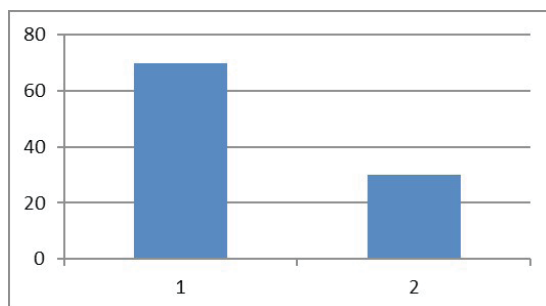
Graf 15c

1 – 68 % funkčne starších a 2- 59 % funkčne mladších lekárov považuje úroveň komunikácie za nedostatočnú

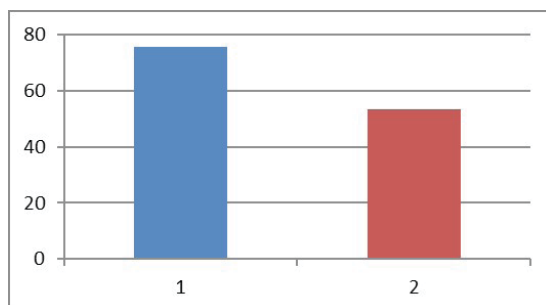
Otázka 16: Cítite mieru podpory a pochopenia pre Vašu prácu zo strany nadriadených za dostatočnú resp. nedostatočnú?

Graf 16a

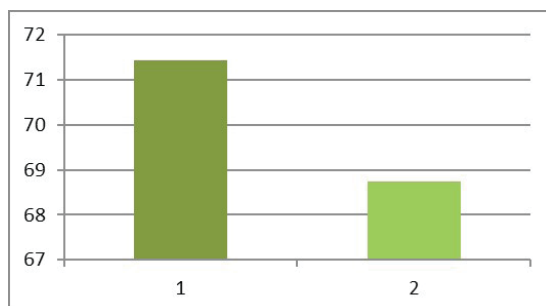
70 % respondentov považuje mieru podpory zo strany vedenia za nedostatočnú

Graf 16b

1 – 76 % mužov a 2 – 53 % žien považuje úroveň komunikácie s vedením za nedostatočnú

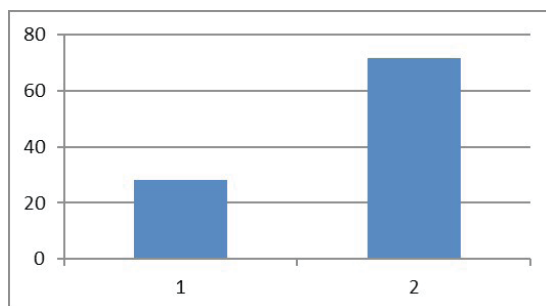
Graf 16c

1 – 71 % funkčne starších a 2 – 69 % funkčne mladších lekárov očakáva zlepšenie podpory zo strany vedenia

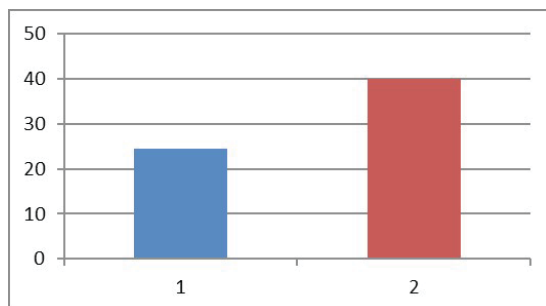
Otázka 17: Stretli ste sa pri svojej práci s nejakou formou mobbingu?/ šikania/?

Graf 17a

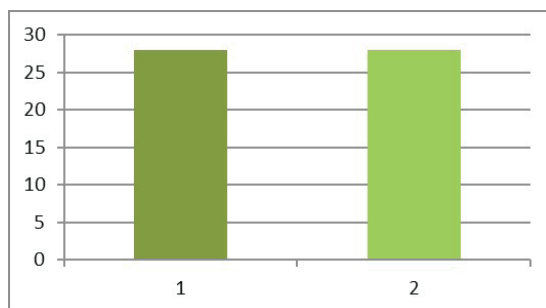
1 – 28 % respondentov sa stretlo s mobbingom na pracovisku a 2 – 72 % respondentov sa nestretlo s mobbingom na pracovisku

Graf 17b

1 – 24 % mužov a 2 – 40 % žien sa stretlo s prejavmi mobbingu na pracovisku

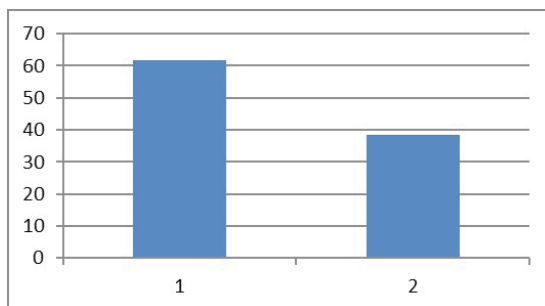
Graf 17c

1 – 28 % funkčne starších a 2 – 28 % funkčne mladších lekárov sa stretlo s prejavmi mobbingu na pracovisku

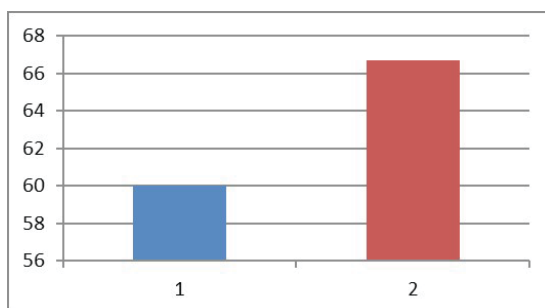
Otázka 18: Máte často v závere pracovného dňa pocit vyčerpania?

Graf 18a

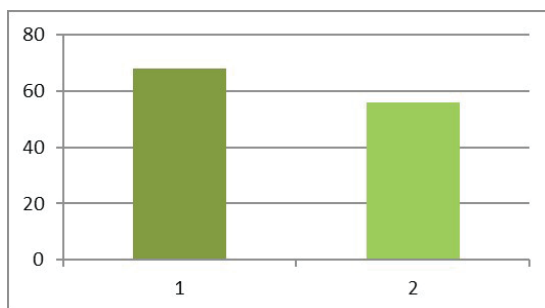
1 – 62 % respondentov má po pracovnom dni pocit vyčerpania

Graf 18b

1 – 60 % mužov a 2 – 67 % žien máva v závere pracovného dňa pocit vyčerpania

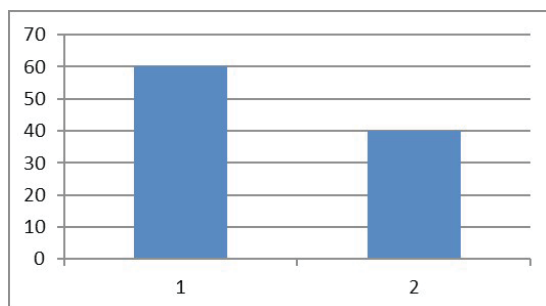
Graf 18c

1 – 68 % funkčne starších a 2 – 56 % funkčne mladších lekárov máva po pracovnom dni pocit vyčerpania

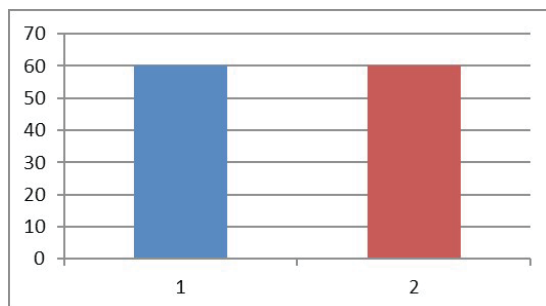
Otázka 19: Považujete finančné ocenenie Vašej profesie za dostatočné resp. nedostatočné?

Graf 19a

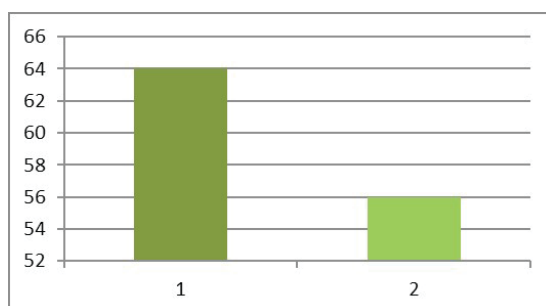
1 – 60 % respondentov považuje finančné ohodnotenie svojej práce za nedostatočné

Graf 19b

1 – 60 % mužov a 2 – 60 % žien považuje finančné ohodnotenie práce za nedostatočné

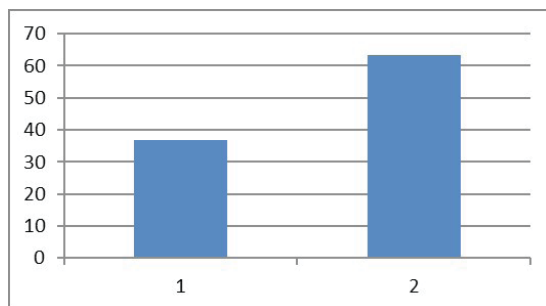
Graf 19c

1 – 64 % funkčne starších a 2 – 56 % funkčne mladších lekárov považuje finančné ohodnotenie svojej práce za nedostatočné

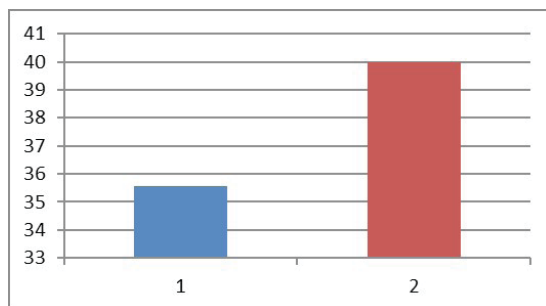
Otázka 20: Máte pocit, že Vaša práca dosahuje potrebné spoločenské uznanie?

Graf 20a

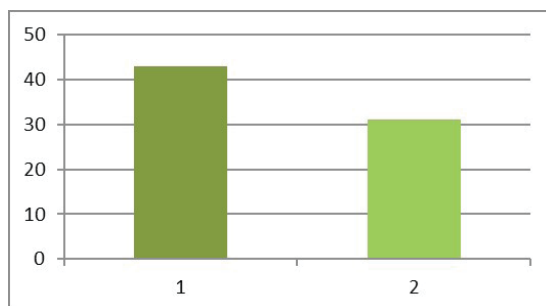
1 - 37 % respondentov považuje spoločenské uznanie svojej práce za dostatočné,
2 - 63 % respondentov ho považuje za nedostatočné

Graf 20b

1 - 36 % mužov a 2 - 40 % žien považuje spoločenské hodnotenie svojej práce za dostatočné

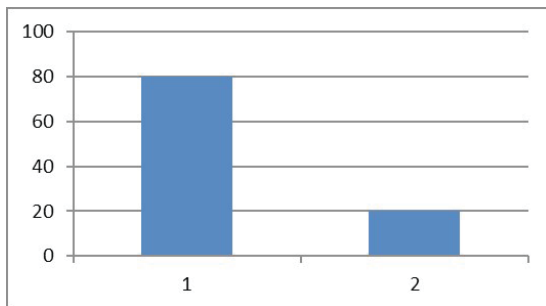
Graf 20c

1 - 43 % funkčne starších lekárov a 2 - 31 % funkčne mladších lekárov považuje spoločenské ocenenie svojej práce za dostatočné

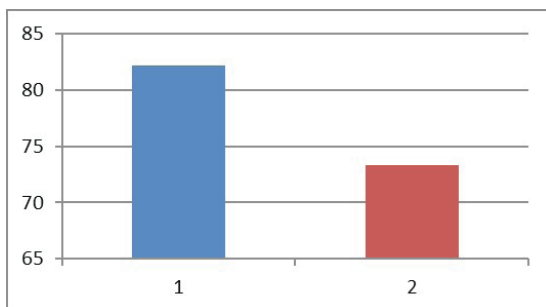
Otázka 21: Považujte vzťahy na pracovisku za reparable?

Graf 21a

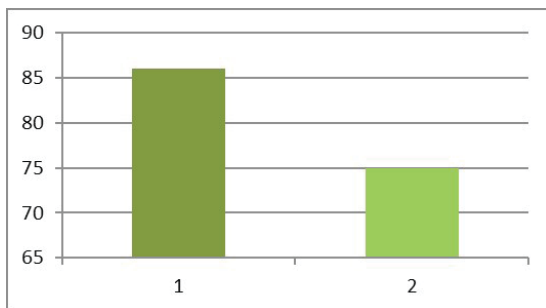
1 – 80 % zo všetkých respondentov považuje vzťahy na pracovisku za reparable

Graf 21b

1 – 82 % mužov a 2 – 73 % žien považuje pracovné vzťahy za reparable

Graf 21c

1 – 86 funkčne starších a 2 – 75 % funkčne mladších lekárov považuje pracovné vzťahy za reparable

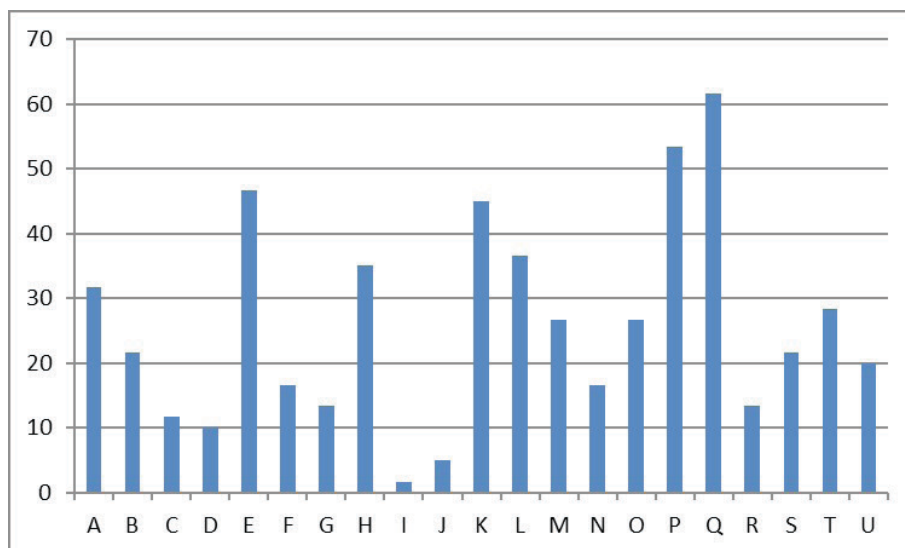
Otázka 22: V čom vidíte možný zdroj a príčiny vzniku napätých vzťahov a konfliktu na pracovisku?

- nedostatočné personálne a materiálno-technické zabezpečenie pracoviska,
- chronická prepracovanosť pri vysokej pracovnej záťaži,
- periodická nárazovosť práce,
- mimoriadna administratívna záťaž,
- vysoká časová náročnosť,
- nízka úroveň komunikácie vertikálna (s vedením) a horizontálna (v rámci kolektívu),
- ignorovanie potrieb podriadených,
- nedostatky v príslušnej legislatíve,
- nedostatočný priestor pre sebarealizáciu,
- nedostatok pracovného voľna,
- nedostatočné finančné a morálne ocenenie,
- nízka úroveň organizácie práce,
- nespravodlivá deľba práce,
- autokratické usporiadanie tímu,
- nízka úroveň spolupráce zo strany konziliárnych lekárov,
- chronická fyzická a psychická únava,
- nedostatočné podmienky pre prípravu novej generácie lekárov v odbore,
- korupcia, diktát finančných skupín.

Otázka 23: Za podstatné pri sanácii vzťahov na pracovisku považujem:

- zlepšenie personálneho obsadenia pracoviska a jeho materiálno-technického zabezpečenia,
- zníženie administratívnej záťaže,
- zlepšenie organizácie práce,
- zavedenie jasných pravidiel práce a ich rešpektovanie,
- písomné stanovenie organizačných postupov, aj neklinických,
- vybudovanie plynulej komunikácie s vedením a podpora lekárov,
- vzájomný rešpekt a riešenie úloh v prospech pacienta,
- spravodlivá deľba práce,
- adekvátne odmeny práce,
- adresné riešenie nedostatkov s konkrétnym lekárom.

1.1.1 Interpretácia výsledkov Beck dotazníka

- A – strata nadšenia, smútok
- B – pesimistické anticipácie, očakávania
- C – pesimistické bilancie
- D – psychická vyprázdnenosť, strata záujmov
- E – pokles sebavedomia, znížená sebaakceptácia
- F – tendencie k sebaobviňovaniu
- G – pesimistické sebahodnotenie
- H – zvýšená sebakritickosť
- I – sebadeštruktívne ideácie
- J – emočná labilita
- K – psychastenizácia, iritabilita
- L – tendencia k sociálnej vyhýbavosti
- M – nerozhodnosť, pokles sebadôvery
- N – pesimistické seba vnímanie, deformácia sebaobrazu
- O – pokles pracovnej iniciatívy, demotivácia
- P – poruchy spánku
- Q – zvýšená unaviteľnosť
- R – pokles vitality, nechutenstvo
- S – zmena telesnej hmotnosti
- T – somatopsychická autospekcia
- U – pokles erotických záujmov

1.1.2 Zhrnutie výsledkov

Analýza výsledkov cieľného dotazníka pracovnej spokojnosti zachytáva štatisticky významnú mieru (100,0%) nespokojnosti s administratívnou záťažou lekárov neurochirurgickej, chirurgickej i ortopedickej praxe. Rovnako vysoko významne (93,0%) je hodnotený nepriaznivý vplyv pracovného prostredia na zdravie lekára, pričom hygienický štandard práce a jeho materiálne-technické zabezpečenie sa pohybuje tiež v pásme štatistickej významnosti (55 %). Mieru personálnej obsadenosti považuje väčšia časť lekárov (67,0%) za nedostatočnú, pričom prevažná časť lekárov (70,0%) hodnotí komunikáciu s vedením a mieru podpory zo strany vedenia za nedostatočnú.

Analýzou Beckovho dotazníka zachytávame u respondentov najfrekventnejší výskyt telesnej a psychickej únavy (62,0%) a porúch spánku (53,0%), ďalej rovnako významný výskyt poklesu sebavedomia a zníženej sebaakceptácie (47,0%). Jedna tretina respondentov signalizuje stratu nadšenia a prežívanie smútku a nárast tendencie k sociálnej vyhýbavosti (37,0%), takmer jedna tretina respondentov uvádza znížený telesný a psychický komfort a prítomnosť somatopsychickej autospekcie. U 27 % respondentov zachytávame nerozhodnosť, pokles sebadôvery, pokles pracovnej iniciatívy a demotiváciu. Takmer štvrtina respondentov uvádza prítomnosť pesimistických bilancií a anticipácií.

1.1.2 Summary of the results

Analysis of the results of a questionnaire of work satisfaction captures statistically significant extent of dissatisfaction with the administrative burden of neurosurgical, surgical and orthopaedic doctors (100,0%). The unfavourable impact of the working environment on the health of a doctor is equally and significantly evaluated (93,0%), while at the same time, the hygienic standard of work and its material and technical provisions are also in the zone of statistical significance (55%). Most doctors (67,0%) consider the occupancy rate as insufficient, and the predominant part of doctors (70,0%) assess the communication with management and the support rate as inadequate.

Based on the analysis of a Beck questionnaire, we capture the most frequent incidence of physical and mental fatigue (62,0%) and sleep disorders (53,0%) in the respondents, and moreover, an equally significant decrease in confidence and decreased self-acceptance (47,0%). One third of the respondents signalise the loss of enthusiasm and feeling of sadness and an increase in the tendency towards social evasion (37,0%); almost one third of the respondents reports the reduced physical and mental comfort and the presence of somatopsychic autospection. Indecision, fall in self-confidence, decrease in work initiative and demotivation are found in 27% of respondents. Nearly a quarter of respondents reports the presence of pessimistic balances and anticipations.

1.1.3 Závěry pre prax

Predkladané výsledky signalizujú štatisticky významnú mieru pracovného zaťaženia respondentov, chronifikáciu ich telesného a psychického dyskomfortu, vyplývajúceho nielen z mimoriadne náročnej odbornej práce, ale aj z dramatického nedostatku kvalitnejšej vertikálnej a horizontálnej komunikácie, z nedostatkov v organizácii práce a jej personálneho a materiálno-technického zabezpečenia. Významným zaťažujúcim faktorom sa javí kvantum administratívnych požiadaviek súčasne s odbornou prácou lekára.

Alarmujúci je frekventný výskyt porúch spánku, únavy, celkovej psychastenizácie, pesimistických bilancií a anticipácií, pokles vnímania vlastnej hodnoty a sebadôvery, tiež sklon k sociálnej vyhýbavosti a celkovej strate iniciatívy s poklesom vitálnej zainteresovanosti.

K zlepšeniu pracovnej klímy by sa mohli zásadne podieľať nasledujúce opatrenia:

- zlepšenie komunikácie s vedením zariadenia,
- zavedenie jasných organizačných pravidiel a ich dodržiavanie,
- optimalizácia personálneho obsadenia,
- optimalizácia materiálno-technického vybavenia,
- optimalizácia hygienického štandardu pracoviska,
- zlepšenie finančného ohodnotenia lekárov,
- zlepšenie organizácie práce s akcentom na psychohygienu lekárov.

1.1.3 Conclusions for practice

The presented results indicate a statistically significant rate of workload of the respondents, the chronification of their physical and mental discomfort, resulting not only from the extremely demanding professional work, but also from a dramatic lack of better vertical and horizontal communication and defects in the organisation of work and its personnel, material and technical security. A quantum of administrative requirements along with the work of a specialist present a burden as an important factor.

The alarming fact is the frequent occurrence of sleep disorders, fatigue, total psychasthenia, pessimistic balances and anticipations, a decline in self-value and self-confidence, tendency to social evasion and the overall loss of initiative with a decline in vital interests.

The following measures could be essential in improving the working climate:

- improvement in communication with the management of an institution
- establishment of clear organisational rules and their subsequent implementation
- optimisation of personnel
- optimisation of material and technical equipment

- optimisation of the sanitary standard of the workplace
- improvement in financial evaluation of doctors
- improvement in the work organisation with an emphasis on psycho-hygiene of doctors

M. Czernyszowa

NANP Ukrainyó Kiev, Ukraine.

E-mail: Beautyyyy@yandex.ru

Działalność badawcza przyszłych menedżerów organizacji jako problem teorii i praktyki pedagogicznej / *The research activities of future managers as a problem of pedagogical theory and practice*

Abstract

The article deals with the evolution of the role of research activity of managers as a problem of pedagogical theory and practice, features of the current practices of their training to research and methodological support, the place and the effective resolution of manager research tasks based on the specific features of the profession.

Keywords: higher education, higher educational institution, future managers of organizations, educational management, research, professionalism development.

1. WSTĘP

Współczesne społeczeństwo charakteryzuje się wysokim poziomem zmienności i głębią socjalnych transformacji, co odzwierciedla się na przemianie społecznych celów i wartości. Socjalne kierowanie jako czynnik, a zarazem, parametr rozwoju społecznego w takich warunkach również nabywa nowego kontekstu przez przemyślenie jego celów, treści, zasad, metod i technologii wdrażania. Rozwój pedagogiki krajowej w kierunku podwyższenia profesjonalizmu pracowników szkół wyższych wyznacza się współdziałaniem różnych czynników, a mianowicie: wzmacnianiem uwagi do badań z problemów rozszerzenia konceptualnego pola rozwoju pedagogiki krajowej w szkołach wyższych; uzasadnienie i opracowanie nowych podejść do rozwiązania problemu wzrostu profesjonalizmu wykładowców szkół wyższych; podwyższenie jakości usług oświatowych, zachowując jednocześnie uwagę na pozytywnych osiągnięciach metodologii tradycyjnej konstruowania treści, form i metod szkolenia dla przyszłych menedżerów.

Modernizacja systemu edukacji wyższej przez efektywne przygotowanie przyszłych menedżerów i zabezpieczenie ciągłego wzrostu ich profesjonalizmu determinuje odnowę treści i form nauczania w szkołach wyższych z uwzględnieniem krajowych i międzynarodowych wymogów rozwoju społeczno-ekonomicznego w kontekście Bołońskiego i Kopenhaskiego procesów, oraz tworzenie strategii Lizbońskiej kształtowania Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego i wyniki badań prowadzonych w tym kierunku. Współczesny etap rozwoju społeczeństwa charakteryzuje się wysokim stopniem niestabilności społeczno-gospodarczej, który wymaga szkoleń zawodowych właściwych profesjonalnych menedżerów zdolnych do samowdoskonaleniu, umiejętności podejmować niestandardowe decyzje w rozmaitych sytuacjach działalności fachowej, wyboru efektywnego narzędzia menedżmentu edukacyjnego w celu osiągnięcia postawionego celu.

Przygotowanie przyszłych menedżerów organizacji we współczesnych warunkach społeczno-ekonomicznych charakteryzuje się aktywnymi innowacyjnymi procesami, związanymi z demokratyzacją i humanizowaniem nauczania, wprowadzeniem wariantowych planów edukacyjnych, udoskonalenia treści edukacyjnych dyscyplin, a także form i metod ich opanowania. Na zaznaczone kierunki aktywizacji procesów otrzymania i rozszerzenia treści fachowych kompetencji wpłynęły również rozszerzenie zawodowych i społeczno-kulturalnych środowisk działalności menedżera organizacji, przemiana punktów orientacyjnych użycia i mianowania jego fachowych wiedzy, umiejętności i przyzwyczajzeń, podwyższenia wymogów do samomenedżmentu we wszystkich składowych efektywnej fachowej działalności.

2. PRZEDSTAWIENIE I AKTUALIZACJA PROBLEMU

Obecnie nagromadzono znaczny fundusz wiedzy do kształtowania gotowości przyszłego menedżera do działalności fachowej. Jednocześnie pytanie ich gotowości do działalności badawczej jest za słabo poznane. Zaznaczone determinuje konieczność rozwiązania przeciwności, co ma miejsce w teorii i praktyce kształtowania gotowości przyszłych menedżerów do działalności badawczej, w szczególności wśród:

- dynamiczną odnową priorytetów rozwoju szkoły wyższej i niedostatecznym poziomem gotowości menedżerów do samomenedżmentu w działalności fachowej;
- współczesnym paradygmatem kompetencyjnym w rozwoju zawodowym menedżerów jako problemów pedagogicznych i niedostatecznym poziomem opracowywania naukowych i metodologicznych podstaw ich zaangażowania w badaniach;
- zmieniający się charakter instytucji szkolnictwa wyższego i nie bardzo opracowane nowoczesne narzędzia pedagogiczne dla podwyższenia profesjonalizmu menedżerów w warunkach rozwoju środków technologii informacyjnej;
- zapotrzebowaniem kształtowania wysokofachowych menedżerów i socjalnym zamówieniem na podwyższenie ich zdolności fachowych z uwzględnieniem

niem docelowego wprowadzenia współczesnych technologii nauczania i kierowania do działalności instytucji edukacyjnych;

- niedostateczną opracowaną głównych mechanizmów rozwoju profesjonalizmu przyszłych menedżerów przez kształtowanie ich gotowości do działalności badawczej i obiektywną potrzebą społeczeństwa w wysokokwalifikowanych fachowcach, które są zdolne do samorozwoju.

Aktualność rozwiązania zaznaczonych sprzeczności, niedostateczny akcent na ich opracowaniu w zakresie pedagogicznym, a także potrzeba rozwoju zdolności do samorozwoju przyszłych menedżerów organizacji i doskonalenia podejści naukowo-metodycznych do podwyższenia efektywności ich działalności fachowej uwarunkowały wybór tematu badania - „Działalność badawcza przyszłych menedżerów organizacji jako problem teorii i praktyki pedagogicznej».

3. REFEROWANIE MATERIAŁU GŁÓWNEGO

Oświatowy menedżment jak jeden z innowacyjnych kierunków działania administracyjnego sformował się na tle rozwoju gospodarki rynkowej, wymogów podwyższenia konkurencyjności, stworzenia sprzyjających warunków aktywizacji wzrostu zawodowego specjalistów w różnych dziedzinach działalności produkcyjnej osób fizycznych i prawnych.

Problemowi gotowości człowieka do efektywnej fachowej działalności poświęcone badania A. Ganiuszki, M. Djaczenko, N. Lewitowa, W. Merlina, W. Miasiszczewa, B. Parygina, K. Płatonowa ta in. Z początkiem aktywnego wprowadzenia kulturalnych i humanistycznych koncepcji kształtowania osobistości menedżerów przeprowadzone badania z studiowania oddzielnych stron jego działalności zawodowej: metodologicznej, moralno –etycznej, komunikatywnej, technologicznej, ogólnej, rozwoju subiektywnego i samorozwoju osobistości menedżera (O. Wychanski, I. Darchowski, L. Ewenko, L.Znykina, L. Kryczewski, S. Makarow, A. Naumow, W. Poliakov, I. Sasowa, W. Fiodorow, L. Fiszman, A. Szpak, M. Czujkova ta in.).

Badania naukowe na końcu XX - początku XXI stulecia, które są poświęcone problemom zarządzania socjalnego konstatają zjawisko «nowego zarządzania», co przejawia się przez pojawienie nowych struktur organizacyjnych, nowych modeli zachowania, nowych procedur co do procesu podjęcia decyzji i nowych zasad i wartości jako podstaw działalności w zakresie zarządzania. Tak, w kontekście współczesnych teorii administracyjnych, ta naukowa myśl jest potwierdzona pracami K.Blanszara, W.Wruma, A.Goldnera, Dż.Grena, R.Grinfila, F.Jettona, G.Jukła ta in.¹.

Współzależność rozwoju edukacji i społeczeństwa jest oczywista. Przemiany w społeczeństwie prowadzą do przemian w systemie edukacji. Obok tego dziś ważne jest rozumienie nie tylko konieczności tego, że system edukacji powinien odpowiadać zamówieniu (potrzebom) społeczeństwa, ale i rozumienia wyprze-

1 Сучасна освіта та її роль у розвитку потенціалу кожної особистості. Режим доступу: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2010_1/10.pdf

dzającej roli edukacji: «trzeba przemyśleć rolę edukacji nie tylko jak pasywnego wykonawcę pewnego socjalnego zamówienia, ale i jak realnego środowiska, co formuje obraz przeszłości i mechanizmy jego osiągnięcia»².

Odpowiedź na zaznaczone wezwania dyktuje konieczność przebudowy systemu edukacji. Wyznaczenie i produkowanie profilu kompetencji zawodowych, które składają fundament rozwoju profesjonalizmu przyszłych menedżerów organizacji (dalej - menedżerów), w szczególności zakresu oświatowego, jest poręczeniem pomysłności życia osobistości - zadanie, które starają się rozwiązać większość krajów w branży edukacji. Rozmowa dotyczy obecności takich kompetencji jak: rozwinięta świadomość, posiadanie jakościami obywatelskimi i umiejętność myśleć krytycznie, być samodzielny w osądach i autonomiczny w trakcie nauczania i działalności; poznanie się i budowanie wiedzy o sobie i swoim osobistym szkoleniu i kwalifikacji, udoskonalenie się, przyjęcie uczestnictwa w nieprzerwanym nauczaniu; być twórczo aktywny, pojednanie europejskiej i narodowej tożsamości, podniesienie samooceny, szacunku dla siebie, samorozwoju, posiadania odpornego systemu motywów i potrzeb socjalizacji - pragnienie stale uczyć się; być zdolny rozumieć współczesny świat i adaptować się do stałych przemian, aktywnie i twórczo działać, adekwatnie oceniać sytuację i podejmować decyzję, współpracować, pracować w zespole, aby zbadać sprawę³.

Współczesny system edukacji charakteryzuje się takimi tendencjami, jak otwartość, ciągłość i transformacja w zakres usług. Każda z zaznaczonych tendencji potrzebuje opracowania odpowiednich działań jak reakcji na wezwania współczesnego rozwoju społecznego. Konieczność przeglądu punktów orientacyjnych istniejącego administracyjnego paradygmatu i jego wpływ na rozwój społeczeństwa odznaczają się dziś szeregiem naukowców (Dż. Kollinz, W. Kremeń, P. Loranż, G. Minberg, S. Pazinic, O. Ponomarjow, S. Filonowycz, S. Szczennikow ta in.), aktualność którego determinuje się istniejącymi społecznymi transformacjami. Połączenie przepisów ewolucyjnego rozwoju teorii zarządzania i przepisów w warunkach kompetencji podejście do rozwoju zawodowego menedżerów, daje podstawy konstatować właściwości wpływających cech behawioralnych i umiejętności zawodowych przyszłych menedżerów w wykonywaniu swoich czynności zawodowych.

Znaczenie edukacji w rozwoju społeczeństwa poprzez podstawowych konceptualnych idei filozofii stworzenia człowieka potwierdzone naciskom na uwolnienie potencjału każdej jednostki w celu zaspokojenia jego potrzeb, zapewnienie sukcesu zawodowego i społecznego, zwłaszcza poprzez przemieszczenie założenia tradycyjnej pedagogiki (autorytet, dyscyplina, konkurencja) oraz wprowadzenie nowych (wolność, otwartość, aktywność, ciągłość, współpraca)⁴.

2 Бизнес-образование: специфика, программы, технологии, организация / под общ. ред. С. Р. Филоновича. – М.: ГУВШЭ, 2004. – 690 с.: 16

3 Нейматов Я. М. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы / Нейматов Я. М. – М.: Алгоритм, 2002. – 480 с.

4 Сучасна освіта та її роль у розвитку потенціалу кожної особистості. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2010_1/10.pdf

Tak, otwartość edukacji przewiduje, między innymi «Wolność zgromadzeń poszczególnych trajektorii edukacyjnych, czas i szybkość samokształcenia, wolność w wyborze miejsca nauki, rozwoju wolnej osobowości ucznia»⁵. Jednocześnie ciągłość zabezpiecza się za pomocą rozwoju możliwości dla samokształcenia i edukacji na miejscu pracy, a transformacja w zakresie usług prowadzi do podwyższenia jakości ostatnich przez szerokie dołączenie uczestników procesu oświatowego jak klientów do oceniania jakości nauczania.

Brak zdolności zarządzania w działalności fachowej przyszłych menedżerów jako zdolności do efektywnej działalności badawczej i niska jakość ich kultury zarządzania powoduje znaczne zakłócenia rozwoju społecznego, zdolność do zreformowania społeczeństwa i własnego rozwoju zawodowego. Realii życia publicznego świadczą co do częściowych przeszkód dla rozwoju współczesnych administracyjnych kompetencji menedżerów w różnych terenach produkcyjnego działania człowieka (ekonomicznej, finansowej, politycznej, oświatowej ta in.). Jedną z takich przyczyn jest «pojęciowa niedoskonałość», a także formy i metody fachowego przygotowania przyszłych menedżerów w zakresie oświatowym do badawczej działalności. Dlatego istnieje wyraźna potrzeba transformacji zasad, na których powinna budować się treść ich przygotowania zawodowego w szkołach wyższych. Uwzględnienie osiągnięć współczesnych badań na temat problemów zarządzania w trakcie szkoleń przyszłych menedżerów, zabezpieczenia wyprzedzającego charakteru badawczego przygotowania, przejście na zasady kompetencji podejścia do nauczania prowadzi do przemiany kluczowych zasad i samej organizacji ich nauczania jak realizacja transformacyjnych procesów w oświatowym zakresie.

Transformacja procesu edukacyjnego odbywa się przez przemianę głównych jego składowych - determinuje odnowę treści fachowego przygotowania, użycia współczesnych metod i środków nauczania, a także najważniejsze - otrzymanie bardziej jakościowych wyników fachowego przygotowania przyszłych menedżerów organizacji. Wynikiem realizacji programów ich fachowego przygotowania powinno stać się kształtowanie się osobistości fachowca zakresu oświatowego z wysokim poziomem kultury (moralnej, etycznej) i administracyjnej kompetencji z uwzględnieniem współczesnych społecznych wezwań jak rozwiązania problemu teorii i praktyki pedagogicznej. Jednym z kierunków podwyższenia poziomu fachowej kompetencji przyszłych menedżerów organizacji jest wyprzedzające kształtowanie wiedzy, umiejętności i przyzwyczajzeń badawczej działalności, że skierowano na rozwój ich profesjonalizmu i zwiększanie potencjału administracyjnego kierownika.

Nauka – teren działania ludzkiego, funkcją którego jest wyrabianie i teoretyczna systematyzacja obiektywnych wiedzy o rzeczywistości, co jest postrzegane na trzy sposoby: jako instytucji społecznej, w wyniku (wiedza naukowa), jako proces (działania badawcze). Jej funkcjami jak systemy wiedzy naukowych są: *opisowa* (zbiór i gromadzenie danych, faktów), *poznawcza* (studiowanie, poznanie istot

5 Лукашенко М. А. Высшее учебное заведение на рынке образовательных услуг: актуальные проблемы управления / Лукашенко М. А –М.: Маркет ДС, 2003. – 358 с.: 172

stron procesu nauczania, edukacji, obcowania, socjalizacji), *wyjaśniająca* (wyjaśnienie zjawisk i procesów, ich mechanizmów wewnętrznych), *uogólniająca* (formułowanie praw i prawidłowości, które systematyzują i wchłaniają u się rozmaite zdekompletowane zjawiska i fakty), *prognostyczna* (daje możliwość zawczasu przewidzieć niewiadome przedtem nowe procesy i zjawiska), *normatywna* jak opracowanie standardów na technologii i tym podobne ⁶.

Badanie kształtowania gotowości przyszłych menedżerów organizacji do działalności badawczej jak problemy teorii i praktyki pedagogicznej determinowało ujawnienie specyfiki pedagogiki jako wiedzy naukowej, a mianowicie: przez treść edukacji pedagogika bezpośrednio jest związana z wszystkimi naukami, pedagogika jako nauka opiera się na dokonaniach wielu innych nauk (filozofii, psychologii, fizjologii, cybernetyki, socjologii ta in.) i charakteryzuje się nadzwyczajną trudnością obiektu badania, realizacja zdobyczy pedagogicznej nauki w praktyce nauczania warunkuje się osobistością pedagoga, jego poglądami, pragnieniami i poziomem.

W trakcie ewolucji poglądów na temat działalności pedagogicznej powstaje pomysł celowości podwyższenia badawczych wiedz i umiejętności wszystkich subiektów działalności zawodowych, bezpośrednio poprawy jakości i efektywności, na co akcentowało wiele wybitnych naukowców i pedagogów - praktyków. Tak, J. Komenski, podsumowując czołowe dla swojej epoki doświadczenie edukacji i nauczania, w oparciu o naukowe zdobycze w zakresie edukacji i wyniki swoich odkryć pedagogicznych, po raz pierwszy zaproponował jedyny system edukacji publicznej, gdzie główną figurą stał się pedagog, zdolny zorganizować proces nauczania⁷.

Kolejny znakomity pedagog - uczoney I. Pestalotsi rozwinął ideę co do zjawisk przyrody i socjalnego otoczenia działalności zawodowej człowieka jako źródeł wiedzy dla tych, kto pracuje albo studiuje, przez ich badanie, wprowadzając mechanizmy rozumowania logicznego, porównania, uogólniania, wyrabiania własnej fachowej pozycji ⁸.

Russo, wspierając idee swoich poprzedników, zaproponował budować szkolenie przyszłych specjalistów ze względu na możliwość zastosowania bodźca badawczego. Wierzył, że szczególne wymagania niezbędne do zapewnienia zdolności badawczych tych, kto pracuje w zakresie oświatowym, przez rozwój fachowej inicjatywy, aktywności i twórczości. Stanowczo nalegał na konieczności dołączenia do działalności badawczej również A. Disterweg, że dotrzymywał się myśli, że bez pragnienia do działalności badawczej rozwój profesjonalizmu będzie nieuchronnie powstrzymywać się elementami mechanicznych funkcji fachowych, rutynie, banalności i tym podobne. Znaczną ratę w opracowaniu pytań otrzymania przyzwyczajaje działalności badawczej w oświatowym zakresie wnieśli ojczyści uczeni

6 Уруський В. Порадник педагога-дослідника: Методичні поради / В.І. Уруський (автор-упорядник). – Тернопіль: ТОКІППО, 2009. – 80 с.

7 Педагогічна система Яна Амоса Коменського. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/2255/85/>

8 Духавнева А.В., Столяренко А.Д. История зарубежной педагогики и философия образования. Серия «Учебники, учебные пособия». Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 480с.

- pedagodzy i pedagogzy - badacze. Idea działalności badawczej w trakcie nauczania w Rosji po raz pierwszy była wysunęła się w drugiej połowie XVIII stulecia M. Nowikowym⁹.

W drugiej połowie XX st. aktywizował się interes do pytań spełnienia działalności badawczej w oświatowym zakresie - znów aktualizowała się idea podejścia badawczego, realizacja którego jest niemożliwa bez wyznaczenia kompetencji badawczej, bez uczestnictwa w badaniu teoretycznym i empirycznym. Różne aspekty działalności badawczej w zakresie oświatowym stały się przedmiotem specjalnego badania wielu psychologów i pedagogów. Różnym aspektem działalności pedagogicznej, jej badawczym składowym, pytaniem podwyższenia efektywności i jakości działalności fachowej w oświatowym zakresie poświęcone prace S. Archangielskiego, J. Babanskiego, W. Biezpalko, F. Gonobolina, W. Zagwiazinskiego, W. Kan - Kałyka, P. Kondrucha, M. Nowikowa, N. Syczkowej ta in.

W ostatniej dekadzie ubiegłego wieku i na początku tego problem twórczości pedagogicznej w nauce, koncentracja badań w edukacji podkreślono, jak nigdy dotąd co jest odzwierciedlone w oficjalnych wymogach dla przyszłych menedżerów, w tym zaangażowaniu w: badaniu, analizie i prognozowaniu rozwoju zawodowego, wdrażanie kompleksowych reform w celu przewyciężenia sprzeczności rozwoju zawodowego, badań naukowych i kształcenia refleksji nauczycieli, analiza złożonych obiektów rzeczywistości pedagogicznej jako spójnych zjawisk, koordynacja celów zawodowych z celami jednostki.

Jednak nowoczesne menedżerowie obciążone są znacznymi trudnościami w rozwiązywaniu problemów badawczych i korzystania z ich wyników jako podstawy do własnego rozwoju zawodowego i w wielu przypadkach wykazują słabe zaangażowanie na rzecz badań. To aktualizuje ich gotowość do badań jako problem teorii i praktyki edukacyjnej w kierunku rozwoju zawodowego poprzez lepsze szkolenie pracowników edukacji.

Obecnie istnieją pozytywne zmiany w reformie szkolnictwa wyższego, w szczególności celów wyjaśniających, odnowy treści przyszłych profesjonalnych menedżerów, poprawie technologii i form organizacji procesu uczenia się. Jednak, jeśli chodzi o szkoleniu przyszłych menedżerów do działalności badawczej obecnej praktyki szkolnictwa wyższego, w naszej opinii, ma kilka niedociągnięć, które zostały streszczone przez nas, w tym następujące:

- koncepcja rozwoju profesjonalizmu przyszłych menedżerów nie podkreślają potrzebę zkoncentrowania kształcenia w działalności badawczej, w tym testów wiedzy badawczej i umiejętności;
- aktualne istniejące wymogi dotyczące szkolenia przyszłych menedżerów sformułowanych w formie ogólnej i nie odzwierciedlają działalności badawczej w ramach ich działalności zawodowej skutecznie, tak, aby nie koncentrować

9 История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.

- się na pełnym zakresie badań naukowych i innowacji problemów rozwiązanych w realnej praktyce edukacyjnej;
- ukierunkowanie fachowego przygotowania przyszłych menedżerów na opanowanie wiedzy, umiejętności i przyzwyczajzeń działalności badawczej tylko fragmentaryczny zestawia się w celu, ogólną treścią wyższej edukacji pedagogicznej przyszłej działalności fachowej;
 - zawartość szkoleń przyszłych menedżerów są bardziej skoncentrowane na transfer wiedzy oraz rozwój określonych umiejętności badawczych, opanowanie którymi nie oznacza, że to jest zamierzone i skuteczne przygotowanie do badań;
 - tylko oddzielne dyscypliny fragmentaryczne decydują pytanie przygotowania przyszłych menedżerów do działalności badawczej, w szczególności: odbiciem oddzielnych jej teoretycznych aspektów, co dotyczy w zasadzie metod badania, a nie sposobów efektywnego rozwiązania fachowych badawczych zadań;
 - proces uczenia się jest oparty głównie na model asocjacyjny i reprodukcyjny, który nie zapewnia przyszłych menedżerów do podjęcia pozycji zawodowej, i nie zapewnia wystarczających umiejętności praktycznych do jej samorealizacji;
 - oświatowe, edukacyjne i robocze programy dyscyplin edukacyjnych, a także podręczniki i przewodniki dydaktyczne w strukturalnych, pojęciowych i organizacyjnych aspektach nie zabezpieczają celowego przygotowania przyszłych menedżerów do spełnienia aktywnej, samodzielnej badawczej działalności;
 - formacja gotowości przyszłych menedżerów do realizacji prac badawczych, jak modelowanie pedagogicznie - zorientowanych systemów mają wspólną wadę - brak integralności.

Podwyższenie naszego interesu do problemu całości systemów pedagogicznych w granicach ogólnej teorii systemów socjalnych uwarunkowano rozwojem funkcjonalnego podejścia i koncepcją ich otwartości. Całość systemu kształtowania gotowości przyszłych menedżerów do badań uwzględniono nami przy jej modelowaniu z punktu widzenia stosunków między strukturalnymi składowymi. Rozwój ogólnej koncepcji całości jest związany z naukowymi pracami Georga Hegla, Immanuela Kanta i Gotfrieda Leibniza i innych uczonych, w których ukazano treść pojęcia «całości» i ujawniono jego rola w poznaniu naukowym¹⁰.

Więc, W. Sadowski rozpatruje integralność i hierarchię jako równe właściwości w ich modelowaniu. «Wstępne dane meta-teoretycznej analizy pojęcia «system» są zasady całości i hierarchji, według których system zatwierdzony przez prymat całości nad jej elementami i zasadniczą hierarchiczną organizacją dowolnego systemu»¹¹. Co potwierdza, że istnieje związek między zasadami całości i hierarchicznej.

10 Большаков А. С. Менеджмент / А. С. Большаков. — СПб.: Питер, 2000. — 160 с.

11 Садовский В. Н. Основы общей теории систем / В. Н. Садовский. — М.: Дело ЛТД, 1994. — 204 с.: 67

Pod względem integralności całość zwyczajowo zawsze powstaje w trakcie kształtowania systemu, co determinuje obecność algorytmu pochodzenia całości z właściwości samych elementów systemu (to przeczy funkcjonalnej przyrodzie całości). Na tę sprzeczność zwrócił uwagę A. Malinowski, który rozwija ideę dodania «aktywności», ujawniając jakościowo nową właściwość systemu (*skrytość*). Właściwość wyznacza przesłanki dla powstania przyszłej jednolitej właściwości, co zrealizuje się tylko pod warunkiem dotrzymania niektórych globalnych warunków (typowy wypadek podwyższenia poziomu organizacji elementów systemu, uwarunkowanego ich uszeregowaną). Pojawienie właściwości skrytości on objaśnia obecnością wyjściowego elementu systemu z punktu widzenia jednolitej właściwości. Różne właściwości elementów systemu, które należy wydzielać przy kształtowaniu całości, on nazywa sub-elementami, że mają jasno wyrażoną funkcjonalną przyrodę i są główne przy rozpatrzeniu mechanizmu kształtowania całości systemów. Nowe relacje w systemie, które mają wpływ na wskaźniki jakości swojej pracy, przynosi nierówna interakcja sub-elementów¹².

Głęboki związek między zjawiskami systemowości i integralności polega w dialektycznej jedności wewnętrznych i zewnętrznych aspektów opracowania systemu z uwzględnieniem jej hierarchii. Nie biorąc tego pod uwagę, w naszej opinii, zapobiega powstawaniu u przyszłych menedżerów gotowości do działalności badawczej przez uzyskanie wiedzy teoretycznej jako śródków dla rozwiązywania celów profesjonalnych, syntezy wiedzy, doświadczenia i umiejętności.

Okazało się, że obecne naukowe wsparcie przygotowania przyszłych menedżerów do zbadania problemu teorii i praktyki edukacyjnej ma szereg krytycznych pytań o teoretycznym uzasadnieniem modelowania systemu edukacji. W naszym badaniu szkolenie gotowości przyszłych menedżerów do działalności badawczej rozpatrujemy jak funkcjonalny podsystem jednolitego pedagogicznego systemu nauczania w szkole wyższej.

Jednocześnie, wychodząc z analizy różnych traktowań pojęcia systemu w ogóle (W. Sadowski, E. Judin, A. Hoł, i R. Fejdzyn) i systemu edukacyjnego, w szczególności, (W. Biespalko, M. Daniłow, J. Konarzewski, F. Kuzmina, W. Simonow, W. Slastionin), rozumiemy formację przyszłych menedżerów do badań jako zintegrowany system edukacyjny, którego składniki to: cel, organizacyjne i pedagogiczne warunki kształcenia przyszłych menedżerów do zawodu; składniki działalności zawodowej; model przyszłego fachowca w części jego gotowości do rozwiązania fachowo znaczących badawczych zadań; międzydyscyplinarny (zintegrowany) program edukacyjny; instrumenty oceny ich gotowości do działalności badawczej; poziomy gotowości, a także technologię, co zrealizuje oświatową funkcję i sprzyja osiągnięciu pożądanego fachowego wyniku.

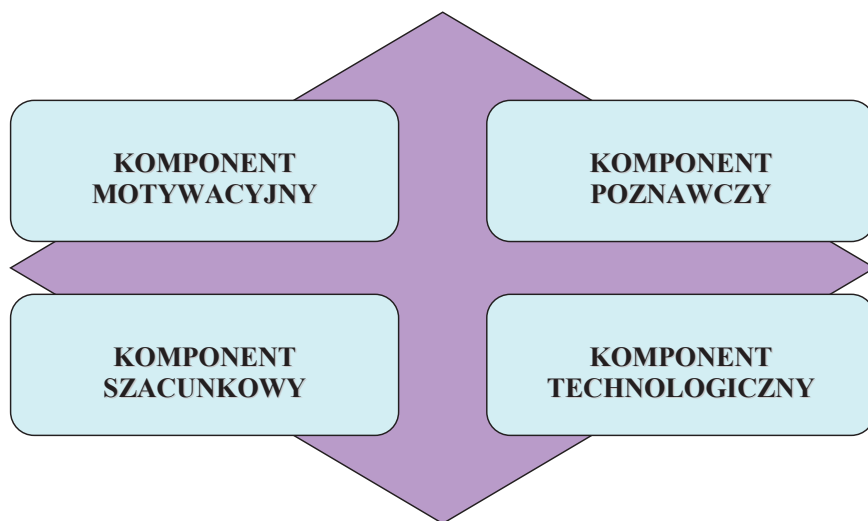
Projektując cel szkolenia gotowości przyszłych menedżerów do działalności badawczej wprowadziliśmy do obiegu naukowego pojęcie «gotowość przyszłych menedżerów do działalności badawczej» i *rozpatrujemy ją jak szczególny funk-*

12 Малиновский А. А. Механизмы формирования целостности систем / А. А. Малиновский // Системные исследования. — М., 1973. — С. 52–62.

cjonalny system psychiki i związany z nią jednolity całokształt jakości człowieka, co zabezpiecza możliwość być efektywnym subjektem działalności, co bazuje się na pojęciowej jedności motywacyjnych, kognitywnych, orientowanych i technologicznych komponentów rozwiązania fachowo znaczących zadań działalności badawczej menedżerów organizacji z uwzględnieniem pozytywnych osiągnięć praktyki administracyjnej i skonkretyzowano pojęcie «model przyszłego fachowca» przez uściślenie treści znaczeniową pojęcia «działalność badawcza» z uwzględnieniem specyfiki działalności fachowej przyszłych menedżerów.

Jak rozumienie tego pojęcia jest przyjęty konceptualny model, opracowany A. Leontjewym, który w strukturze działalności ludzkiej wydzielił takie składowe: potrzeba, motyw, cel, warunki osiągnięcia celu, działania, operacji¹³. Właśnie z tej pozycji podejścia gotowość przyszłych menedżerów do badań określono autorom jako specjalny funkcjonalny system psychiki i związany z nim jednolity całokształt jakości człowieka, co zabezpiecza mu możliwość być efektywnym subjektem tej działalności. W tych warunkach możemy oddzielić elementy gotowości (od osobistych cech przyszłych menedżerów), a mianowicie, motywacyjny, poznawczy, technologiczny i szacunkowy (rys. 1).

Rysunek 1. Komponenty gotowości przyszłych menedżerów organizacji do działalności badawczej

Realizacja komponentu motywacyjnego gotowości przyszłych menedżerów organizacji do działalności badawczej jako rozwiązanie problemu teorii i praktyki pedagogicznej orientowana na konkretnego fachowca. Komponent poznawczy - połączenie wiedzy i pojęć, które są niezbędne dla określania i rozwiązania problemów badawczych z uwzględnieniem właściwości działalności fachowej. Komponent szacunkowy zapewnia wykrywanie

13 Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – 3-е изд. / А.Н. Леонтьев – М. Изд-во МГУ, 1972. – 576 с.

potrzeby w wynikach badań i projektowania instrumentu dla otrzymania pożądanego rezultatu przy obecności odpowiednich warunków. Komponent technologiczny gotowości do działalności badawczej - to zestaw umiejętności przyszłych menedżerów do podjęcia ważnych zadań zawodowych, oraz możliwość zastosowania w praktyce wiedzy o metodach badawczych. Przy takim podejściu poziom ich ogólnej gotowości do działalności badawczej wyznacza się jak integralny wskaźnik poziomów jej komponentów.

Ogólnym celem przygotowania przyszłych menedżerów do działalności badawczej jest kształtowanie gotowości do tej działalności na poziomie dostatecznym dla jej efektywnego wykonania. Mówiąc inaczej, cel systemu kształtowania ich gotowości do działalności badawczej jak rozwiązanie problemu pedagogicznego polega na tym, żeby sformować ich zdolność decydowania różnych typów zadań badawczych w zakresie oświatowym. Składnikami tego ogólnego celu (celów drugiego poziomu) są stworzenie komponentów gotowości na poziomie, który zapewnia skuteczne rozwiązanie problemów w działalności zawodowej. Następnym etapem dekompozycji celu ogólnego kształtowania gotowości przyszłych menedżerów do działalności badawczej jest wyznaczenie poziomów sformowania komponentów gotowości do rozwiązywania konkretnych zadań badawczych.

Do składu zadań badawczych, którzy są ważne dla udanej działalności przyszłych menedżerów organizacji włączyliśmy: autoanalizę rozwoju profesjonalizmu własnego, analizę dynamiki rozwoju na terenie działania fachowego, określanie wartości zawodowych, studiowanie doświadczenia, wyznaczenie efektywności innowacji pedagogicznych i tym podobne. Działalność badawcza przyszłych menedżerów organizacji jako problem pedagogiki i praktyki w ramach każdego z tych zadań wymaga określenia komponentów ich gotowości, a także determinuje jej dekompozycję po poziomach. W tych warunkach, poziom przygotowania gotowości poznawczej do działalności badawczej jest traktowany jako suma poziomów gotowości poznawczych do rozwiązania każdego z zadań badawczych.

4. WNIOSKI

Działalność badawcza przyszłych menedżerów organizacji jest zbadana przez nas jako taka, co bazuje się na metodologii naukowej pedagogicznej działalności zawodowej subiektów w kierunku wzrostu ich profesjonalizmu poprzez uzyskanie nowej wiedzy i umiejętności.

Przez nas do obiegu naukowego było wprowadzono pojęcie «gotowość przyszłych menedżerów organizacji do działalności badawczej» i wyjaśniono pojęciowe wypełnienie «działalności badawczej» z uwzględnieniem specyfiki zawodowej.

Stwierdzono, że brak potencjału administracyjnego w zawodzie przyszłych menedżerów oraz niską jakość kultury administracyjnej powodują znaczne zakłócenia rozwoju społecznego, zdolność do zreformowania społeczeństwa i własnego rozwoju zawodowego. Ujawniono szereg przeszkód dla rozwoju współczesnych administracyjnych kompetencji przyszłych menedżerów w sektorze edukacyjnym, w szczególności, «niedoskonałość» ich przygotowania zawodowego, co objaśnia

się następnym: koncepcje rozwoju ich profesjonalizmu nie akcentują uwagę na konieczności celowego przygotowania do działalności badawczej; wymogi do przygotowania menedżerów nie odzwierciedlają specyfikę przyszłej działalności; treść fachowego przygotowania orientowano na przekazanie wiedzy i wyrabianie oddzielnych umiejętności badawczych, opanowania którymi nie oznacza ich celowego i efektywnego przygotowania do działalności badawczej i tym podobne.

Naszym zdaniem, rozwój profesjonalizmu przyszłych menedżerów organizacji przez formację ich gotowości do działalności badawczej jak rozwiązanie problemu teorii i praktyki pedagogicznej powinno być skierowane na podwyższenie poziomu dostępności wiedzy fachowych, umiejętności i przyzwyczajzeń oraz procesów motywacyjnych w kierunku obecności u fachowców aktywnej osobistej socjalnej a fachowej pozycji, dojrzałości samookreślenia racjonalnych dróg i mechanizmów rozwiązania problemów badawczych.

LITERATURA

- Бизнес-образование: специфика, программы, технологии, организация / под общ. ред. С. Р. Филоновича. – М.: ГУВШЭ, 2004. – 690 с.: 16
- Большаков А. С. Менеджмент / А. С. Большаков. – СПб. : Питер, 2000. – 160 с.
- Духавнева А.В., Столяренко А.Д. История зарубежной педагогики и философия образования. Серия «Учебники, учебные пособия». Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 480с.
- История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 512 с.
- Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – 3-е изд. / А.Н. Леонтьев – М. Изд-во МГУ, 1972. – 576 с.
- Лукашенко М. А. Высшее учебное заведение на рынке образовательных услуг: актуальные проблемы управления / Лукашенко М. А –М.: Маркет ДС, 2003. – 358 с.: 172
- Малиновский А. А. Механизмы формирования целостности систем / А. А. Малиновский // Системные исследования. – М., 1973. – С. 52–62.
- Нейматов Я. М. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы / Нейматов Я. М. – М.: Алгоритм, 2002. – 480 с.].
- Педагогічна система Яна Амоса Коменського. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/2255/85/>
- Садовский В. Н. Основы общей теории систем / В. Н. Садовский. – М. : Дело ЛТД, 1994. – 204 с.: 67
- Сучасна освіта та її роль у розвитку потенціалу кожної особистості. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2010_1/10.pdf
- Сучасна освіта та її роль у розвитку потенціалу кожної особистості. Режим доступу: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2010_1/10.pdf
- Урський В. Порадник педагога-дослідника: Методичні поради / В.І. Урський (автор-упорядник). – Тернопіль: ТОКІППО, 2009. – 80 с.

Slavomír Dolinský

Presov, Slovakia.

Prevod podniku a európske pracovné právo

Abstract

Transfer of the undertaking is now an important issue for all European Union Member States, which shows the current status of work already completed transfers, as well as experts forecast the future.

The part of the transferors, is primarily an attempt to maintain certain company's market position but also to preserve jobs as the transfer does not pass to the purchaser only the material part of the business, but also intangible personal folders and business, which consists of employees. In order to avoid collective redundancies due to the transfer of the business and whether by the transferor or the transferee and also provide some job security of employees, European Union has adopted several directives regarding this issue. These guidelines subsequently implemented by the EU Member States into their national laws. Similarly, the Slovak Republic in the Labour Code.

Keywords: business, employee, employment, sale and purchase agreement.

1. PREVOD PODNIKU

Rozhodnutie firmy prestať podnikat' v konečnom dôsledku nemusí znamenať definitívny koniec jeho podnikateľskej činnosti. Práve preto sa stále viac pozornosti dostáva problematike prevodu podniku alebo jeho časti, a to nie len na Slovensku ale aj v ostatných štátoch Európskej únie. Podľa prognóz Komisie európskych spoločenstiev ešte z roku 2006 viac ako tretinu európskych podnikov, ktoré poskytujú približne 2,8 milióna pracovných miest. čaká prevod. Prostredníctvom prevodu vlastníckych práv je totiž možné **zachovať jej dosiahnuté úspechy**, či už ide o postavenie na trhu, zručnosti alebo pracovné miesta. (<http://ec.europa.eu>)

1.1 PREVOD PODNIKU

Prevod podľa odseku 1 § 28 Zákonníka práce je „prevod hospodárskej jednotky, ktorá si zachováva svoju totožnosť ako organizované zoskupenie zdrojov /hmotné zložky, nehmotné zložky a osobné zložky/, ktorého cieľom je vykonávanie hospodárskej činnosti, bez ohľadu na to, či je táto činnosť hlavná alebo doplnková.“ (www.porada.sk)

Vymedziť pojem prevodu podniku v rámci Európskej únie sa Európsky súdny dvor snažil prostredníctvom vydávaných smerníc, skôr však ako sa európsky zákonodarca dopracoval k vymedzeniu prevodu v zmysle smernice č. 2001/23/ES, pojem hospodárskej jednotky ako centrálneho pojmu prevodu precizoval vo svojich rozhodnutiach ešte pred prijatím smernice č.77/187/EHS a smernice č. 98/50/ES. (Barancová, 2010)

Smernica Rady 2001/23/ES vo svojom článku vymedzuje prevod v zmysle „organizačného zoskupenia zdrojov, ktorých cieľom je vykonávanie určitej hospodárskej činnosti bez ohľadu na to, či je táto činnosť hlavná alebo doplnková“ (Barancová, 2010, str. 241), aj keď očakávaná aplikačná prax na celoeurópskej úrovni boli väčšie, a očakávali presné vymedzenie pojmu prevodu podniku alebo časti podniku.

Na základe doterajšej rozhodovacej činnosti Európskeho súdneho dvora, uvádza Barancová. (2010, str. 285-286) niekoľko vymedzení pojmu prevodu podniku:

- Za prevod podniku Európsky súdny dvor považuje nielen vlastnícku zmenu subjektov ale aj prenájom
- Za prevod podniku sa považuje aj situácia, keď vlastník prenajatého podniku začne opäť prevádzku v tomto podniku potom, čo sa nájomca previnil proti nájomnej zmluve
- Za prevod podniku alebo časti podniku sa považuje aj opätovné prevzatie majiteľom po vypovedaní alebo zrušení nájomnej zmluvy, aby takýto podnik predal tretiemu subjektu, ktorý s podstatnou časťou personálu bývalého nájomcu pokračuje v prevádzke, ktorá bola od skončenia nájomnej zmluvy zastavená
- O prevod podniku v zmysle smernice ide aj pri spätnom prevode podniku na pôvodného vlastníka na základe platobnej neschopnosti kupujúceho
- Prevod podniku alebo časti podniku v zmysle smernice je aj taký prevod, ktorý sa uskutočňuje medzi podnikmi toho istého koncernu
- O prevod podniku ide aj vtedy, ak medzi pôvodným podnikom a novou firmou nebol žiaden zmluvný vzťah
- O prevod podniku alebo časti podniku nejde v zmysle článku 1 písmeno c) smernice 2001/23/ES ak ide o reorganizáciu subjektov verejného práva

Výstupom prevodu podniku je zmluva o predaji podniku, v ktorej sa predávajúci zaväzuje previesť na kupujúceho vlastnícke právo k veciam, iné práva a iné majetkové hodnoty, ktoré slúžia prevádzkovaniu podniku a kupujúci sa zaväzuje prevziať záväzky predávajúceho súvisiace s podnikom a zaplatiť kúpnu cenu. Zmluva musí mať písomnú formu a tiež osvedčený podpis prevodcu ako aj nadobúdateľa (<http://www.exekutor.sk>).

Účelom zákonnej úpravy zmluvy o predaji podniku je vytvorenie podmienok, aby prevádzka podniku nebola po zmene jeho vlastníctva narušená a aby podnik aj v tejto situácii plynule pokračoval vo svojej činnosti.

Podstatnými náležitosťami zmluvy sú:

- záväzok predávajúceho previesť na kupujúceho vlastnícke právo k veciam, iné majetkové hodnoty slúžiace na prevádzkovanie podniku
- záväzok kupujúceho prevziať záväzky predávajúceho súvisiace s podnikom
- záväzok kupujúceho zaplatiť predávajúcemu kúpnu cenu, ak ide o prevod za odplatu

Predmetom tejto zmluvy nie sú jednotlivé veci, práva alebo iné majetkové hodnoty, ale podnik ako celok, teda súbor hmotných, nehmotných ako aj osobných zložiek podnikania.

Do hmotnej zložky podnikania patria veci, napr. budovy, pozemky, stroje a zariadenia, výrobky a pod.

Nehmotnou zložkou podnikania je napr. obchodné meno podniku, know-how, ochranné známky, a pod.

Osobnú zložku tvoria zamestnanci podniku, spolu s ich vedomosťami, znalosťami a pod.

Predmetom prevodu môže byť nielen celý podnik, ale aj časť podniku, ktorá je jeho samostatnou organizačnou zložkou (<http://www.poradca.sk>).

1.2 SUBJEKTY PREVODU

V rámci pracovného práva pri realizácii prevodu podniku stojí na jednej strane prevodca a na strane druhej nadobúdateľ.

Prevodcom v zmysle článku 2 smernice č. 2001/23/ES a § 29 Zákonníka práce je každá právnická alebo fyzická osoba, ktorá následkom prevodu hospodárskej jednotky podniku, závodu, alebo ich častí prestáva byť zamestnávateľom.

Nadobúdateľa definuje smernica č. 2001/23/ES a §29 Zákonníka práce ako zamestnávateľa, ktorým je fyzická alebo právnická osoba, ktorá v dôsledku prevodu podniku alebo časti podniku sa stáva novým zamestnávateľom (www.porada.sk, www.eur-lex.europa.eu).

Podľa novej judikatury Európskeho súdneho dvora môže byť prevodcom a nadobúdateľom aj „dočasný zamestnávateľ“ (Barancová, 2010)

V rámci prevodu teda dochádza k zmene na strane zamestnávateľa, a tu rozlišujeme zánik pôvodného zamestnávateľa, ktorý

- má právneho nástupcu
 - nemá právneho nástupcu.
1. K zániku zamestnávateľa ako celku s právnym nástupníctvom môže dôjsť v zásade tromi spôsobmi, a to
 - rozdelením, s právnym následkom kedy vzniká buď úplne nový právny subjekt, alebo kombinácia nového právneho subjektu, resp. subjektov,

alebo častí zamestnávateľa do už existujúceho alebo existujúcich právnych subjektov

- zlúčením, ktorého právnym následkom je vytvorenie nového právneho subjektu z dvoch pôvodných resp. viacerých právnych subjektov
- splynutím, ktorého výsledkom nie je vznik nového subjektu, ide o prechod jedného právneho subjektu do iného, už existujúceho právneho subjektu.

Osobitnou formou zániku zamestnávateľa s právnym nástupníctvom je zmena jeho právnej formy, napr. premena štátneho podniku na akciovú spoločnosť, alebo zmena právnej formy obchodnej spoločnosti (www.poradca.sk)

2. Zánik zamestnávateľa bez právneho nástupcu je zrušenie zamestnávateľa, a to buď na základe zákonom ustanovených podmienok, alebo priamo zákonom, ak ide o zamestnávateľa zriadeného zákonom.

K zrušeniu zamestnávateľa môže dôjsť

- zrušením zamestnávateľa s likvidáciou
- zrušením zamestnávateľa bez likvidácie (www.poradca.sk)

2. PREVOD PODNIKU A ZAMESTNANCI

Veľmi zložitým problémom v rámci prevodu podniku a to najmä pre nadobúdateľa firmy je otázka zamestnancov firmy, ktorá realizuje prevod podniku alebo časti podniku, a teda či bude musieť prevziať všetkých zamestnancov v rámci realizovaného prevodu.

Prevod podniku vo vzťahu k zamestnancom môžeme označiť ako akúsi podskupinu patriacu k prechodu práv a povinností z pracovnoprávnych vzťahov. Ustanovenia upravujúce tieto vzťahy môžeme nájsť nielen v Zákonníku práce (zákon č. 311/2001 Z.z. v z.n.p.), ale aj v Obchodnom zákonníku (zákon č. 513/1991 Zb. v z.n.p.) a tiež v Občianskom zákonníku (zákon č. 40/1964 Zb. v z.n.p.) (www.kbdesign.sk).

Postaveniu zamestnancov a ich nárokom v rámci prevodu podniku sa venuje aj Európska únia, ktorá v rámci tejto problematiky vydala niekoľko smerníc. K najvýznamnejším patrí napr. smernica č. 77/187/EHS, č. 98/50/ES, č. 01/23/ES. Na každú z týchto smerníc nadväzovala rozhodovacia činnosť Európskeho súdneho dvora.

Prvou smernicou bola smernica Rady 77/187/EHS zo 14. februára 1977 o aproximácii právnych predpisov členských štátov o zachovaní nárokov zamestnancov pri prevode podniku, podnikateľskej činnosti alebo časti podnikateľskej činnosti. Už od jej prijatia sa začal rozvíjať ochranný právny koncept v prospech zamestnancov, a tento jej ochranný charakter podporovala aj početná judikatura Európskeho súdneho dvora. Smernica sa nedotýkala len individuálneho, ale aj kolektívneho pracovného práva. Jej cieľom bolo zachovanie nárokov zamestnancov v prípade prevodu podniku, pokračovaním pracovného pomeru s novým zamestnávateľom za tých istých podmienok, aké boli dohodnuté so zamestnávateľom pôvodným.

Vo väčšine členských štátov podnietila táto smernica významné zásahy do vnútroštátneho práva, s výnimkou Grécka, Talianskej republiky, Spolkovej republiky Nemecko, ktoré túto smernicu neprijali. S cieľom predísť takejto situácii EHS v smernici 80/987/EHS o aproximácii právnych predpisov členských štátov pri zachovaní nárokov zamestnancov v prípade platobnej neschopnosti zamestnávateľa, stanovila možnosť priameho právneho účinku smernice v prípade neimplementácie smernice členských štátov EÚ do svojho vnútroštátneho poriadku.

Rozvoj nadnárodných podnikov ako aj komplikovaná a početná rozhodovacia činnosť ESD boli impulzom k novelizácii smernice, a tak Európska komisia dňa 8. septembra 1994 predložila návrh na revíziu smernice o prevode podniku, ktorú Rada dňa 29. júna 1998 schválila a do platnosti vstúpila smernica 98/50/ES, ktorú boli členské štáty povinné do 16. júla 2001 transportovať do svojho národného práva. Jedným z najvýznamnejších dôsledkov tejto smernice je rozšírenie pojmu prevodu podniku alebo jeho časti aj na nájom podniku a tiež zámena pojmov „podnik“, „časť podniku“ za pojem „hospodárska jednotka“. Táto smernica už reflektovala problémy reštrukturalizácie podnikov aj na nadnárodnej úrovni. (Barancová, 2010)

V súčasnosti najznámejšou platnou smernicou v rámci prevodu podniku je smernica Rady 2001/23/ES z 12. marca 2001 o aproximácii právnych predpisov členských štátov o zachovaní nárokov zamestnancov pri prevode podniku, podnikateľskej činnosti alebo časti podniku alebo podnikateľskej činnosti. Smernica predstavuje kodifikáciu smernice Rady č. 77/187/EHS zmenenú a doplnenú smernicou Rady č. 98/50/ES. Táto smernica sa zaoberá aktuálnymi problémami nadnárodných podnikov, a ako sa uvádza v jej úvode jej základným cieľom je zabezpečiť ochranu zamestnancov pre prípad zmeny zamestnávateľa, najmä postarať sa o to, aby ich práva boli zachované, ako aj snaha zmenšovať rozdiely v rozsahu ochrany zamestnancov (www.eur-lex.europa.eu).

Smernica Rady 2001/23/ES o zachovaní nárokov zamestnancov pri prevode podniku, podnikateľskej činnosti alebo časti podniku alebo podnikateľskej činnosti bola už do našej právnej úpravy premietnuté a to v § 21 až 26 a § 27 až 31 Zákonníka práce, ktoré reagujú jednak na ich zachovanie a jednak na ich uspokojovanie v prípade, ak pri zmene alebo zániku zamestnávateľa neprichádza do úvahy pokračovanie existencie pracovnoprávneho vzťahu.

2.1. PRECHOD PRÁV A POVINNOSTÍ

Ako sme už spomínali, v rámci prevodu podniku vystupujú dve strany prevodca a nadobúdateľ, kde prevodca zaniká a prevádza na nadobúdateľa podnik ako celok, vrátane svojich zamestnancov a ich práv a povinností.

Ak prevodca, ktorý zanikol, má právneho nástupcu, ide z právneho hľadiska o pomerne jednoduchú situáciu. Práva a povinnosti zamestnancov nadobudnuté v rámci pracovnoprávnych vzťahov s pôvodným zamestnávateľom podľa Zákonníka práce prechádzajú na jeho právneho zástupcu pokiaľ osobitný predpis nestanovuje inak.

Čo sa týka rozsahu prevzatia práv a povinností zanikajúceho subjektu v pracovnoprávných vzťahoch ide zásadne o prípad generálnej sukcesie, t.j. o vstup do všetkých práv a povinností tohto subjektu (www.poradca.sk).

Ak zaniká pôvodný zamestnávateľ a nemá právneho nástupcu, je povinný podľa § 31 ods. 5 Zákonníka práce uspokojiť nároky zamestnancov zrušeného zamestnávateľa orgán, ktorý zamestnávateľa zrušuje.

Zákonník práce v rámci prechodu práv a povinností z pracovnoprávných vzťahov ukladá prevodcovi povinnosť najneskôr jeden mesiac pred prevodom podniku, písomne informovať zástupcov zamestnancov, ak u zamestnávateľa nepôsobia zástupcovia zamestnancov, tak priamo zamestnancov o

- dátume alebo navrhovanom dátume prechodu
- dôvodoch prechodu
- pracovnoprávných, ekonomických a sociálnych dôsledkoch prechodu na zamestnancov
- plánovaných opatreniach prechodu vzťahujúcich sa na zamestnancov (www.poradca.sk).

2.2 OCHRANA PRED PREPÚŠŤANÍM

V oblasti prechodu práv a povinností, ktoré vyplývajú z pracovnoprávneho vzťahu smernica č. 2001/23/ES zakotvuje, že prevod hospodárskej jednotky nepredstavuje automaticky dôvod na prepúšťanie zamestnancov zo strany prevodcu alebo nadobúdateľa. Toto ustanovenie však nebráni prepúšťaniu, ku ktorému môže dôjsť z hospodárskych, technických alebo organizačných dôvodov zahŕňajúcich zmeny týkajúce sa pracovníkov. Žiaden z členských štátov však nemôže vylúčiť z pôsobnosti smernice určité pracovné zmluvy a pracovné pomery teda pomery na čiastočný úväzok a na dobu určitú, ako aj pomery prenajatých zamestnancov.

Smernica č. 2001/23/ES sa však neuplatňuje na zamestnancov, ktorí ku dňu prevodu opustili podnik, neboli zamestnancami podniku a tiež ani na zamestnancov, ktorí boli v deň prevodu zamestnancami podniku, ale rozhodli sa z vlastnej vôle nepokračovať v pracovnom pomere. Smernica teda hovorí, že nadobúdateľ v rámci prevodu je povinný prebrať na seba iba tú časť práv a povinností prevodcu, vyplývajúcich z pracovných zmlúv a pracovných vzťahov, ktoré existovali ku dňu prevodu. Túto skutočnosť však Slovenská republika vo svojom Zákonníku práce v § 28-30 nezakotvila. (Baranová, 2010)

2.3 PRACOVNÉ PODMIENKY

Spolu s prechodom práv a povinností z pracovnoprávných vzťahov by malo dôjsť k prechodu určitej kvality pracovných podmienok ako aj k prechodu existujúcich kolektívnych zmlúv.

Nadobúdateľ podľa Zákonníka práce je teda povinný dodržiavať ustanovenia kolektívnej zmluvy, ktoré uzavrel predchádzajúci zamestnávateľ s príslušným odborovým orgánom, a to až do skončenia jej účinnosti.

V prípade, že dôjde k zrušeniu pracovnej zmluvy alebo pracovnoprávneho vzťahu z dôvodu, že prevod podniku má za následok zásadnú zmenu pracovných podmienok v neprospech zamestnanca, zodpovednosť za skončenie pracovnej zmluvy sa bude pripisovať zamestnávateľovi.

Práva a povinnosti z pracovnoprávneho vzťahu sa prevodom podniku na základe zákona ale aj kolektívnej zmluvy vo vzťahu medzi novým majiteľom – nadobúdateľom a zamestnancom nesmú byť zmenené v neprospech zamestnanca pred uplynutím jedného roka po uskutočnení prevodu. (Barancová, 2010)

Ak sa zamestnancovi prevodom majú zásadne zmeniť pracovné podmienky a zamestnanec s ich zmenou nesúhlasí, pracovný pomer sa považuje za skončený dohodou z dôvodov podľa § 63 Zákonníka práce ods. 1 písmeno b) ku dňu prevodu. Zamestnancovi v takomto prípade patrí odstupné podľa § 76 Zákonníka práce.

ZÁVER

Proces prevodu podniku je zložitým procesom, ktorý trvá dlhšiu dobu. V rámci prevodu nejde iba o prechod majetku, ale aj o ľudské zdroje a teda zamestnancov firmy.

Práve im, ich postaveniu a nárokom sme sa venovali v našej práci, kde sme vymedzili pohľad slovenského ale aj európskeho práva na túto problematiku.

Hlavným cieľom slovenskej a európskej judikatury je chrániť zamestnancov, ktorí sú iba nástrojom v procese prevodu podniku a zabezpečiť im zachovanie pracovných miest aj pri prevode podniku a s tým súvisiace pracovné podmienky. Samozrejme je už na rozhodnutí zamestnanca, či chce aj po uskutočnení prevodu a nástupe nového zamestnávateľa naďalej zostať zamestnancom firmy a pracovať na danom pracovnom mieste.

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

a pod. – a podobne

EU – Európska únia

EHS – Európske hospodárske spoločenstvo

ESD – Európsky súdny dvor

napr. - napríklad

ods. – odsek

v z.n.p. – v znení neskorších predpisov

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BARANCOVÁ, H., 2010, *Európske pracovné právo – flexibilita a bezpečnosť pre 21. Storočie*, Bratislava: Sprint Dva, 2010, 517 s. ISBN 978-80-98393-42-8
- http://ec.europa.eu/youreurope/business/deciding-to-stop/transferring-ownership/index_sk.htm
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0023:sk:HTML>
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0117:FIN:sk:PDF>

- http://www.kbdesign.sk/cla/eu_pravo_na_slovensku/original/19%20Pracovne%20pr%E1voPJK.htm
- <http://www.porada.sk/t56227-zakonnik-prace-od-01-01.2012-a.html>
- <http://www.poradca.sk/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=102388>
- http://www.zahorackysyrhavan.sk/userfiles/file/valne-zhromazdenie/2012/04_2%20Zmluva%20%20prevode%20podniku%20SM_Havran%20web.pdf
- MARINICOVÁ, M. 2007. Súčasný stav a podmienky ochrany bánk a finančných inštitúcií na teritóriu Prešovského kraja, In: Krakow, SECURITOLOGIA č. 6/2007. ISBN 978-83-925072-0-8 s. 86 – 92.
- MARINICOVÁ, M. 2009. Ethic of Marketing in Private Security. In: BUSINESS, ETHICS AND PERSONAL MANAGEMENT. Brno: STUARTE, 2009. ISBN 978-80-86441-41-2. s. 87-99.
- MARINICOVÁ, M. 2011. Coaching - an Important Component of Human Resources Development. In: Transactions of the universities in Košice, 2011. - ISSN 1335-2334, Roč. 2011, č. 1 (2011), s. 156.

Jana Gluchmanová

Institute of Ethics and Bioethics, Faculty of Arts,
University of Prešov, Prešov, Slovakia

The need of ethics in the cultural, social and political function of the media

Abstract

The author of the paper focuses on the ethical aspects of the political, cultural as well as social functions of media.

Keywords: political, cultural, social functions, ethics, media.

KULTÚRNA FUNKCIA

Podľa D. McQuaila kultúra¹ musí mať nasledujúce znaky:² „je kolektívna a zdieľaná s ostatnými (čisto individuálna kultúra neexistuje); musí mať nejakú symbolickú formu vyjadrenia, buď [...] zámernú, alebo nezámernú; má taktiež nejaký štýl, usporiadanie či pravidelnosť, a preto má hodnotiaci rozmer [...]“ (D. McQuail, 2002, s. 120). Má povahu vzorcov či modelov (správania), vyznačuje sa dynamickosťou (neustále sa mení a pretvára) a komunikáciou prekonávajúcou hranice času a priestoru („kultúra žije a mení sa, má svoju minulosť i potenciálnu budúcnosť“) (Tamže, s. 120). V. Soukup odvolávajúc sa na R. Benedictovú tvrdí, že „každá kultúra predstavuje systém kultúrnych vzorcov. Tie sú integrované okolo jednej dominantnej konfigurácie, ktorá kultúre dáva jej jedinečnú a neopakovateľnú podobu“ (V. Soukup, 2000, s. 67). Vďaka konfigurácii tak každá kultúra, ako integrovaný celok, v sebe „zahŕňa svoje vlastné ciele, smery a motívy,

1 Definovanie kultúry je dôležité najmä kvôli častiam súvisiacim s erotikou a sexualitou ako sociokultúrnymi fenoménmi.

2 R. Benedictová pritom tvrdí, že „vzájomné prelínanie sa rôznych kultúrnych znakov a následné zmeny vyplývajúce z týchto kontaktov môžeme ilustrovať vo všetkých oblastiach kultúry: v ekonomike, v partnerskom spoluzití, ľudovej tvorbe, v materiálnej kultúre a náboženstve“ (R. Benedictová, 1999, s. 37). Popritom zmeny, ktoré táto doba prináša (a sú teraz pre nás ešte veľmi nepríjemné, ba až neprijateľné – napr. zvyšujúci sa počet rozvodov, promiskuita a podobne) sa postupne stanú trošku pozmeneným kultúrnym vzorom, na ktorý si časom všetci zvyknú, pridelia mu množstvo významov a hodnôt, podobne ako kedysi predchádzajúce generácie pridievali starým (R. Benedictová, 1999, s. 36).

okolo ktorých sa koncentrujú a ktorým sú prispôsobené všetky stavebné prvky [daného] kultúrneho systému“ (V. Soukup, 2000, s. 67).

S predstavou o kultúrnej funkcii médií úzko súvisí aj vytváranie masovej kultúry či populárnej kultúry (popkultúry), pričom tieto dva termíny nechápeme ako synonymá pre označenie toho istého javu. Ako uvádza J. Malíček (2008, s. 14), „masová kultúra je objektom pasívnej recepcie a popkultúra je percipovaná aktívnymi subjektmi [...]“³ Pravdepodobným dôvodom „vzniku“ masovej kultúry je „kolonizácia“ rôznych foriem kultúrneho prejavu (D. McQuail, 2002, s. 127). J. Rusnák vo svojej knihe *Textúry elektronických médií* (2009, s. 229) interpretuje populárnu kultúru ako „komplex správania a prežívania, resp. mediálne produkty k nim vedúce, ktoré bývajú hodnotené ako triviálne, intelektovo nenáročné, či dokonca ohrozujúce vkus majoritnej populácie, ktorej chýba ekonomický a kultúrny kapitál“. Podľa O. Burgelina „masové médiá evidentne netvorí svoju vlastnú úplnú kultúru [...], ale iba frakciu systému, ktorou je bezpochyby kultúra, ku ktorej patria“ (O. Burgelin, 1972, s. 317; cit. in D. McQuail, 2002, s. 279).

Súčasná masová kultúra (aj kultúrna funkcia médií) v čoraz väčšej miere podlieha zmenám. Za tieto zmeny je „zodpovedná“ najmä komercializácia a komodifikácia médií. J. Rusnák pripúšťa, že komercializáciou⁴ sa na jednej strane „vytvára tlak na kreovanie masového publika a masovej kultúry;“⁵ na druhej strane [sa komercializáciou] podnecuje súťaženie o toto publikum“ (J. Rusnák, 2009, text. s.236). D. C. Hallin tvrdí, že komercializmus (nazýva ho aj „žurnalistikou na trhový pohon“) „je založený na chápaní médií ako akejkoľvek inej formy podnikania, pričom je pre žurnalistiku prvoradý zisk“. (D. C. Hallin, 1996, s. 246; paraf. in M. Bočák, 2008, s. 8) Definíciu komodifikácie prináša M. Bočák, ktorý tento pojem charakterizuje ako „chápanie informácie a kultúrnych produktov vôbec ako komodity – tovaru určeného na predaj a spotrebu, bezvýhradné podriaďovanie charakteru informácie zákonitostiam trhu“ (M. Bočák, 2006, s. 58; cit. in M. Bočák, 2008, s. 38 – 39).

Kultúrna funkcia spočíva aj v prezentovaní našej kultúry a v prinášaní informácií o iných kultúrach. Televízia prostredníctvom obrazovky približuje rozmanité podoby jednotlivých kultúr, ich fungovanie, artefakty a pod. Podľa M. Žilkovej je „vzťah [slovenskej] spoločnosti ku kultúre [...] neprajný, [a] hodnotné umenie nemá ani finančné, ani spoločenské ocenenie“⁶ (M. Žilková, 2006, s. 13). Za týmto, niekedy až negatívnym, postojom k umeniu i kultúre vôbec môžu byť už spo-

3 Vychádzajúc z J. Malíčka (2008) rozdiel medzi uvedenými slovnými spojeniami môžeme definovať na základe bližších významov oboch prívlastkov a rozdielov medzi nimi. Masová kultúra sa významovo vzťahuje na kvantitu (masu), pričom populárna kultúra je označením pre kvalitu. Autor ďalej upresňuje, že masová kultúra môže byť za určitých okolností (napr. pod vplyvom intenzívneho záujmu percipienta) do istej miery aj popkultúrou, no popkultúra v žiadnom prípade nemôže byť masovou kultúrou (J. Malíček, 2008, s. 13 – 14).

4 No zároveň aj komodifikáciou – mediálny text vystupuje ako trhová hodnota (pozn. autorky). Podobne ako kultúra či kultúrna funkcia médií, komodifikácii podľahli aj erotika a ľudská sexualita. Stali sa produktom, ktorý má upútať, zaujať a predáť sa.

5 J. Rusnák ďalej uvádza, že tento tlak môže vyústiť do „preferencie istého typu šírenia kódov (napr. obľúba televíznych seriálov)“ (J. Rusnák, 2009, text. s. 236).

6 Ako príklad tohto tvrdenia M. Žilková uvádza umeleckú tvorbu v rozhlase (prevažne prostredníctvom Rádia Devín, ktoré sa venuje kultúre). Umeleckej tvorbe v rozhlase verejnosť venuje len veľmi malú pozornosť a hodnotné (pre spoločnosť prínosné) umenie v médiách

mínané „vývojové trendy“ – komercializácia a komodifikácia mediálnych textov. Mediálne obsahy sa pod ich vplyvom často pokladajú (len) za sériovo vytvárané produkty „továrenskej“ výroby. Domnievam sa, že v danom prípade a kontexte sa pozabudlo na etiku, jej aspekty, ktoré pod vplyvom komercializácie často nena-chádzajú svoje miesto alebo sú dokonca eliminované.

Kultúrna úloha masmédií sa v mnohom dotýka aj rodovej problematiky. Príkladom toho môžu byť mediálne obsahy cielene zamerané buď na ženské publikum (soap opery), alebo na mužské publikum (westerny, akčné filmy a seriály). Takéto obsahy sú vystavané na zaužívaných, zväčša až stereotypných predstavách o ženách a mužoch. Autori zaoberajúci sa rodovými aspektmi (napr. aj J. Fiske) tvrdia, že žáner soap opery je výrazne rodovo diferencovaný. J. Fiske uvádza, že mydlové opery podrobujú „patriarchát neustálemu skúmaniu, prehlasujú ženské hodnoty za legitímne, a tým posilňujú sebaúctu žien, ktoré podľa týchto hodnôt žijú. Poskytujú skrátka významy ženskej kultúre [...]“ (J. Fiske, 1987, s. 197; cit. in D. McQuail, 2002, s. 126).

SOCIÁLNA FUNKCIA

Televízia sa často stáva rozhodujúcim socializačným faktorom, ktorého vplyv je neraz silnejší ako pôsobenie školy či rodiny. V mnohých prípadoch vytvára medzi svojimi užívateľmi puto, ktorým ich spája a „zväzuje“. Najčastejším dôvodom takéhto „zväzku“ je náklonnosť k určitému typu programu (resp. k príslušnej televíznej stanici), ktorá stojí za vytvorením aktívnej sociálnej skupiny divákov.

Sledovanie televízie je zväčša skupinovou činnosťou (na rozdiel od počúvania hudby či čítania kníh), pri ktorej sa upevňujú sociálne väzby medzi divákmi, a ktorá posilňuje spoločenský charakter užívaného média. Táto „skutočnosť“ je však výrazne sociálne a kultúrne podmienená. Rovnako závisí aj od štruktúry vzťahov, ktorá v skupine divákov existuje (napr. priateľské vzťahy, vzťah rodič – dieťa a pod.). D. McQuail uvádza, že „médiá často poskytujú štýlové rozpoznávacie znamenia pre stanovenie skupinového vymedzenia“ (D. McQuail, 2002, s. 339). V súvislosti so sledovaním televízie ako skupinovej činnosti, spomínaný autor podotýka, že „príchod masových médií [a vznik nových médií; napr. aj TV DOMA či TV JOJ Plus] zvýšil možnosť samotárskeho príjmu viacerých kanálov verejnej komunikácie [...] a znížil závislosť jednotlivca na ostatných ľuďoch z hľadiska ľudského kontaktu“ (D. McQuail, 2002, s. 339).

V súvislosti so sledovaním televízie, ako spoločenskou aktivitou zasahujúcou do každodenného života jedincov či skupín, publikum by sme mohli definovať nielen na základe sociability, ale aj aktivity⁷ D. McQuail (2002, s. 347) vychádzajú z Biocca (1988) hovorí o piatich spôsoboch aktivity publika:⁸

(nielen v rozhlasovom vysielaní) tak postupne stráca svoju dôležitosť a význam, rovnako ako v spoločenskom živote (M. Žilková, 2006, s. 14).

- 7 Aktívne publikum tu dávam do protikladu k pasívnemu publiku. To prijíma informácie čisto pasívne (bez selekcie či konfrontácie týchto informácií s inými a podobne). Takto prijaté informácie sa čoraz častejšie stávajú zdrojom manipulácie.
- 8 Aktivita publika sa neprejavuje len pri prijímaní obsahov, ale už aj pred ním či po ňom. Napríklad, ak chce publikum získať objektívne informácie o politickom dianí na Slovensku, najprv uskutoční vyhľadávanie zdrojov (médiá, ktoré informujú o tejto téme), následne si tie

- selektivita (výber mediálneho obsahu; čím viac si publikum vyberá, tým viac prejavuje svoju aktivitu; napr. „lipnutie“ na jednej televíznej stanici je považované za prejav pasivity),
- utilitarizmus (nadväzuje na výber mediálnych obsahov je spojený s uspokojovaním jednotlivých potrieb publika, s ohľadom na jeho predchádzajúce skúsenosti s konzumáciou mediálnych produktov),
- intencionalita (aktívne kognitívne spracovávanie informácií a ich následná konfrontácia s inými informáciami),
- odolnosť voči ovplyvneniu (publikum dokáže rozoznať pravdivú /prínosnú/ informáciu od manipulatívnej informácie a na základe toho, nepodlieha vplyvom manipulácie),
- vťahnutie (mediálny obsah upúta a zaujme svoje publikum do takej miery, že sa jednotliví recipienti identifikujú s postavou, dejom a pod.).

Aj v rámci sociálnej funkcie je potrebné venovať pozornosť etickým a morálnym aspektom, zvlášť pri výbere niektorých programov. Každý z nich sa zameriava na získanie diváka a vzhľadom na súperenie neváhajú v mnohých prípadoch používať aj nekalé praktiky. Pozornosť treba venovať sociálnej skupine najmenších a starších ľudí, ktorí často majú problém vzhľadom na svoj vek, správne sa rozhodnúť a zaujať rozhodné stanovisko v záujme dobrej veci.

POLITICKÁ FUNKCIA

Politická funkcia televízie spočíva vo výmene a sprostredkovaní informácií o fungovaní politiky, o prebiehajúcich politických udalostiach, kauzách a o aktivitách jednotlivých politikov. Jej podmienkou by mala byť objektivita ponúkaných informácií a v istom zmysle aj sloboda vyjadrovania (napr. investigatívna žurnalistika je určitým spôsobom znakom slobody médií, zaujíma sa totiž o skutočnosti /osoby, udalosti a situácie/, ktoré zvyknú byť spoločnosťou odsúvané /napr. zločinci/). L. Hagen uvádza, že od masových médií sa očakáva, že budú prinášať „spravodajstvo zodpovedajúce demokratickým hodnotám, teda také, ktoré sa *nemusí* zhodovať s ekonomickými či politickými cieľmi [záujmami] novinárov ani vlastníkov médií“ (L. Hagen, 2004, s. 51; zvýraznenie kurzívou J.K.).

Politická funkcia médií, najmä televízie v mnohých ľuďoch vyvoláva negatívne konotácie. Keďže cieľom tejto funkcie je formovanie názorov, televízia si ako médium spájajúce obraz i zvuk získala svoje dominantné postavenie. „Obrazovka má väčšiu silu, pretože emócie, ktoré o človeku šíri, v ľuďoch zanechávajú hlbokú stopu“⁹ (P. Dinka, 2008, s. 45). Funkcia spojená s informovaním o politickom dianí, o fun-

to zdroje roztriedi (napr. na verejnoprávne a komerčné či na seriózne a bulvárne) a na základe toho si nakoniec vyberie konkrétne médium. Získané informácie si po ich odprezentovaní v danom médiu neskôr môže porovnať s inými, overiť si ich či prehliť. Aktivita príjemcov sa taktiež prejavuje aj v ich reakcii na mediálny obsah, v ich spätnej väzbe (napr. formou listov, emailov, telefonátov či priamou prítomnosťou/účasťou na nahrávaní).

9 P. Dinka to názorne ilustruje na televíznom spravodajstve. Podľa neho si „televízne noviny vybudovali akúsi novú informačnú rovnicu, ktorá by sa dala formulovať takto – ak je pravdivá emócia, ktorú cítite pri sledovaní televíznych novín, pravdivá je aj informácia“ (P. Dinka, 2008, s. 46). Dnešné spravodajstvo sa teda vyznačuje zvýšenou prítomnosťou emócií a pocitov (napr. prostredníctvom „čiernej kroniky“ – správam o vraždách, samovraždách, dopravných nehodách a pod.), no domnievam sa, že z etického hľadiska bolo by nesprávne

gowańi polityki, o prebiehających polityckých udalostiach, kauzách a o aktivitách jednotlivých politikov sa tak často spája s manipuláciou.¹⁰

V nadväznosti na spomenuté funkcie uvediem aj niekoľko základných predstáv o úlohách (resp. funkciách) masmédií v spoločnosti, ktoré v publikácii *Úvod do teorie masové komunikace* (2002) predkladá D. McQuail. Podľa neho ide o:

Informovanie

- spočíva v sprostredkovaní informácií o udalostiach a situáciách spoločenského, kultúrneho a politického života z domova i zo sveta.

Koreláciu

- vysvetľovanie, prezentácia a komentovanie významu jednotlivých udalostí a informácií,
- zohráva dôležitú úlohu pri socializácii a koordinácii izolovaných činností.

Kontinuitu

- súvisí s už vyššie uvedenou funkciou, s kultúrnou funkciou,
- v podstate ide o prenášanie dominujúcej kultúry a objavovanie subkultúr a nových trendov v procese kultúrneho vývoja.

Zábavu

- (zábavná funkcia) ako zdroj pobavenia, rozveselenia a rozptýlenia,
- ako prostriedok uvoľnenia či oslabovania sociálneho napätia.

Získavanie

- agitácia pre spoločenské ciele v rôznych sférach spoločenského života (napr. v politike, v boji proti terorizmu či globálnej ekonomickej kríze a pod.).¹¹

Predpokladám, že snáď najväčšiu pozornosť v rámci etiky a jednotlivých úväzovaných funkcií médií by bolo treba venovať hlavne politickej funkcii. Správnosť a korektnosť informovania širokej verejnosti a celej spoločnosti zohráva veľmi významnú úlohu, a z toho dôvodu každému jedincovi treba poskytnúť pravdivé, neskresľujúce informácie, aby si vedel o danej situácii vytvoriť správny obraz a zaujal k nej správny postoj.

LITERATÚRA

- BENEDICT, R.: *Vzory kultúry*. Bratislava: Kalligram 1999. 232 s. ISBN 80-7149-293-0
- BOČÁK, M.: *Štruktúra televízneho spravodajského textu. Analýza spravodajských formátov s uplatnením diskurzívnej perspektívy*. [Dizertačná práca]. Prešov: FF PU, 2008. 242 s.
- BURGELIN, O.: *Structural Analysis and Mass Communication*. In: McQuail, D. (ed.): *Sociology of Mass Communications*. Harmondsworth, Penguin 1972.

chápať a označovať túto „informačnú rovnicu“ za všeobecne platnú pre všetky spravodajské relácie na slovenskom mediálnom poli.

10 Túto skutočnosť potvrdzuje aj P. Dinka vo svojej knihe *Slovenské masmédiá* (2008) s príznačným podtitulom *Metódy manipulácie*.

11 Vymenované predstavy o funkciách médií sú parafrázou myšlienok D. McQuaila (porovnaj D. McQuail, 2002, s. 103).

- DINKA, P.: Slovenské masmédiá. Metódy manipulácie. Bratislava: Pavol Dinka 2008. 296 s. ISBN 978-80-8061-328-0
- FISKE, J.: Television Culture. Londýn, Methuen 1987.
- HAGEN, L.: Informační kvalita a její měření. In: Schulz, Wifried - Reifová, Irena (eds.): Analýza obsahu mediálních sdělení, Praha, Karolinum 2004, s. 51 - 69. ISBN 80-246-0827-8
- HALLIN, D. C.: Commercialism and Profesionalism in the American News Media. In: Curran, James - Gurevitch, Michael (eds.): Mass Media and Society. 2. vyd. London, Arnold 1996, s. 243 - 262.
- MALÍČEK, J.: Vademecum popkultúry. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2008. 142 s. ISBN 978-80-8094-287
- McQUAIL, D.: Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál 2002. 448 s. ISBN 880-7178-714-0
- RUSNÁK, J.: Textúry elektronických médií. Vývoj a súčasný stav. Prešov: FF PU 2009. 295 s. ISBN 978-80-8068-952-0
- SOUKUP, V.: Přehled antropologických teorií kultury. Praha: Portál 2000. 229 s. ISBN 80-7178-929-1
- ŽILKOVÁ, M.: Globalizačné trendy v mediálnej tvorbe. Nitra: FF UKF 2006. 134 s. ISBN 80-8050-941-7

Kiyokazu Nakatomi

Japan

E-mail: k-nakatomi@gc4.so-net.ne.jp

La Nada de Pascal

Abstract

Pascal intuited nothingness. As it is too strong, from Job and King Solomon in the Bible and beyond, intuition continued. Job met with misfortunes, diseases and lost his children. He intuited nothingness as the difficulties and darkness. In the extremity of glory of fame and fortune, King Solomon lost sight of truth and the essence of life. He intuited nothingness as emptiness and vanity. Pascal wrote about such two people in "Pensées". We must not overlook this description. He was attacked by and suffered from illnesses from his boyhood. His condition was like that of Job. Pascal who left behind bright achievements in physics and mathematics is not found there. It is a light and a shadow of Pascal. However, he intuited nothingness in the shadow and in "Pensées" he developed a theory to deal with nothingness as the first principle. Energy is necessary to divide a particle. Further, a huge energy is necessary to subdivide a microscopic particle. Energy near infinity is necessary to subdivide it in the domain near nothingness. Nothingness continues to infinity. This viewpoint accords with that of the writer. Furthermore, Pascal preaches the world linkage of things, but this is extremely near the thought of the Engi of the Buddhism. This study is a development of the thoughts of Pascal.

Keywords: philosophy, Pascal.

Pascal intuyó la nada. La intuición no solo se limitó a los tiempos bíblicos de Job y Salomón sino que se prolonga hasta nuestros días. Job soportó toda clase de infortunios, sufrió enfermedades y la pérdida de sus hijos. Intuyó la nada cuando estas penosas circunstancias penetraban más y más profundamente en su vida. En el otro extremo, Salomón, cuya gloria, fama y fortuna, hacen que pierda de vista la verdadera esencia de la vida. En su caso, la intuición vino de la mano de la vanidad y el vacío. Pascal especula sobre ellos en sus 'Pensees'. El mismo sufrió en su cuerpo el fiero ataque de diversas enfermedades desde su infancia, como le ocurriera al mismísimo Job. Sus grandes logros en física y matemáticas quedan atrás en el transcurso de una vida dominada por las sombras. Sin embargo, es en el fondo de éstas donde intuye la nada y de sus 'Pensees' extrae la teoría para luchar contra ellas; es el primer principio o principio de La Nada. El universo infinito está compuesto de partículas. Para dividir partículas necesitamos energía. Es necesaria una cantidad enorme de energía para dividir una partícula microscópica. En el dominio de la nada la cantidad de energía requerida sería casi infinita. La

nada se continúa en el infinito. Este punto de vista está de acuerdo con los escritos de Pascal. Pascal predica la interrelación de las cosas del mundo, argumento que le coloca en las postrimerías del “Engi” Budista. Este estudio es un desarrollo de las ideas de Pascal.

1. PASCAL Y JOB

Pascal y El Rey Salomón de la Biblia intuyeron la nada de una manera similar. Pascal experimentó una clara y convincente visión del ser humano en la que aparecía como una insignificante mota de polvo en medio del universo infinito. Sentía que, frente a la eternidad, los humanos éramos criaturas impotentes e insignificantes que caíamos en el dominio de la nada.

Le bastó reconocer las circunstancias que rodeaban al ser humano, su insignificancia, desamparo, vacío, vanidad, y la tragedia que de ellas sobreviene para que despertase en él ese sentimiento de vacuidad que es la nada. Sumándose a las palabras del Rey Salomón de la Biblia; “Vanidad, vanidad, todo es vanidad”, Pascal recalca que el hombre no es más que un junco, pero un junco pensante

Se pensaba que Salomón estaba dotado con la sabiduría de Dios. Pascal, a su vez, tenía una inteligencia excepcional. A la edad de 17 años, su ensayo sobre secciones cónicas¹ fue publicado en París, el cual supuso el primer descubrimiento real desde Arquímedes. Para facilitarle el trabajo a su padre idea una calculadora, y más tarde, a la edad de 26 años (1694) le otorgan la patente para la fabricación de calculadoras de manos de Lord Chancellor. Por lo tanto, podemos decir que sentó las bases para construir una máquina que hoy conocemos como computadora. Hoy nos asombraría su ingenio y magnificencia. A la edad de 23, junto a su padre y un amigo, repitió con éxito en dos ocasiones el experimento del vacío de Torricelli y basándose en ellos publicó “The new experiment regarding vacuum” al año siguiente. También intercambió correspondencia con el padre Noel de los jesuitas. A la edad de 28 años escribe “Vacuum theory” y dos años después comienza a trabajar en “On the balance of liquids” y en “The weight of the atmosphere”. A los 31 presentó sus hallazgos a la Academia de Ciencias de Paris y escribe el “Teatrise on the arithmetical triangle” junto con una tesis suplementaria. Sobre su ley de probabilidad, intercambia cartas con otro matemático francés de primera clase, Pierre Fermat.

Cuatro años después escribe ‘The history of the cycloid’. Entre los treinta y cuatro y treinta y cinco elabora sus “*Pensées*” (lit. “*Thoughts*”), publicado en 1670 después de su muerte. Pascal, cuya salud era muy precaria, vivió solo treinta y cinco años, pero su vida estuvo tan llena de logros que nos hace pensar que no es el número de años vividos lo que realmente cuenta, si no el valor de lo conseguido. Estoy seguro que sería el sueño de muchos profesores mediocres realizar por lo menos una tesis que estuviera al mismo nivel que las de Pascal. En los siglos que nos preceden, ¿cuántos hombres de ciencia han sido capaces de inmortalizarse con sus trabajos? Pascal, mantuvo su genio como matemático y físico hasta los treinta,

1 ‘Essai pour les coniques et génération des sections coniques’
“*Œuvre Complètes de Pascal*”, Bibliothèque de la Pléiade, Librairie Gallimard, Paris, 1954

y se dio en cuerpo y alma los últimos ocho años de su vida a escribir sus cartas y "Pensées". La razón por la que puso punto final a su actividad científica no fue la extinción de su genio, sino su mala salud. En su juventud, sufrió reumatismo y tuberculosis y desarrolló miastenia debido a sus problemas crónicos del sistema digestivo. En sus años finales estuvo torturado por un cáncer². A los veinticuatro años, sufrió fuertes dolores de cabeza, elevadas fiebres, y otras enfermedades que le tenían atado a las medicinas que tomaba para mitigar el dolor. Sus últimos días fueron lastimosos; sufrió dolores dentales y de cabeza acompañados por violentas convulsiones que le privaron del sueño y dificultaban su respiración. (Tamotsu Tanabe, "*Pascal's Weltbild*", pp.47-48).

Por un lado, Pascal fue un genio cuyo legado científico y filosófico ha llegado hasta nuestro tiempo pero por otro lado su lamentable estado físico le mantuvo en la oscuridad y en la miseria y le condujo a experimentar la nada. Cuanto más brillamos en vida más profunda es la miseria que hemos de pagar por ello. Pascal brilló a la luz del conocimiento y por ello probó las mieles de la fama pero también experimentó la oscuridad de la agonía y la angustia. Esta circunstancia, de alguna manera, le asemeja al Rey Salomón que experimentó la gloria y la nada al mismo tiempo, aunque no experimentó la terrible angustia física. No se puede negar que la paciencia y resistencia de Pascal excedieron en mucho a las del hombre corriente. Todo este largo y tortuoso camino que recorrió le llevó más cerca de Dios y su sabiduría le permitió conocer la nada. No es mi intención establecer semejanzas entre ambos personajes. Salomón, claramente, no estaba equipado con la paciencia de la que hizo gala Pascal. Solo un héroe podía resistir todos aquellos dolores de muelas, de cabeza, de estómago, mareos, y convulsiones; ¿Quién podría aguantarlos todos a la vez? Pascal, el genio, no era capaz ni de erguir la cabeza. El gran matemático no era más que un paciente en el lecho del dolor. A pesar de que la muerte sobrevolaba su persona, su fe permanece inalterable y sus pensamientos se vuelven por completo hacia Dios. Pascal ora frecuentemente en su lecho del dolor como el mismo Job.

Job era un hombre religioso que vivió en Uz (en la frontera actual de Palestina y Arabia) cerca de la costa Este del Mar de Galilea. Es difícil saber con seguridad cuando vivió, pero se piensa que existió después del mandato de Abraham, cuando los judíos eran esclavos en Egipto (del siglo 15 al 13 antes de J.C.). Según Henry H. Halley³ el Libro de Job es una antigua historia judía escrita por el mismo Moisés. Job era padre de siete hijos y tres hijas. Poseía una inmensa riqueza. Tenía siete mil ovejas, tres mil camellos y quinientas vacas. Se dice que era el hombre más rico de todo ese territorio. De repente fue presa de muchas calamidades. Primero fue presa de ladrones que mataron a varios de sus hijos y robaron sus burros. En segundo lugar un incendio quemó a otros de sus hijos así como a sus ovejas. Luego, cuando los hijos que quedaban estaban celebrando un banquete en casa del mayor, un tifón destruyó la casa sepultando al resto de sus hijos. Job de repente perdió a todos sus hijos y la mayor parte de sus riquezas. A pesar de esta tragedia,

2 Tamotsu Tanabe, "*Pascal's Weltbild*", Keisoshobo, Tokyo, 1974 p.47

3 Henry H. Halley, "*Halley's Bible Handbook*", Revised edition, Zondervan, Japanese version, Bible Publishing Company, Tokyo 1980

“Job se levantó, rasgó su manto y se rasuró la cabeza; luego, postrado en tierra, adoró y dijo: Desnudo salí del vientre de mi madre y desnudo volveré allá. Jehová dio y Jehová quitó: ¡Bendito sea el nombre de Jehová! En todo esto no pecó Job ni atribuyó a Dios despropósito alguno”. (Job 1:20-22)

Pero las adversidades de Job no acaban aquí. Justo entonces, Job es cubierto desde la cabeza hasta los pies por una extraña enfermedad que llena su cuerpo de tumores. Job se rascaba con trozo de tiesto sentado sobre cenizas. Su esposa le dice entonces “¿Aún te mantienes en tu integridad? ¡Maldice a Dios y muérete! Él le dijo: Como suele hablar cualquier mujer insensata, así has hablado. ¿Pues qué? ¿Recibiremos de Dios el bien, y el mal no lo recibiremos?” En todo esto no pecó Job con sus labios”. (Job 2:9-10)

Luego, tres amigos vinieron a consolarle. La angustia deformó su cuerpo tanto que sus tres amigos, habiéndole visto desde lejos, no alcanzaban a reconocerle. Lloraron mientras rasgaban sus vestiduras y lanzaban barro y polvo al aire sobre sus cabezas. Luego se sentaron con Job sobre las cenizas durante siete días y siete noches, pero ninguno de ellos dijo palabra al ver lo horrible de su dolor. (Job 2:7-13)

Las interpretaciones apuntan a varias enfermedades; elefantiasis, lepra, o un cáncer generalizado. Estas enfermedades causan inflamaciones y la piel se aja por lo que usaba un trozo de tiesto o de teja para rascarse y aliviarse. “Mi carne está vestida de gusanos y costras de polvo; mi piel hendida y abierta, supura.” (Job 7: 5)

El dolor le priva noche tras noche del descanso físico y del sueño. Todo lo que se le es dado son meses en blanco y largas noches de sufrimiento. En medio de la angustia y la desesperación los tres amigos comienzan a hablar. Sus amigos sugieren que sus pecados son la causa de todas sus desgracias. Por lo tanto lo que debería hacer es orar a Dios y rogar que le conceda su perdón. Contra esa sugerencia Job enfatiza la pureza de su cuerpo y a la condena de sus amigos Job responde con un monólogo. A sus amigos, este monólogo les suena como una queja dolorosa emitida desde el fondo del infierno. Al final, vencido por la angustia maldice el día que vino al mundo. (Job 3)

Los espeluznantes sufrimientos que tiene que padecer acaban por abatirle hasta el punto de maldecir su existencia y su propio nacimiento. Dice que si para vivir ha de padecer tantos sufrimientos mejor sería no haber nacido. En este momento de profunda zozobra personal, Job afirma que la única manera de evitar el dolor es no vivir, es mejor no vivir. Gritando dice: “¿Por qué no morí yo en la matriz? ¿Por qué no expiré al salir del vientre?” ¿De qué otra manera podemos describir estas palabras sino como el anhelo de Job por la no existencia, por la nada? Claramente esto apunta a que Job experimentó la nada en su vida de la misma manera que Moisés y Salomón lo hicieron antes que él. Este anhelo por cesar de existir se describe en El Eclesiastés:

“Alabé entonces a los finados, los que ya habían muerto, más que a los vivos, los que todavía viven. Pero tuve por más feliz que unos y otros al que aún no es, al que aún no ha visto las malas obras que se hacen debajo del sol”. Eclesiastés 4:2-3

Dotado del saber divino, Salomón comprendió muy bien la miseria del ser humano que en consecuencia le empujó a él mismo hacia la nada. En el caso de Job fue este inimaginable sufrimiento que padeció lo que le empujó en la misma dirección. Por lo tanto, toda su angustia y la necesidad de resistir pueden ser explicadas mediante el principio de La Nada. El hombre que regresa de experimentar la nada es un hombre que ha estado expuesto a la oscuridad y a lo misterioso, a la enfermedad y a las amenazas de la vida. Job fue un hombre que disfrutó de una vida acomodada, libre de problemas y preocupaciones pero al final se convirtió en un hombre perseguido por el infortunio, sin embargo, experimentar la nada le llevó a comprender de manera intuitiva la venida del Mesías (Jesucristo).

En el tercer capítulo de Job, se habla del cielo y se muestra como un estado de paz y reposo en el que en el que todos son iguales y se está a salvo de los malvados y los esclavos están ya libres de sus amos. Esto es exactamente lo que día tras día, momento a momento, Job anhelaba mientras duraba su tortura. Un mundo en el que ya no hay tristeza, ni angustia, ni lamentos lacerantes y todas las lágrimas serán enjugadas para siempre. Esto no es otra cosa que la nada, infinita en espacio y eterna en el tiempo. Esta intuición de la nada abrió los ojos de Job a lo eterno, a Dios y a Cristo.

“Pero yo sé que mi Redentor vive, y que al fin se levantará sobre el polvo, y que después de deshecha esta mi piel, en mi carne he de ver a Dios. Lo veré por mí mismo; mis ojos lo verán, no los de otro. Pero ahora mi corazón se consume dentro de mí.” (Job 19:25-27)

El Redentor mencionado en este fragmento es sin duda Jesucristo, que vendrá y le compensará por todos sus sufrimientos y pecados y enjugará sus lágrimas. Le liberará de todos sus dolores que son más numerosos que las arenas del mar. Así es como Job sintió a Jesucristo y a Dios. Para describir este sentimiento liberador, Job usa una expresión terrible “...en mi carne he de ver a Dios”. Job perdió sus hijos y todas sus riquezas en un abrir y cerrar de ojos, y como Edipo, sufrió todas las calamidades que el hombre puede sufrir. Fue cuando atravesaba la nada en su consciencia que intuyó a Cristo. En otras palabras; sufrir los dolores más agudos en su cuerpo le condujo a la cima del conocimiento. ¿Podemos considerar a Pascal como alguien que siguió la misma senda? Al final, Job recupera la salud y su vida continúa con la bendición del Señor. Recibió la bendición del Señor en la segunda parte de su vida y no al comienzo. Sus riquezas se duplicaron; llegó a poseer catorce mil ovejas, seis mil camellos, mil yuntas de bueyes y mil asnos. Aún mas, siete hijos y tres hijas de inigualable belleza. La segunda parte de su vida fue larga y feliz. (Job 42).

Pero volvamos a Pascal. A pesar de estar dotado de una sabiduría divina, como Salomón, su sufrimiento no fue menor que el de Job. Muchos de nosotros no nos damos cuenta de que este genio sufrió muchas enfermedades desde su infancia. Esto es lo que el mismo Pascal escribió sobre Salomón y Job.

Del número 169 de la versión original, 174 en la versión inglesa;

”Misery. Solomon and Job have best known and best spoken of the misery of man; the former the most fortunate, and the latter the most unfortunate of men; the former knowing the vanity of pleasures from experience, the latter the reality of evils.” (*Œuvre Complètes de Pascal*)⁴

Pascal muestra un profundo conocimiento de ambos, Salomón y Job. Los tres tenían mucho en común como lo muestran las siguientes palabras.

Del número 333 (421);

“I blame equally those who choose to praise man, those who choose to blame him, and those who choose to amuse themselves; and I can only approve of those who seek with lamentation.” (*Pensées*, p. 1171)

Lo que se expresa en el fragmento anterior se confirma con su propia vida. Pascal obtuvo calificaciones estelares en su infancia y en las siguientes fases de su vida buscó el conocimiento con sudor y lágrimas. Este lado humano de Pascal nos recuerda a Job. Cuando el joven Pascal presentó a Lord Chancellor la calculadora que inventó debía estar rebosante de orgullo y confianza (aunque sus mayores preferían considerarlo altivez). Se dice que Pascal puso mucho empeño en su invención, lo cual, irónicamente le llevó a la muerte, (*“Pascal’s weltbild”* p. 51). El premio obtenido por su patente fue muy apreciado por él, pero no llegó ese brillante futuro que todos profetizaban le correspondía. Tuvo que dejar de lado sus proyectos más exigentes. Aunque un científico mediocre pasase décadas leyendo toneladas de volúmenes para elaborar una idea, todavía estaría lejos de cualquiera de las de Pascal. ¿Cuántas tesis no habría escrito Pascal si la salud se lo hubiera permitido? Quizás hoy se hablaría del premio Pascal y no del Premio Nobel. Es una pérdida irreparable para el mundo. Pascal, sufriendo en soledad, envuelto en la oscuridad....Muchos de nosotros pensaríamos que no hay peor destino que este. Pero esta angustia, esta soledad, abrió la mente de Pascal como lo hizo con Job. Le permitió ver, o mejor dicho, sentir de manera intuitiva a Dios y a la nada. En el siguiente capítulo abundaremos sobre la idea de la nada en Pascal.

2. PASCAL Y LA INTUICIÓN DE LA NADA

En realidad Pascal apoyaba el principio de la Nada porque pensaba que era el origen de la creación y porque el mismo anhelaba ese infinito. Sus ideas se anticiparon y precedieron de lejos la teoría del Big-Bang, que es el comienzo del mundo a partir de la nada. Sus ideas también coinciden con la descripción de la creación del mundo del Génesis de la Biblia. Me gustaría presentar a Pascal, no a la luz de la visión más común de su dialéctica sobre la iglesia, sino como seguidor, consciente o no, del principio de La Nada. En la filosofía europea, los pensadores que están

4 *“Œuvre Complètes de Pascal”,* Bibliothèque de la Pléiade, Librairie Gallimard, Paris, 1954, p. 1132, I give a brief account *Pensées*, Cf. *“Pensées”* Japanese version translated by Shinzaburo Matunami, Kodanshabunko, Tokyo, 1982
English version is owing to the translation by The project Gutenberg. *“Pascal’s Pensées”,* A Dutton Paperback, E.P. Dutton and Co., INC, New York 1958

asociados al desarrollo del concepto de la nada son los existencialistas, de los cuales los más famosos son Nietzsche, Heidegger y Sartre, por nombrar a unos pocos. Sin embargo sus sistemas filosóficos no hubieran visto nunca la luz si no hubiera sido por Pascal, que puso los cimientos para ello mucho tiempo antes. Para muchos pensadores Pascal fue infravalorado por tener una estrecha relación con la Iglesia lo cual ensombrecía su trabajo. Pero si se le examina bajo la nueva luz del principio de La Nada, su trabajo no puede ser desestimado. Me gustaría probarlo con una serie de ejemplos.

Del número 84 (72)

“For in fact what is man in nature? (1) A Nothing in comparison with the Infinite, an All in comparison with the Nothing, a mean between nothing and everything. Since he is infinitely removed from comprehending the extremes, the end of things and their beginning are hopelessly hidden from him in an impenetrable secret, (2) he is equally incapable of seeing the Nothing from which he was made, and the Infinite in which he is swallowed up. What will he do then, but perceive the appearance of the middle of things, in an eternal despair of knowing either their beginning or their end. (3) All things proceed from the Nothing, and are borne towards the Infinite. Who will follow these marvelous processes? The author of these wonders understands them. None other can do so.”

(“*Pensées*”, pp. 1106-1107)

Pascal habla de la nada (néant) en comparación con el infinito (infini) en todo momento. Ello le permite comprender la teoría del espacio como un universo en expansión. La visión de un universo ilimitado, infinito, y en silencio le llenaba de temor; la visión de un ser humano diminuto perdido en el espacio infinito.... Incluso si le añadimos una unidad a ese infinito no se ampliará ni si quiera una pequeñísima parte....Añadir un pie (aproximadamente 0.325 m) a una distancia infinita no hace cambiar nada, porque todo límite es absorbido por él y se convierte en nada. Desde este punto de vista el hombre pertenece a la nada, ¿no?

Un humano no es nada frente al infinito, sin embargo no es una no existencia porque tiene un cuerpo y es consciente de su existencia. Esa manera de pensar convierte al hombre en el todo (tout). Ser nada frente al infinito y todo frente a la nada nos sitúa en una zona media entre la nada y el todo, sin comprender los extremos. Esta manera de pensar está omnipresente en los trabajos de Pascal, el siempre consideró el infinito como la antítesis de la nada y al hombre situado entre medias. Nos ayuda a comprender que el infinito y la nada existen, pero que no hay manera de conocer cuáles son sus cualidades. Somos conscientes de la existencia de un número infinito pero no sabemos cuál es. No podemos saber si sería par o impar; podemos probar que las dos opciones son incorrectas. En pocas palabras la posición de Pascal es que podemos conocer la existencia de la nada y del infinito pero no conocernos su sustancia, (basado en el número 451). Supongo que ya entendemos la llamada número (1) de la cita anterior. Ahora echemos un vistazo a los números (2) y (3). En el (2) Pascal habla de la nada (néant d’où il est tiré) de la que venimos los humanos y el infinito (infini où il est englouti) que nos tragará, mientras que

en el número (3) al decir que ”All things proceed from the Nothing, and are borne towards the Infinite”, describe el fenómeno por el que todo se origina en la nada y se expanden hasta el infinito (toutes choses sont sorties du néant et portées jusqu’à l’infini). Aún más, también menciona un “principio Primario que tiene sus raíces en la nada” (premiers principes, qui naissent du néant). En otras palabras admite la existencia del “principio de La Nada”.

Del mismo fragmento número 84 (72)

“We naturally believe ourselves far more capable of reaching the centre of things than of embracing their circumference. The visible extent of the world visibly exceeds us; but as we exceed little things, we think ourselves more capable of knowing them. (4) And yet we need no less capacity for attaining the Nothing than the All. Infinite capacity is required for both, and it seems to me that whoever shall have understood the ultimate principles of being might also attain to the knowledge of the Infinite. The one depends on the other, and one leads to the other. These extremes meet and reunite by force of distance, and find each other in God, and in God, and in God alone.

Let us then our compass; we are something, and we are not everything. (5)The nature of our existence hides from us the knowledge of first beginnings which are born of the Nothing; and the littleness of our being conceals from us the sight of the Infinite.”(“*Pensées*”, p.1108)

Tenemos la tendencia de afanarnos en poseer un conocimiento exhaustivo sobre cosas pequeñas sobre las que nos sentimos superiores. Parece que olvidamos el hecho de que en el mundo infinitesimal hay un interminable número de órdenes del mundo en los que no existe límite. Incluido en ese mundo infinitesimal hay otro mundo aún más infinitesimal si cabe en las que las cosas están divididas entre existentes y no existentes, o usando la terminología actual, el orden de los quarks. Aquí no se acaba la cosa, para explorar el mundo de los quarks más en profundidad y aprender en qué consisten, necesitamos una cantidad ilimitada de energía. De la misma manera, para crear un quark de la nada volvemos a necesitar esa cantidad ilimitada de energía. En nuestro orden del mundo no es diferente; para abarcar la nada necesitamos toda la energía y capacidad del universo. Pascal lo predijo. Al tratar de alcanzar el último nivel microscópico de la materia, probablemente nos encontraremos con el muro profundo de la nada no medible ni observable. Por esta razón, es necesario para nosotros ser conscientes del universo antes de iniciar ese viaje.

El significado de lo subrayado en la llamada número (4) es que la gente que de manera intuitiva sintió la nada y el infinito al mismo tiempo son los que conocen la existencia del principio Primario. Tenidos por opuestos, la nada y el infinito se encuentran en el concepto de Dios. Por esta razón, despertarse a la nada significa alcanzar el último principio que fue de gran importancia para Pascal. Para él, lo que parece que olvidamos esta subrayado en el fragmento número (5). El escaso conocimiento que tenemos sobre la existencia nos veda la posibilidad de conocer el principio Primario del universo que viene de la nada. Esta situación

viene dada, según Pascal, porque este principio Primario nos parece demasiado obvio. Estamos totalmente limitados en casi todas las áreas, nuestros sentidos son tan débiles y tan poco preparados que no podemos escudriñar los extremos. Un sonido demasiado fuerte nos incomoda y una luz muy intensa nos hiere la vista y nos deslumbra. Las cosas están o muy lejos o muy cerca. Si las historias son muy cortas o muy largas tenemos problemas para entenderlas. Demasiada verdad u honestidad nos aturde y nos deja perplejos. Todos estos principios Primarios, dice Pascal, nos resultan obvios, (*"Pensées"*, p.1109). Los extremos no existen para nosotros como nosotros no existimos para ellos. En consecuencia, los extremos cesan de existir en nuestra mente.

Del mismo fragment número 84:

"This is our true state; this is what makes us incapable of certain knowledge and of absolute ignorance. We sail within a vast sphere, ever drifting in uncertainty, driven from end to end. When we think to attach ourselves to any point and to fasten to it, it waves and leaves us; and if we follow it, it eludes our grasp, slips past us, and vanishes for ever. Nothing stays for us. This is our natural condition, and yet most contrary to our inclination; (6)we burn with desire to find solid ground and an ultimate sure foundation whereon to build a tower reaching to the Infinite. But our whole groundwork cracks, and the earth opens to abysses.

Let us therefore not look for certainty and stability. (7) Our reason is always deceived by fickle shadows; nothing can fix the finite between the two Infinities, which both enclose and fly from it.

If this be well understood, I think that we shall remain at rest, each in the state wherein nature has placed him. (8)As this sphere which has fallen to us as our lot is always distant from either extreme, what matter it that man should have a little more knowledge of the universe? If he has it, he but gets a little higher. Is he not always infinitely removed from the end, and is not the duration of our life equally removed from eternity, even if it lasts ten years longer?

In comparison with these Infinities all finites are, and I see no reason for fixing our imagination on one more than on another. The only comparison which we make of ourselves to the finite is painful to us." (*"Pensées"*,pp. 1109 - 1110)

Tal y como dice este fragmento hemos perdido de vista el principio Primario y la búsqueda estéril del conocimiento nos frustra cada vez más. Como dice Pascal repetidamente, no somos más que seres imperfectos bogando en algún lugar, capaces solo de conocer la existencia de la nada y el infinito pero sin conocer ni su naturaleza ni su sustancia. Somos náufragos, empujados de una punta a la otra... Como se expresa en el fragmento subrayado número (6), a pesar de nuestra inestable y constantemente cambiante naturaleza, nuestra inclinación es la de febrilmente crear una vida pacífica y estable, o como dice Pascal, encontrar un "asiento firme y una última base constante sobre la que edificar una torre que se eleve al infinito". ¿No nos recuerda esta frase a la Torre de Babel del Viejo Testamento? Esa torre cayó como tarde o temprano lo hacen todas las cosas que construimos. Usando

el expresivo lenguaje de Pascal “pero todo nuestro fundamento cruje y la tierra se abre hasta los abismos”

Pascal tuvo una acertada visión al decir que nacíamos de la nada y que toda nuestra existencia se basa en la nada. Por ello podemos incluir a Pascal entre los que apoyan y contribuyen a desvelar el principio de La Nada. Este mundo, con todos sus fenómenos, en la medida que provienen de la nada, es por principio inestable; nacer, crecer, y un sinfín de transformaciones se suceden sin descanso. Esta es la realidad que Pascal vislumbró a través de sus investigaciones e intuición. Sabía que en el mundo natural no hay lugar para la certidumbre y la estabilidad. Vivimos en un mundo de alucinada racionalidad, la situación no es diferente para los humanos. Perdidos entre la nada y el infinito no tenemos ninguna base para acuñar de manera racional ninguna certidumbre.

El fragmento subrayado número (7) lo expresa todo; lo que es interesante y peculiar es que la nada y el infinito son uno. Como dice Pascal; “...nada puede fijar lo finito entre los dos infinitos que lo encierran y le huyen...” Inicialmente, Pascal tomaba el infinito y la nada como opuestos. Sus ideas se desarrollaron y superó este antagonismo fundiéndolos en uno. (En la filosofía tradicional, un libro famoso que ilustra este tema es “Harmony of the Opposites” de Nicolaus Cusanus). En este trabajo es donde la conexión entre la nada y el infinito fue por primera vez expresada por escrito.

Como matemático y físico, Pascal los situaba en extremos opuestos. En matemáticas, la nada se representa con el número “0” mientras que el infinito se hace mediante el signo “∞”. En matemáticas, donde rige la lógica, era necesario hacer una distinción clara. Pero cuando se trata del principio de La Nada, que va más allá de la lógica, la distinción se desvanece y todo se conecta y se une.

De acuerdo con este principio, que es la idea central de este ensayo, el infinito y la nada son constituyentes inseparables de la gran unidad. Es más, tomadas por separado no tienen sentido, son como un hombre y una mujer antes de ser clasificados como “humanos”. No es un error pensar que la existencia del universo infinito que comprende toda la creación sin excepciones, se origina a partir de lo que podemos describir como “la perfecta carencia o ausencia de toda clase de existencia”. La nada dio a luz al infinito, la madre es arrojada ahora por su vástago. El fragmento subrayado número (7) nos acerca un poco más a la verdadera esencia de su trabajo; el principio de La Nada (permítanme extraer las palabras de Pascal de su texto “rien ne peut fixer le fini entre les deux infinis qui l'enferment et le fuient”. Me gustaría explicar ahora la distancia lingüística que inevitablemente existe entre el japonés y el francés. “Nada”, en japonés “mu” (無) básicamente significa “nada”. “Mugen” (無限) significa “infinito”. Si le privamos del segundo símbolo “gen” (限) que significa “limitación” volvemos a la “nada” y por lo tanto de manera aparentemente contradictoria la Nada y el infinito están muy cerca.

Pero no ocurre igual en francés. La palabra francesa que expresa “la nada” es “neant” o “rien”, mientras que “infiniti”, “infinito”, es contextualmente más cercano a “estrangement”. Si quitamos el prefijo “in”, la palabra “fini” significa “limitado”,

que no trae asociación alguna con “la nada”. Por lo tanto, en francés “infinito” (infiniti) y “nada” (néant) son palabras completamente diferentes en su sustancia original.

En japonés, sin embargo, “infinito” (mugen無限) es una palabra compuesta que se compone de “nada” (mu無). Me doy cuenta que en este libro, todo lo que tiene que ver con el principio de La Nada, depende de esta compleja cercanía que encontramos en el idioma japonés. La Nada es un estado en la que no hay limitación alguna, por lo que, como expliqué antes, la nada se arropa ella misma en el infinito y lo convierte en una parte integral.

¿Verdad que gracias a Pascal nos hemos acercado un paso más al principio de La Nada? Además, ahora podemos sentir la oscuridad, miseria y vanidad que ello conlleva. Es en lo subrayado en la llamada número (8) donde Pascal se refiere a esta vanidad. En el vasto universo de la nada, las galaxias son solo pequeños puntos luminosos. En un rincón de La Vía Láctea se encuentra nuestro sistema solar. La tierra en la que vivimos es solo la 1/330,000 parte de nuestro sistema solar. En ella viven aproximadamente seis billones de personas y yo solo soy una de ellas. Qué insignificantes somos si nos comparamos con el infinito y la nada. ¿Cuál es el sentido de la vida? ¿Para qué el intelecto? Frente a la nada y al infinito somos como motas de polvo, indefensos, vencidos por el miedo.

Número 393 (692)

“When I see the blindness and the wretchedness of man, when I regard the whole silent universe, and man without light, left to himself, and, as it were, lost in this corner of the universe, without knowing who has put him there, what he has come to do, what will become of him at death, and incapable of all knowledge, I become terrified, like a man who should be carried in his sleep to a dreadful desert island, and should awake without knowing where he is, and without means of escape. And thereupon I wonder how people in a condition so wretched do not fall into despair. I see other persons around me of a like nature. I ask them if they are better informed than I am. They tell me that they are not. And thereupon these wretched and lost beings, having looked around them, and seen some pleasing objects, have given and attached themselves to them. For my own part, I have not been able to attach myself to them, and considering how strongly it appears that there is something else than what I see, I have examined whether this God has not left some sign of Himself...” (“*Pensées*”, p.1191)

La intuición de Pascal sobrevuela la miseria, la vanidad y la desesperación de los humanos que viven en este oscuro y cruel universo. Hasta cierto punto intenta sobreponerse a esta realidad. Los hombres de ahora tienen el mismo apego por las cosas que en tiempos de Pascal; hobbies, juegos de ordenador, cotilleos, y mucho más. A pesar de sus esfuerzos Pascal no pudo encontrar una solución para evitar que la gente adoptara esta actitud. Sin embargo, una vez hubo tocado el fondo de la miseria, de la vanidad y de la desesperación, busca a Dios, y, al igual que Job, siente a Dios por medio de la intuición. Como mencioné antes, experimentar la nada conduce a la intuición de Dios. Las vidas de Job y de Pascal dan testimonio

de que solo mediante este despertar que supone experimentar la nada, podemos conocer la divinidad. Asegurar que se conoce a Dios sin cumplir este requisito es un acto de soberbia. Esto es lo que Pascal dice al respecto;

Número 75 (526)

“The knowledge of God without that of man’s misery causes pride. The knowledge of man’s misery without that of God causes despair. The knowledge of Jesus Christ constitutes the middle course, because in Him we find both god and our misery.” (*“Pensées”*, p. 1103)

Número 599 (585)

“If there were no obscurity, man would not be sensible of his corruption; if there were no light, man would not hope for a remedy. Thus, it is not only fair, but advantageous to us, that God be partly hidden and partly revealed; since it is equally dangerous to man to know God without knowing his own wretchedness, and to know his own wretchedness without knowing God.” (*“Pensées”*, p. 1278)

Como mencioné anteriormente, en la historia de la humanidad han existido innumerables santos y sabios, tanto en oriente como en occidente, que hablaron sin límite sobre la miseria, la vanidad y la desesperación. Después de airear sus dificultades y tristezas, se dieron a experimentar la nada. Este camino está abierto para todos pero si debería ser celebrado por cada uno es otro problema. Pascal, como Job, llevó la cruz de la enfermedad. Si no hubiera soportado la angustia que todos sus males le producían nunca hubiera intuido la nada ni hubiera buscado a Dios. Todos conocemos a Pascal el ingenioso matemático y físico, pero, ¿quién ha escuchado sobre Pascal el filósofo? Nunca aprendió a ser modesto por lo que su arrogancia debió herir a las personas de su alrededor. Hubiera sido peligroso confiarle alguna influencia política. Más tarde en su vida, soportar toda aquella angustia sin tener idea alguna de Dios podría haberle conducido al suicidio. En cualquier caso, en mi opinión, es necesario que nosotros experimentemos la nada y a Dios. A través de ésta experiencia, la miseria y la desesperación se transforman en grandeza y gloria.

Número 255(397)

“The greatness of man is great in that he knows himself to be miserable. A tree does not know itself to be miserable. It is then being miserable to know oneself to be miserable; but it is also being great to know that one is miserable.”

(*“Pensées”*, p.1156)

Pascal asegura que para que un hombre sea grande es indispensable que conozca la angustia y la nada. Job, que perdió su familia y sus riquezas, y Pascal, que tuvo que abandonar su carrera científica, soportaron importantes cantidades de ambas. Los dos fueron privados de sus posesiones, fama y salud, sus vidas eran un infierno. En plena angustia, la desesperación tomó el timón de sus corazones y sus mentes. No fue en vano puesto que les condujo al conocimiento intuitivo de Dios.

Podemos decir que resurgieron desde las profundidades del abismo a la mayor gloria. Las vidas de Job y la filosofía de Pascal toman sentido en el principio de La Nada, lo que significa que ambos la confirman. Se puede interpretar los trabajos de Pascal filósofo a la luz de la dialéctica de la Iglesia Cristiana, y al mismo tiempo, es indispensable repensar a Pascal bajo la nueva luz del principio de La Nada. Sería inocente pensar que aunque Pascal y el autor del presente ensayo este principio, ambos lo hacen manera idéntica. Es necesario volver al prefacio de este libro⁵ y leerlo con detenimiento. Pascal entiende la nada desde su perspectiva Occidental, alejada de los puntos de vista Orientales, lo cual limita su filosofía. El propósito de este libro es superar e ir más allá de esta restricción, porque, al igual que Pascal y Job, mucha gente ha compartido las mismas experiencias sin importar la época o la cultura en la que vivieron. Esto es todo lo que deseo decir sobre la intuición de Pascal sobre la nada. Tal y como se ha destacado anteriormente, es en el número 84 de sus “Pensées” donde podemos asir con mayor claridad la visión de Pascal sobre la nada, párrafo que es un tesoro de la filosofía. En él se expresa la conciencia interrelacionada del mundo. Es muy cercano al principio de causa y efecto del Budismo, por lo que voy a tratar sobre él en el siguiente párrafo.

3. CAUSALIDAD E INTERRELACIÓN EN EL MUNDO DE PASCAL

Se piensa que Pascal era un devoto cristiano, pero además, parece haber comprendido el principio de causa y efecto del Budismo.

Número 84 (72)

“If man made himself the first object of study, he would see how incapable he is of going further. How can a part know the whole? But he may perhaps aspire to know at least the parts to which he bears some proportion. But the parts of the world are all so related and linked to one another, that I believe it impossible to know one without the other and without the whole.

Man for instance, is related to all he knows. He needs a place wherein to abide, time through which to live, motion in order to live, elements to compose him, warmth and food to nourish him, air to breathe. He sees light; he feels bodies; in short, he is in a dependent alliance with everything. To know man, then, it is necessary to know how it happens that he needs air to live, and, to know the air, we must know how it is thus related to the life of man, etc. Flame cannot exist without air, therefore to understand the one, we must understand the other.

Since everything then is cause and effect, dependent and supporting, mediate and immediate, and all is held together by a natural though imperceptible chain, which binds together things most distant and most different, I hold it equally impossible to know the parts without knowing the whole, and to know the whole without knowing the parts in detail.” (*Pensées*”, p.1110)

5 Kiyokazu Nakatomi, “*Philosophy of Notjingness and Love*”, Hokuju Company, Tokyo, 2002, pp 3-7

Pascal estaba convencido que todos los fenómenos naturales fueron creados por el Dios infinito y por esta razón son una proyección del infinito. Por ello, las ciencias que pretenden adentrarse en ella deben ser infinitas también. Del progreso de éstas; matemáticas, física, medicina, biología y demás campos del saber, sin duda nacerán nuevas ciencias. Pascal dice que en geometría, por ejemplo, el número de soluciones son múltiples o infinitas. Un triángulo es una forma que consiste en tres lados, donde cada lado es la definición de algo. Un lado es la extensión de un punto o un conjunto de ellos pero ¿qué es en realidad? El número de definiciones y explicaciones se multiplican sin final. Ello prueba la existencia de un conjunto de relaciones o explicaciones que forman capas de interdependencia, característico de todas las ciencias.

Se dice en física que el hombre está de pie sobre el suelo solo debido a la fuerza de la gravedad. Sabemos que hay una fuerza gravitacional por la que la tierra atrae a los objetos de su superficie. La tierra no existe por sí misma, forma parte del sistema solar que gira alrededor del sol. El sol es una estrella joven que está situada en uno de los brazos espirales de la galaxia en la que hay millones de estrellas y sistemas solares. Parece a primera vista que no estamos afectados por las regiones más alejadas de la galaxia. Pero en realidad estamos bombardeados constantemente por partículas de neutrinos de masa infinitesimal que vienen de estas regiones. A pesar de ser difícil de experimentar a simple vista existe un sólido nexo de unión entre todos los elementos. ¿Qué hay de la biología? Es de sentido común decir que los humanos somos seres de fondo de atmósfera y que es indispensable para nuestra supervivencia que tengamos aire, comida, agua, etc... La tierra depende de sol. El aire es una mezcla de numerosos gases, nitrógeno en su mayor parte, oxígeno e hidrógeno, donde el oxígeno es formado por las plantas mediante la fotosíntesis. Las plantas dependen de la luz solar y del agua para realizar este proceso. Todos los seres vivos, incluidos los humanos, son pequeñas piezas de un gran ecosistema. Pascal dice: "Since everything then is cause and effect, dependent and supporting, mediate and immediate, and all is held together by a natural though imperceptible chain, which binds together things most distant and most different, I hold it equally impossible to know the parts without knowing the whole, and to know the whole without knowing the parts in detail." (ibid.)

Esta idea encierra una gran similitud con el "Sunyata" Budista y al principio de la causa y efecto, sobre el que hablé anteriormente. Solo como recordatorio decir que el principio de causa y efecto asegura que los seres vivos no existen por sí mismos, si no en conexión con otras cosas. Podemos decir que Pascal no tenía ni idea de Budismo pero su filosofía también esboza este principio dos mil años después que Buda. No importa si Pascal reinterpretó el pensamiento de Buda o si lo produjo por su cuenta, lo paradójico es que ambos tuvieran algo en común a pesar del abismo que separaba sus maneras de pensar. Pero, ¿es ésta paradoja accidental o fruto del curso natural de los acontecimientos? El principio de la Nada del que se ocupa este ensayo puede ofrecer una respuesta.

Como digo, el principio de causa y efecto postula que todos los fenómenos de este mundo están interconectados y dependen unos de otros. Asume por ello la

imposibilidad de que existan por sí mismos. La ayuda mutua y la cooperación entre los procesos es fundamental para la supervivencia. Lo que posibilita todo esto es la nada en acción. La nada como carencia de “subsistencia”⁶. La intuición llevó a Pascal a sentir la existencia de la nada pero aparentemente no pudo entender como le guió en su trabajo. Cuando comprendemos que nosotros, así como toda la creación, no podemos existir únicamente por nosotros mismos, abrimos la mente a un nivel de consciencia más amplia inmersa en un universo interconectado. Este principio reconocido por Buda y Pascal es fruto de la nada en acción. Buda es considerado como el autor de los principios básicos del Budismo, pero más que a su sabiduría excepcional, su descubrimiento es fruto de la visión intuitiva de esta nada en acción. El caso de Pascal, que intuyó la profundidad de las interrelaciones en el mundo, no es diferente; intuyó la nada y este estado de consciencia afectó profundamente en la manera que él pensó que funcionaba. Podemos decir que la nada en acción rellena el abismo del tiempo, del espacio y de las culturas de personajes tan distantes como lo pueden ser un científico cristiano y el fundador del Budismo.

La idea de un universo interconectado también se encuentra en la filosofía de Heidegger, aunque aquí adquiere una forma instrumental o utilitaria; la gente dependemos del agua para vivir por lo que es una herramienta indispensable para nuestra supervivencia. A su vez el agua no existe por si sola sino que es una molécula formada por Hidrógeno y Oxígeno. Según Heidegger todos los fenómenos se construyen en base a similares relaciones instrumentales. Los hombres vivimos en viviendas que a su vez están sobre el suelo sin el que nada puede ser construido. El suelo es parte de la tierra que a su vez pertenece al sistema solar y que por ello depende del sol.

Este punto de vista es el resultado de su intuición sobre la nada. En “Being and Time” inicialmente equipara la nada con la muerte, pero en trabajos posteriores muestra un giro en su manera de entenderlo; lo antepone a la lógica y admite la importancia de su puesta en acción. Más tarde en su carrera, en sus poemas sobre la existencia, se hace evidente su creciente identificación con la nada y la profundización de sus ejercicios de intuición sobre ella. Como mencioné anteriormente en su obra “Being and Time” Heidegger se encuentra en un callejón sin salida que más tarde supera a medida que profundiza en su intuición de la nada. Desde el punto de vista de la filosofía europea, la última etapa de Heidegger es considerada oscura, pero a la luz del principio de La Nada, ésta se clarifica. No solo Pascal y Heidegger muestran su adhesión a este principio. Hay más. Me gustaría dedicar a Nietzsche un próximo artículo. Su poderosa intuición de la nada y su penetrante

6 Kiyokazu Nakatomi, 'Une synthèse philosophique du Christianisme, du Bouddhisme et de l'Islam'» *Kultura i wartości w czasach przemian*, Warszawa-Legnica-Preszów, 2010, Poland, p.275,
Kiyokazu Nakatomi, 'A philosophical synthesis of Christianity, Buddhism and Islam' "Theme" 2/2008, Niš University, Serbia, p.372
<http://teme.junis.ni.ac.rs/teme2-2008/teme2-2008-06.pdf>
Kiyokazu Nakatomi, "Philosophy of Nothingness and Love", Hokuju Company, Tokyo, 2002, pp.52-53

esfuerzo intelectual para superarla no tienen parecido en la historia de la humanidad.

This paper 'Nothingness of Pascal' constitutes the Chapter 5 of this book.

Natalia Ivanivna Rudenko

Kyiv Financial and Economic College of National State Tax
Service Academy of Ukraine, Kiev, Ukraine
E-mail: rudenkoN@yandex.ru

Педагогічна майстерність викладача
як характеристика якості освітніх
ресурсів у підготовці податкових
службовців (із досвіду російської
федерації) / *Pedagogical skill of teacher as
characteristic of quality educational resources in
training tax officials (from experience of Russian
Federation)*

Abstract

This article analyzes works of Russian scientists concerning pedagogical skills of teachers of the higher educational establishments, the features of the main components of pedagogical skills are researched. The comparative analysis is made for the definitions of professional competence of teachers and its kinds. The importance of improvement of teaching skills of higher educational establishments teachers is argued in professional training of future tax officials in current conditions of Taxation Reform in Ukraine.

Keywords: training of tax official, pedagogical skills, professional competence, kinds of competence, education quality.

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Програми економічних реформ в Україні на 2010 – 2014 рр. передбачають зміни в сфері оподаткування з метою забезпечення сталого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі. Одним із стратегічних завдань подальшого вдосконалення української системи оподаткування є її модернізація, побудова цілісної законодавчої бази з питань оподаткування, гармонізованої із законодавством ЄС. Успішне вирішення цих завдань вимагає глибокого і всебічного розуміння сутності європей-

ських інтеграційних процесів у сфері оподаткування, врахування особливостей розвитку української податкової системи, досягнення прийнятого балансу між вимогами європейської інтеграції та пріоритетами державного розвитку. З огляду на це є очевидними надзвичайна актуальність і невідкладність здійснення подальших змін у сфері оподаткування¹.

У вирішенні цих державних завдань актуалізації набуває питання кадрового забезпечення органів доходів і зборів, у сфері діяльності яких знаходиться податкова система. Відповідно до місії, стратегії, принципів роботи Міністерства доходів і зборів професійна підготовка фахівців для податкової системи потребує якісного вдосконалення і модернізації відповідно до процесів євро інтеграції².

2. АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В Україні і Російській Федерації накопичено певний позитивний досвід підготовки кваліфікованих фахівців для податкової системи. Питання професійної підготовки майбутніх податківців висвітлювались у наукових працях українських учених (О. Льовкіна, І. Богдановський, В. Раденький, А. Болдова, Л. Гурська, А. Жаров, Т. Поночовна-Рисак, Л. Петренко, М. Ібрагімов, Ю. Майдіков, Г. Мустафаєв, Т. Скоромовцева, В. Журавський, О. Розум, І. Артеменко та інші). Значний інтерес викликають роботи науковців Російської Федерації (Ю. Петров, Д. Рязанцев, Н. Лескова, І. Караваєва, В. Тимошенко, Т. Васильєва, І. Курбатов, В. Кісель, А. Ханікаєв, В. Ісаков, А. Махов, С. Павлов, А. Кезін, Б. Васякін ІІ. Аверченко, Н. Богдан, Л. Дьоміної, А. Деркач, Є. Клімова, Е. Литвинова, В. Лобанова, Г. Медведєва, П. Павленок, Є. Холостовой, Т. Черняк, В. Романової, А. Садуліна, А. Ситников, Т. Чернікова, В. Малишева, А. Грушева В. Андреев, М. Ніколаєв, В. Васильєв, В. Локалов, А. Микитин, В. Тозик, Б. Васякін, М. Ескіндаров, З. Кажанова та інші). Однак аналіз праць українських та зарубіжних науковців, фахової та педагогічної періодики з проблем професійної підготовки податкових службовців засвідчує складність, багатоаспектність і недостатньо вивченість цієї проблеми. Актуальною, на нашу думку, у загальній проблемі професійної підготовки податкових службовців є виокремлення проблеми **педагогічної майстерності** викладача вищого навчального закладу, на якого покладається місія якісної підготовки висококваліфікованих конкурентноспроможних фахівців для податкової служби, що і визначило **мету** цієї статті.

3. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На відміну від учителів початкових і середніх шкіл, які вивчають методику викладання свого предмета в навчальних закладах, викладачі спеціалізованих вищих навчальних закладів та університетів вивчають, як правило, лише дисципліни своєї спеціалізації, а не методику їх викладання. Відтак

1 **У науково - конференція «Реформування подат. Системи» 31 жовтня 2013р.** Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів: зб. матер. наук.-практ. конференції, 31 жовтня 2013 р. / Нац. унів. ДПС України, Наук.-досл. Центр з пробл. Оподат. – Ірпінь, 2013. – 558 с.

2 <http://minrd.gov.ua>

чимало молодих викладачів планують своє перше заняття і вперше входять до аудиторії без кваліфікованої підтримки.

Як зазначають А. Брінклі, Б. Десантс, М.Флем «викладання – це кумулятивне мистецтво. Ми постійно вчимося. Те, чого не можна зробити цього року, може здійснитися наступного... Не слід засмучуватися, якщо реалії професійного життя заважають швидкому удосконаленню викладацьких навичок.» (Брінклі, Десантс і Флем 2003: 8).

І все ж, як дозволяє твердити історія освіти, хороші викладачі, як і справжні батьки, відіграють значну роль у житті своїх студентів, змінюючи їхнє життя. Тому однією з винагород за якісне викладання може бути сформоване майбутнє молодих людей, їхній інтелектуальний потенціал, толерантність і взаєморозуміння і, звичайно, високий рівень їхніх знань. Навіть якщо плоди викладацької праці не є очевидними, це зовсім її не знецінює.

Нарешті, якісне викладання є неоціненним внеском у розвиток суспільства. Важко заперечити важливість освіти, ключем до якої є викладання. Щоб встигати за розвитком сучасного мінливого світу, студентам потрібно чимало знань і навичок, оскільки існує безпосередній зв'язок між рівнем освіти людини і її професійним та економічним добробутом. Проте освіта має й інші, невидимі соціальні переваги. Вона є засобом формування освічених, розумних громадян, спроможних критично сприймати дійсність і впливати на хід історії. Освіта – це можливість компетентно та зважено оцінювати різні ситуації і сміливо дивитися у майбутнє.

Актуальним у цьому контексті є вивчення, узагальнення, впровадження у практику ідей науковців Російської Федерації з досліджуваної проблеми. Звернення до досвіду цієї країни зумовлено низкою чинників, серед яких головними, на нашу думку, є: подібність соціально-економічних умов, пов'язаних зі становленням ринкової економіки і посиленням конкуренції на ринку праці та систем освіти, що потребують модернізації, й розвитком ринку освітніх послуг.

Відомо, що формування педагогічної майстерності, необхідної для роботи у сфері вищої освіти, вимагає багатьох років навіть десятиліть напруженої кропіткої, праці. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання оцінки та стимулювання розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів.

Багато сучасних дослідників (В. Айнштейн, С. Кугель, В. Каргаполов, М. Лисова, Л. Романкова, В. Симонов, І. Федоров, А. Шапошнікова та ін..) визначають педагогічну майстерність як систему взаємообумовлених професійних знань, навичок і умінь у конкретній предметній області, а так само в галузі педагогіки, психології, соціології, освітнього менеджменту, способів образного, проективно-пізнавального мислення і емоційних засобів виразності, які у взаємодії з професійними якостями дозволяють успішно вирішувати навчально - виховні завдання.

В. Сластенін, І. Ісаєв, А. Міщенко та Є. Шиянов визначають педагогічну майстерність як сплав особистісно-ділових якостей та професійної компетентності викладача (Купріянова, 2008: 63).

Підтверджуючи позиції перерахованих науковців, Л. Купріянова визначає педагогічну майстерність як комплекс професійних властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності через володіння можливостями своєї дисципліни для навчання і виховання (Купріянова, 2008: 65).

Відповідно до Міжнародної стандартної класифікації зайнятості, розробленої з сприянням Міжнародної організації праці, основними завданнями викладачів вищої школи є (Пешков, 2006: 23)

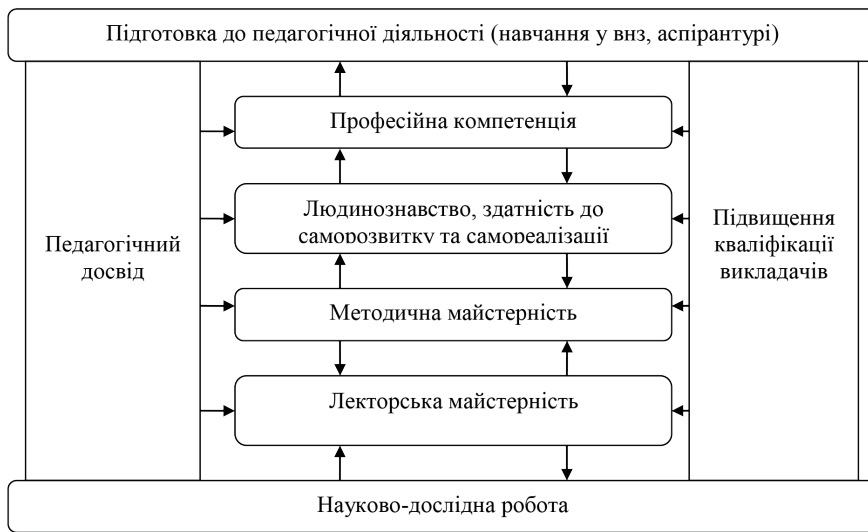
- розробка і модифікація навчальних програм, підготовка навчальних курсів відповідно до існуючих вимог;
- проведення лекційних занять, семінарів, лабораторних занять;
- стимулювання дискусії та розвиток незалежності мислення у студентській сфері;
- контроль за виконанням студентами експериментальних і практичних робіт;
- організація, проведення та оцінка екзаменаційних робіт і тестів;
- керівництво дослідними роботами студентів післядипломного навчання;
- дослідження і розробка концепції, теорії та операційних методів для використання їх у промисловості та інших галузях;
- підготовка підручників, навчальних матеріалів або статей;
- участь у роботі конференції та семінарів;
- участь у прийнятті рішень, що стосуються діяльності навчальних відділень коледжу або університету, бюджету та інших питань;
- виконання суміжних завдань;
- керівництво іншими працівниками.

Наведений перелік завдань, які входять до компетенції викладача вищої школи, демонструє, що він повинен мати здібності дослідника, організатора, оратора, психолога, володіти логікою навчально-виховного процесу, бути висококваліфікованим фахівцем свого предмету та високоморальною людиною, ерудованим в інших галузях знань. Таким чином, викладач вищого навчального закладу - це особистість, яка за змістом своєї професійної діяльності повинна мати сукупність якостей, які доступні небагатьом.

На нашу думку, такої багатопланової, розгорнутої кваліфікаційної характеристики не має ніяка інша професія, оволодіння якою вимагає не тільки певних природних здібностей, а бажано і таланту, а й величезних розумових, фізичних, емоційних і тимчасових витрат.

Ураховуючи вищезазначене, Л. Купріянова визначає педагогічну майстерність викладача вищої школи, яка включає його професійну компетентність, психологію людини, здатність до саморозвитку та самореалізації, методичну та лекторську майстерність (рис 1) (Купріянова, 2008: 72).

Рис.1 Основні компоненти якості педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі

Джерелами педагогічної майстерності в сукупності усіх її компонентів є, з одного боку, система підготовки та підвищення кваліфікації у відповідному напрямку, з іншого боку - реальна практична діяльність.

Педагогічна майстерність формується не тільки за допомогою навчання, а й практичним досвідом роботи. Саме досвід стає надійним джерелом педагогічної майстерності. Разом з тим сьогодні все більшого значення набуває спеціально організований процес підвищення кваліфікації викладачів. Розглянемо основні компоненти якісної педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Компетентність - це загальна здатність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, які придбані завдяки навчанню. Уміння - це здатність до здійснення дії в конкретній ситуації.

Таким чином, уміння представляються як компетентність у дії, компетентність - це те, що породжується завдяки вмінням, певна дія. Компетентність можна розглядати як можливість встановлення зв'язку між знанням і ситуацією або, в більш широкому сенсі, як здатність знайти виявити процедуру (знання і дію), відповідну до проблеми.

У працях учених виділяються різні класифікації видів професійної компетентності (таб. 1).

Порівняльна таблиця змісту професійної компетентності викладача вищої школи

Види компетентності (Маркова, 1996: 94)	Види компетентності (Кірсанов, 2001: 56)
<p>- Спеціальна компетентність - володіння професією на досить високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;</p> <p>- Соціальна компетентність - володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співпрацею, а також прийнятими у даній професії прийомами професійного спілкування; соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці;</p> <p>- Особистісна компетентність - володіння прийомами особистісного саморозвитку, самовдосконалення, засобами протистояння професійним деформаціям особистості;</p> <p>- Індивідуальна компетентність - володіння прийомами самореалізації та розвитку індивідуальності у межах професії, готовність до професійного зростання, здатність до індивідуального самозбереження, стійкість до професійного старіння, уміння раціонально організувати свою діяльність без перевантажень.</p>	<p>- Спеціальна предметна компетентність, обізнаність і авторитетність у галузі науки, в якій працює викладач;</p> <p>- Психолого-педагогічна компетентність - знання основних закономірностей процесу навчання, принципів розвитку особистості, нових технологій навчання;</p> <p>- Методична компетентність: усвідомлений, педагогічно і психологічно виважений вибір методів навчання і ефективного їх застосування;</p> <p>- Диференційно-психологічна компетентність - знання індивідуальних особливостей студентів, їх здібностей;</p> <p>- Соціально-психологічна компетентність - наукова обізнаність у сфері спілкування;</p> <p>- Аутопсихологічна компетентність - знання слабких і сильних сторін своєї власної особистості і діяльності, здатність до самовдосконалення.</p>

Аналіз наведених видів педагогічної компетентності, показує, що для викладача вищої школи професійна компетентність означає по суті готовність до педагогічної діяльності у сфері професійної освіти, становленні професійної індивідуальності, здатності до педагогічної творчості, саморозвитку та самореалізації.

Чим глибше викладач опановує таємниці свого предмета, чим ширше і різноманітніше його знання, тим успішніше здійснюється навчально-виховний процес, передача накопичувального соціального досвіду від покоління до покоління (педагогічна діяльність). Тому саме наукова діяльність («... Науково - педагогічна діяльність - діяльність, пов'язана з викладанням наукових і спеціальних дисциплін, з підготовкою фахівців з вищою освітою (бакалаврів, магістрів) і наукових кадрів (кандидатів наук, докторів філософії (PhD), а також з підвищенням кваліфікації фахівців з вищою освітою...»)³ викладача у відповідній предметній області є живильним середовищем його педагогічної діяльності. Саме вона займає пріоритетне місце у розвитку педагогічної майстерності, є фундаментом, що забезпечує якість освіти студентів та розвитку професійного потенціалу самого педагога.

3 Словник фінансових і юридичних термінів: <http://www.consultant.ru>

ЛЮДИНОЗНАВСТВО, ЗДАТНІСТЬ ДО САМОРОЗВИТКУ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Сфера практичного людинознавства є одним з провідних умов педагогічної діяльності викладача. При цьому центральним моментом є здатність викладача організувати навчальну роботу зі студентами в атмосфері творчості. Сучасне навчання у ВНЗ спрямоване на активізацію продуктивного, творчого мислення студентів шляхом зближення процесів навчання і наукового пошуку.

Людинознавство зорієнтовує викладача на виявлення, облік і корекцію дії різноманітних соціальних факторів: традицій, громадської думки, колективного настрою. Соціально - психологічні знання становлять основу розвитку таких професійних якостей особистості викладача, як культура спілкування і поведінки, сприяють формуванню навичок запобігання та вирішення конфліктних ситуацій.

МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

Якість педагогічної діяльності багато в чому пов'язана з методикою подачі навчального матеріалу. Правильно дібрати матеріал, розбити його на теми і заняття, визначити зміст кожного заняття, нарешті, вибрати оптимальне чергування інформативних, репродуктивних і продуктивних форм навчальних занять - все це велика робота, що вимагає відмінного знання предмета навчання і не менш важливого - методичної творчості. Тому, розглядаючи педагогічну діяльність, перш за все, слід виділити її складові: навчальну і навчально - методичну діяльність.

Основними видами навчальної роботи є: читання лекцій, проведення лабораторних робіт, практичних занять, семінарів та розрахунково - графічних робіт; проведення поточних та екзаменаційних консультацій з навчальних дисциплін; прийом заліків та іспитів; керівництво, консультації, рецензування і прийом захисту курсових робіт і проектів; керівництво навчальною та виробничою практикою з перевіркою звіту; керівництво навчально - дослідною роботою студентів; керівництво і проведення занять з аспірантами та здобувачами; керівництво, консультації, рецензування дипломних проектів (робіт) та участь у роботі державної атестаційної комісії; державні іспити.

З навчальною роботою тісно пов'язана навчально-методична, тобто робота з підготовки навчального процесу, його забезпечення і вдосконалення. Основними видами навчально - методичної роботи є:

- підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять, навчальної практики;
- розробка, написання, переробка, підготовка до видання конспектів лекцій, збірок вправ завдань, лабораторних практикумів, інших навчально - методичних матеріалів, включаючи методичні матеріали з виконання курсових і дипломних проектів (робіт);

- систематична робота з підвищення педагогічної кваліфікації (опрацювання навчально-методичної та науково-методичної літератури, проходження внутрівузівського підвищення кваліфікації, вивчення досвіду роботи підприємств і установ тощо);
- рецензування конспектів лекцій, збірників вправ і завдань, лабораторних практикумів, інших навчально-методичних матеріалів;
- впровадження нових і модернізація діючих лабораторних робіт;
- складання екзаменаційних білетів та завдання до них;
- розробка навчально-методичних матеріалів до впровадження інноваційних технологій проведення навчальних завдань;
- відвідування керівниками кафедр та викладачами лекцій та інших занять своїх колег;
- складання тематики навчально-дослідної роботи студентів тощо (Эскиндаров, 2011: 154).

Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що викладач вищого навчального закладу здійснює великий обсяг самостійної методичної роботи. На нашу думку, ця самостійна методична робота викладача повинна доповнюватися системою заходів, що проводяться у ВНЗ, з метою забезпечення безперервного підвищення науково-методичної кваліфікації викладацького складу. Методична майстерність - це не тільки особиста справа кожного педагога, а й предмет постійної турботи керівництва ВНЗ.

Практика багатьох вищих навчальних закладів Російської Федерації свідчить про налагоджену дієву систему заходів щодо підвищення методичної майстерності викладачів:

- включення науково-методичної роботи в індивідуальний план кожного викладача;
- заходи, пов'язані з наданням викладачам можливостей оволодіння системою сучасних психолого-педагогічних і науково-методичних знань;
- проведення міжвузівських, загальноузівських та факультетських заходів з узагальнення та пропаганди педагогічного досвіду і науково-методичної роботи.

ЛЕКТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ

Відомо, що педагогічна майстерність викладача вищої школи характеризується також сукупністю різних за своїм змістом мовленнєвих умінь і навичок, а також особистісних якостей викладача, які дозволяють йому ефективно впливати на студентів, проводити дієву роботу з навчання і виховання. Педагогічна майстерність викладача повинна будуватися на його живому інтересі до слова як до мистецтва, на думку Л.Купріянової на «ораторській обробці кожної лекції» (Купріянова, 2013: 73).

Окресливши основні компоненти педагогічної діяльності, відзначимо, що оцінка педагогічної майстерності є найважливішим інструментом управ-

ління якістю педагогічної діяльності керівництвом вnz і важливою умовою саморозвитку викладача.

Як зазначалося вище, педагогічній майстерності притаманна двоєдина сутність. З однієї сторони педагогічна майстерність формується володінням предметною областю діяльності, з іншої - власне педагогічною діяльністю викладача. Предметна діяльність викладача є живильним середовищем його педагогічної діяльності, а, отже, займає пріоритетне місце у розвитку педагогічної майстерності, є фундаментом, що забезпечує якість освіти та розвиток професіоналізму педагогів.

Науково-дослідна діяльність викладача є, зокрема, необхідною умовою проблемного навчання.

Проблемне навчання дозволяє передати внутрішній стан, властивий процесу розвитку, змісту науки, а також зануритися у суперечливий процес вироблення рішень, обумовлений розмаїттям потреб соціальної практики.

Велику кількість методичних питань доводиться вирішувати викладачеві при розробці навчальних програм, тематичного плану, при підготовці лекцій, практичних і семінарських занять. На обсяг методичної роботи викладача впливають такі чинники: постійна зміна змісту навчальних курсів, зростання обсягу інформації у зв'язку з інтенсивним розвитком економіки, модернізацією податкової системи, а також чинники, обумовлені труднощами адаптації викладача до безупинно мінливого сьогодення.

Розглянуті нами особливості основних компонентів педагогічної майстерності визначають характер критеріїв її оцінки. Критерії - це еталонний показник, з яким порівнюються ті чи інші параметри педагогічної майстерності викладача. Результатом цього порівняння є оцінка.

Російський науковець Л.Купріянова дослідила підхід оцінки діяльності викладачів у різних країнах. Зокрема, зазначає, що у США при акредитації вnz одним з критеріїв є частка повних професорів і асошіейт-професорів у складі викладачів вnz. Під час оцінки діяльності американських викладачів враховується їх участь у різних наукових форумах, надання допомоги студентам у навчанні, консультування, результати їх науково-технічних розробок, публікації, керівництво аспірантам або магістрантами. При оцінці викладачів університету вищої категорії використовується так званий

«індекс цитування», тобто частота посилань на публікації в наукових виданнях. В останні роки до переліку показників діяльності викладачів США введені відомості про їх навчально-методичні розробки (Купріянова, 2013: 74-75).

Система вищої освіти Індії визначається трьома основними характеристиками діяльності викладача: наукова кваліфікація, рівень наукових досліджень, педагогічний досвід.

У Німеччині основними критеріями оцінки роботи викладачів вищої школи є: рівень читання лекцій і консультування, методичні розробки, кількість і обсяг наукових та науково-методичних публікацій.

У системі вищої освіти Чехії діють наступні критерії оцінки роботи викладачів: рівень авторства в освітньому процесі, наявність наукових статей і монографій, участь у конференціях.

4. ВИСНОВКИ

Вищевикладене свідчить, що критерії оцінки діяльності викладачів, які використовуються у різних країнах, розрізняються не стільки по суті, скільки за ступенем деталізації показників.

Підсумовуючи, слід зазначити, що проблема професійної майстерності викладачів вищих навчальних закладів, оцінки їх діяльності є надзвичайно актуальною і знаходиться у сфері наукових інтересів учених багатьох країн світу.

Облік вимог до рівня професійної кваліфікації та об'єктивна оцінка педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі дозволить визначити раціональні напрямки вдосконалення професійної компетентності викладача та забезпечить підвищення якості підготовки податкових службовців.

ЛІТЕРАТУРА

- Купріянова Л., Методические принципы определения ценности педагогической деятельности преподавателей вуза, Москва 2013.
- Купріянова Л., Організаційно-економічний механізм управління якістю педагогічної діяльності у вищій школі, на прикладі економічних спеціальностей, Москва 2008.
- Макарова А., Психологія професіоналізму, Москва 1996.
- Мистецтво бути викладачем, за редакцією О. Сидоренка, Київ 2003.
- Преподаватель – основная фигура в реализации инновационной системы образования, под редакцией М. Эскиндарова, Москва 2011.
- Пешков Х., Принципи здійснення витрат бюджету: деякі теоретичні та практичні аспекти, «Финансовое право» № 11, 2006.

Sultanova Leyla

Department of Educational Systems in Pedagogical Education,
Institute of Pedagogical and Adult Education, Academy of
Pedagogical Sciences of Ukraine, Kiev, Ukraine
E-mail: Lala22.07@mail.ru

Освіта як соціокультурний феномен */ Education as a social and cultural phenomenon*

Abstract

In the article the attention is concentrated on the culture as a complex polysyllabic phenomenon. Education is regarded as one of the culture phenomenon. Three trends in analysis of interaction culture and education studied in scientific researches are revealed. The interdependence of culture and education is determined. The analysis of modern understanding of education has been done. The interpretation of person as a middleman between culture and education and using of the conception «person of culture» is motivated.

Keywords: a cultural phenomenon; education; culture; «person of culture».

ВСТУП

Аналізуючи культуру у феноменологічному напрямі нами було зроблено висновок, що культура за своєю суттю є феноменальною або іншими словами – пов'язана з конституюванням феноменів свідомості та феноменів життєвого світу, невід'ємно пов'язаних з існуванням людської істоти. До таких феноменів культури відноситься і освіта, яка займає певне місце в системі культури, причому її роль залежить від цінностей та ідеалів конкретної культури.

У сучасному суспільстві освіта стала однією із найширших сфер людської діяльності. Соціальна роль освіти помітно підвищилася: від її спрямованості і ефективності сьогодні багато в чому залежать перспективи розвитку людства. В останнє десятиліття світ змінює своє ставлення до всіх видів освіти. Освіта, особливо вища, розглядається як головний, провідний фактор соціального та економічного прогресу. Причина такої уваги полягає в розумінні того, що найважливішою цінністю і основним капіталом сучасного суспільства є людина, здатна до пошуку і освоєння нових знань, прийняття нестандартних рішень.

У процесі освіти людина освоює духовні цінності. Культура виступає передумовою і результатом освіти людини. Оволодіння культурою, дає можливість людині не тільки адаптуватися до умов постійно змінюваного соціуму, а й стати здатною до активної діяльності, що дозволяє виходити за межі заданого, розвивати власну суб'єктність і примножувати потенціал світової цивілізації. Освіта є необхідним і важливим фактором розвитку як економіки, політики, культури, так і всього суспільства.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Поняття освіта має три основних значення. Освіту розуміють, перш за все, як надбання особистості, яке вона може певним чином придбати і надалі мати у своєму розпорядженні. У той же час, освіту здобувають, тому дане поняття одночасно означає і процес набуття особистістю свого надбання. Насамкінець, систему освіти розуміють як соціальний інститут, який допомагає громадянам розраховувати на таке надбання.

Нерідко науковці для позначення процесу, як сукупності впливів на формування особистості, що приводять до засвоєння навичок поведінки в суспільстві і прийнятих у ньому соціальних норм, та результату цього процесу – замість поняття «освіта» використовують поняття «виховання». В такому випадку поняття «освіта» характеризують як процес і результат освоєння особистістю конкретних змістових аспектів культури.

На думку Гусинського Е.Н. та Турчанинової Ю.Й. це відбувається у зв'язку з тим, що цілісний процес становлення та розвитку особистості, прийняття нею моральних норм, засвоєння різного роду інформації вже не вдається описати одним словом, тому для цього використовують два: «освіта» і «виховання» (Гусинский, Турчанинова, 2003: 95).

У наукових дослідженнях, присвячених аналізу взаємодії культури та освіти, простежується наявність трьох напрямів:

- напрям зорієнтований на культурогенезну функцію освіти, її гуманістичну та етичну спрямованість;
- напрям присвячений аналізу освіти як культурного феномену, обґрунтуванню методологічного рівня розуміння проблеми співвідношення освіти і культури;
- напрям пов'язаний з обґрунтуванням нової методології педагогічних досліджень, заснованої на позиції вітчизняної культурології та західної антропології, згідно з якою людина, перебуваючи на межі двох метасистем – природи і культури – є суб'єктом культури і всесвітньо-історичного процесу.

Визначаючи взаємозалежність культури і освіти російська дослідниця І.Е. Відт, яка розглядає культуру як систему, зафіксовану в соціокоді, що відображає форму свідомості і діяльності суб'єкта в просторі і часі – говорить про те, що ця система передбачає наявність підсистеми (сфери освіти), в межах якої проходить процес соціального відтворення шляхом «розпредмечу-

вання» смислу соціокоду кожному наступному поколінню. Будучи підсистемою культури, освіта репрезентує в собі ознаки культури, в межах якої вона функціонує і в нормі є «відбитком» або проекцією культури, що її породила (Видт, 2003: 13).

Таким чином, освіта – явище вторинне по відношенню до культури, оскільки вона несе в собі всі ознаки тієї культури, в межах якої існує. Такої ж думки притримується і дослідник античності Анрі-Ірене Марру, який зазначає: «Освіта – явище вторинне і підпорядковане по відношенню до культури і в нормі становить собою щось на зразок короткого її викладу...» (Марру, 1998: 11).

Проте, з іншої сторони, культура є продуктом свідомості суб'єкта культури. Це означає, що еволюція суб'єкта культури забезпечує процес культуругенезу (*процес постійного самооновлення культури, і саме виникнення культури та її окремих, раніше не існуючих феноменів*). Тобто, освіта виконує культуругенезну функцію, формуючи, в силу активізації потенційного компонента педагогічної культури, свідомість суб'єкта, здатного забезпечити наступний еволюційний етап цивілізації. В біфуркаційні періоди (*біфуркація – зміна характеру руху динамічної системи у великому часовому інтервалі при зміні одного або декількох параметрів*) саме цей компонент є вирішальним з огляду виконання ним культуругенезних функцій, адже в цей період створюється модель освіти майбутнього і формується свідомість суб'єкта, здатного здійснювати культурні програми майбутнього.

Якщо розглядати освіту як певне надбання особистості, яке закладене в психіці суб'єкта, належить його індивідуальній культурі, формується в процесі спілкування з іншими людьми та в процесі надбання особистого досвіду пізнання світу – то можна стверджувати, що освіта залежить від середовища, в якому відбувається розвиток людини і як наслідок, визначає індивідуальний контекст її світосприйняття. Таким чином освіта, як складна система, є підсистемою індивідуальної культури особистості.

Освіта здобувається в процесі взаємодії особистості з культурою спільноти, тому чим більше людина отримує знань про світову культуру, тим багатші перспективи її індивідуальної освіти. Важливе значення в організації цього процесу належить освітнім закладам (у контексті нашого дослідження полікультурної освіти майбутніх викладачів – це вищі педагогічні навчальні заклади), здатним забезпечити всі умови для розуміння людиною того, що світ не обмежується однією культурою в рамках якої відбувалось її становлення. Проте, провідна роль, звичайно, належить особистості викладача вищого навчального закладу.

Володимир Данилович Ісаєв, аналізуючи професію учителя, яка за своєю суттю поєднує в одній людині уміння вести одночасно два паралельних процеси навчання і виховання – пропонує розділити поняття педагог і вихователь. Оскільки педагог – це технолог, а вихователь як вчитель – виховує людину в якості людини. Природно, що кожна конкретна людина, на думку

науковця, відчуває на собі і вплив освітнього характеру, і вплив виховного характеру. Проте, ХХ століття було спрямоване перш за все на освіту, як діло науки, а виховання, як діло совісті, перетворилося на супутній прояв педагогічних зусиль (Исаев, 2003: 105).

Ми погоджуємось із думкою Ісаєва Д.В., про те, що учителів або викладачів вищих навчальних закладів які б одночасно поєднували у собі і педагога і вихователя, нажаль небагато, як і взагалі небагато людей, які обирають своїм покликанням життя в культурному просторі.

Американський антрополог Маргарет Мід запропонувала класифікацію культур на основі характеру трансляції досвіду між поколіннями. Вона виокремила три основних типи культури: постфігуративна, кофігуративна і префігуративна. У постфігуративній культурі діти вчать наперед у своїх попередників; в кофігуративній і діти, і дорослі вчать в однолітків; а в префігуративній – дорослі вчать у своїх дітей (Mead, 1970). Орієнтуючись на дану класифікацію науковці переконані у тому, що традиційна система освіти все ще багато в чому дотримується установок постфігуративної культури. Вона ніяк не може звільнитися від логіки, притаманної цьому етапу розвитку. У ній ніби як і раніше неявно передбачається, що всі люди однакові і повинні освоїти одні й ті ж сукупності знань, умінь і навичок. Способів кофігуративного навчання (проектна робота, інші форми групового навчання) поки відносно мало. Вступ у нову, префігуративну, за Маргарет Мід, культурну епоху в галузі освіти, мабуть, стане можливим завдяки збільшенню кількості і різноманітності альтернативних освітніх систем, в яких основною цінністю стане розвиток особистості (Гусинский, 2003: 67).

Оскільки проблема місця і ролі освіти в суспільстві зумовлена самою людською природою, ми розглядаємо людину як посередника між культурою і освітою, звертаючись при цьому до поняття «людина-культури», що найбільш адекватно відповідає на запити часу про взаємозв'язок таких двох феноменів як людина і культура.

Поняття «людина культури» в науковий обіг активно стало вводиться починаючи з 90-х років ХХ століття, підкреслюючи взаємозв'язок виховання і культури. Разом з тим, дане поняття не нове для гуманітарних наук.

Як зазначає Антоніна Вікторівна Рогова (*російка дослідниця ідеї виховання людини культури у філософсько-педагогічній думці Росії і російського зарубіжжя в період другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття*), формування поняття «людина культури» здійснювалося в російському філософсько-педагогічному знанні упродовж ХІХ століття в напрямі осмислення ідеї культури, яка до того часу вже була глибоко проаналізована в європейській літературі (cf. Рогова, 2004).

Рогова А.В. виокремлює п'ять етапів становлення поняття «людина культури».

Перший етап (50-ті роки XIX століття) характеризується виникненням інтересу до феномену культури в російській філософії. В цей період специфіка тлумачення ідеї культури зумовлювалась становленням російської філософської думки на релігійній основі.

Другий етап охоплює 60-80-ті роки. На межі 60-х років відбулася зміна педагогічної парадигми. У цей період всебічно вивчаються фактори розвитку особистості, піднімаються питання про ідеал людини, взаємозв'язок людини і суспільства. У результаті глибокого педагогічного осмислення виявляється специфічна роль культури в даних процесах. Особливо часто термін «культура» вживається у зв'язку з проблемою національної самобутності народа.

Третій етап (90-ті роки XIX століття – початок XX століття) характеризується поглибленням уявлень про взаємозв'язок культури і виховання, реалізацією культурологічного підходу в процесі аналізу провідних педагогічних категорій. А саме, у другій половині XIX століття, увага педагогів звертається не тільки до проблеми культури як контексту, в якому здійснюється виховання людини, а й до проблеми представленості культури в предметі педагогіки. Даний пошук був перерваний подіями 1917 року. Далі розпочався новий період тлумачення проблеми культури і людини, їх сутності та взаємозв'язку. Провідного значення набув марксистський погляд на розуміння зв'язку культури і виховання людини, який втілювався на рівні державної політики в теорії культурної революції.

Подальший розвиток даного питання відбувався у філософсько-педагогічній думці російського зарубіжжя – це четвертий етап становлення поняття, який охоплює 20-ті роки – першу половину 40-х років XX століття. Для цього періоду характерним є обґрунтування функцій культури як джерела і мети виховання, виявлення специфіки релігійних і світських цінностей виховання, визначення їх місця в ієрархії національних цінностей культури, обґрунтування закономірностей виховання людини культури.

Вивчаючи механізми впливу цінностей на творення внутрішнього світу людини, російські вчені прийшли до висновку, що тільки в результаті осмислення діяльності індивіда, перетворення цінностей і значень «для всіх» в смисли «для мене», в духовні потреби особистості, відбувається становлення «внутрішнього» людини – людини культури. У роботах вчених були розкриті умови виховання людини культури у взаємозв'язку процесів суб'єктивації і об'єктивації джерел культури, була зроблена фундаментальна спроба проаналізувати представленість феномена культури в педагогіці (традиційно мала місце інша логіка: розглядати педагогіку в проблемному полі культури).

П'ятий етап (друга половина 40-х – 50-ті роки XX століття) характеризується формулюванням науковцями загальних смислових значень світських і релігійних цінностей, можливих меж їх інтеграції, прагненням знайти шляхи зближення європейського та вітчизняного розуміння змісту і про-

цесу виховання людини культури, спробою вписати концепцію виховання людини культури у світову філософсько-педагогічну думку. Реалізація релігійно-ціннісного підходу до розгляду культури дозволила вченим з філософсько-педагогічних позицій сформулювати онтологічно значущі положення про людину як вищу духовну цінність, людину – носія і творця духовно-моральних цінностей, аксіологічну функцію виховання і на цій основі обґрунтувати статус культури не тільки як соціального, а й педагогічного явища, аргументувати постановку питання про розгляд феномена культури в предметі педагогіки.

Виявлення взаємозв'язку виховання і культури дозволило представникам філософсько-педагогічної думки другої половини XIX – першої половини XX століття окреслити феномен людини культури в єдності складових: людина, що має в собі культ піднесеного ідеалу і культ предків; людина, яка удосконалює себе відповідно до вищих духовних цінностей; людина, яка «предметно» живе в системі цих цінностей – суб'єкта зовнішньої культури.

Одним з перших дефініцію «людина культури» використав у своїх статтях, пов'язаних з розробкою концепції культурологічної школи і базисного навчального плану Олександр Федорович Малишевський (Мальшевский, 1995). Він вказував на те, що в процесі осягнення смислів, індивід виступає як «людина культури», точніше як людина специфічної культури, що змінюється «у часі і просторі».

Олександр Іванович Субетто характеризує поняття «людина культури» як багат шарове і багаторівневе. Зміст поняття науковець пов'язує з процесом руху від освоєння культури предків і її духовних цінностей до світової культури й усвідомлення свого місця і ролі по відношенню до неї (Субетто, 1992).

Євгенія Василівна Бондаревська є автором культурологічної концепції особистісно орієнтованої освіти, смисловим ядром якої є орієнтація на виховання громадянина, людини культури та моральності. Розкриваючи сутність людини культури академік вказує на такий тип особистості, ядром якого є суб'єктивні властивості, що визначають міру її свобод, гуманності, духовності, життєтворчості (Бондаревская, Кульневич, 1999).

Окрім того, проблема людини культури висвітлена у дослідженні Марини Анатоліївни Половцевої (Половцева, 2000), яка характеризує людину культури як духовно багату, морально автономну людину, здатну до само-рефлексії, спрямовану на самотворення, соціально активну і здатну до творчої взаємодії зі світом, з іншими людьми в ім'я більш ніж особистих цілей.

Також, проблемі виховання людини культури присвячено дисертаційне дослідження Антоніни Вікторівни Рогової, яка «людину культури» характеризує через поняття «духовність», яке розглядається науковцем як інтегральна характеристика людини, що виражає її сутність і ставлення до світу ідеального, самого себе, інших людей, зовнішньому світу (Рогова, 2004).

ВИСНОВОК

Підсумовуючи зазначимо, що освіта як процес, передбачає певний рух особистості в полі культури суспільства, який може здійснюватись у двох напрямках. Один передбачає активний рух людини шляхом пізнання, розроблення і удосконалення індивідуальної системи моделей світу. Другий – зростання особистості в культурному середовищі, що стає її невід’ємною частиною, прийняття норм, звичаїв і звичок, освоєння модельного фонду, який здавна належить співтовариству. Існуюча нині модель освіти спрямована на третій рівень розвитку психіки людини – рівень інтелекта, тоді як рівень свідомості (четвертий-найвищий) залишається не принциповою метою і «освоюється» опосередковано, не завдяки, а нерідко всупереч організованій системі освіти.

Мета сучасної освіти – розвиток тих властивостей особистості, які потрібні їй і суспільству для включення в соціальноцінну діяльність. У зв’язку з цим цілком чітко усвідомлюється гуманізація (*орієнтація освітньої системи на повагу прав кожної людини*) і гуманітаризація (*формування культури мислення на основі глибокого розуміння всієї культурної спадщини*) освіти.

З процесами демократизації та гуманізації в сучасному суспільстві відбувається зміна педагогічної парадигми, яку ми розуміємо як синтез концептуальних теоретичних положень і способів їх реалізації, загально визнаних для даного товариства вчених. На зміну пануючій функціонально орієнтованій парадигми освіти приходить нова – гуманістична парадигма, спрямована на переорієнтацію процесу навчання на процес самореалізації особистості. Метою виховання стає не формування особистості, а її розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

- Mead M. Culture and Commitment: Natural History Press, N.Y. 1970.
- Бондаревская Е., Кульневич С. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания, Ростов-на-Дону 1999.
- Видт И. Образование как феномен культуры: эволюция образовательных моделей в историко-культурном процессе: автореф. дис. на соискание учёной степени д-ра пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования», Тюмень, 2003.
- Гусинский Э., Турчанинова Ю. Введение в философию образования, Москва 2003.
- Исаев Д. Человек в пространстве цивилизации и культуры, Луганск 2003.
- Малышевский А. Мир человека: Пособие для учителя, Москва 1995.
- Марру А.-И. История воспитания в античности (Греция) Москва, 1998.
- Половцева М. Развитие теоретико-методологических основ дидактики в педагогике России 20-х гг. XX века, Хабаровск 2000.
- Рогова А. Идеи воспитания человека культуры в философско-педагогической мысли России и русского зарубежья: Вторая половина XIX – первая половина XX вв., Санкт-Петербург, 2004.
- Субетто А. Творчество, жизнь, здоровье и гармония: (этюды креативной онтологии), Москва 1992.

Наталія Пазюра

НАПН України, Kiev, Ukraine
E-mail: npazyura@ukr.net

Зміст програм формальної підготовки виробничого персоналу Японії / *The contents of formal professional training of labor force in Japan*

Abstract

The article is devoted to the issue of professional training of labor force in Japan, provided by means of formal education. The constant development of labor force's competencies has turned into the main prerequisite of business competitiveness. Thus, investigation of the ways by which it may be improved is particularly important. Asian developed countries in which human resource development is the issue of national concern can provide invaluable information. Diversified forms of professional development of personnel which contributed to the quality of training have attracted our attention. The author reveals the most effective types of providers, which offer formal training and its most popular forms. The goal groups, for whom the training courses are organized, have been found. The contents of professional training have been analyzed in their accordance with the labor market and demands of employers in Japan.

Keywords: human resource development; formal training; contents of education; labor force; providers of training; workers; employers.

1. ВСТУП

Аксиома «знання – це сила» набуває особливого значення у суспільстві знань, в якому навички та знання не можуть бути актуальні протягом довгого періоду часу. Постійне удосконалення компетенцій виробничого персоналу перетворюється на головну умову конкурентоспроможності компаній на зовнішніх та внутрішніх ринках збуту. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває вивчення засобів підвищення ефективності професійного розвитку виробничого персоналу, яка може бути забезпечена шляхом правильного вибору змісту, **форм та методів внутрішньофірмової підготовки.**

2. СТУПІНЬ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ

Надзвичайно важливим у цьому контексті є вивчення досвіду розвинутих країн Східної Азії, в яких розвитку людських ресурсів надавалось пріоритетного значення, завдяки чому професійні якості виробничого персоналу досягли високого рівня через його диверсифіковані форми. У вітчизняній науці питання професійного розвитку виробничого персоналу розглядалися з соціально-економічних аспектів розвитку підприємств та їх соціальної політики (В. Вовк, О. Кириленко, О. Козирева, В. Решетов). Проблема формування людського капіталу та його менеджменту в системі професійної підготовки як чинника конкурентоспроможності підприємства були об'єктом дослідження О. Грішної, В. Кірьян, І. Кочуми, З. Магамедінової, О. Поповой, Т. Синици, питання організаційно-економічні механізми реалізації інноваційних методів професійного навчання економічно активного населення порушувались І. Заюковим, регулювання якості робочої сили В. Кравченко, Н. Шульгою та іншими. Значний інтерес становлять результати досліджень науковців світу, і особливо Японії та Південної Кореї з проблеми розвитку людських ресурсів (Джі Лін, Сун Ім, Сокон Кім, Шігеру Накаяма, Танака Казутоші). Серед інших провідних учених світу, які присвятили свої роботи цьому питанню необхідно назвати А. Джілл, Х. Кок, П.-Е. Елстром, К. Рубенсона, Д. Вілмса, С. Ларсон, К. Іллеріс та інших. Але багато аспектів цього складного явища все ще залишається поза увагою, що і зумовило наш вибір даної теми.

3. МЕТА ДАНОЇ СТАТТІ

Здійснити вивчення змісту програм формальної підготовки на підприємствах Японії та його відповідність потребам ринку праці та працедавців Японії, а також проаналізувати типи провайдерів, що пропонують програми формальної підготовки для виробничого персоналу Японії; виявити основні цільові групи слухачів, для яких організуються формальні програми навчання.

4. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За проаналізованими матеріалами, у внутрішньофірмовій підготовці Японії та Південної Кореї використовуються формальні, неформальні програми навчання та самоосвіта. Найпоширенішими формами організації формального навчання є урок, лекція, семінарські заняття, симпозиуми, лабораторно-практичні роботи, екскурсії, консультації, заліки, самостійні роботи тощо; неформального (виробничого) навчання на робочому місці — інструктаж, коучинг, наставництво, крос-підготовка, ротація, яка охоплює всі звичні форми (виробнича екскурсія, заняття в навчальному цеху, майстернях, у цехах підприємства, виробнича практика).

Формальна внутрішньофірмова підготовка передбачає набуття професійних компетенцій з відривом від робочого місця. У 2001 р. 64.9% японських компаній проводили формальну підготовку для регулярних працівників (VET through one's lifetime: new approaches and implementation. Proceedings of

the KRIVET International conference on VET, 2002: 250). Програми підготовки поза робочим місцем спрямовуються у більшості на надбання працівниками загальнотеоретичних знань для роботи за спеціальністю, які можуть бути корисні у будь якій компанії (Motohisa, 1992 a: 56). Зміст формальних програм підготовки виробничого персоналу варіюється в залежності від посади працівника, його професійної спеціалізації (наприклад, менеджмент, технології і продаж), необхідності оволодіння певними знаннями для вирішення виробничого питання, або з будь-якої дисципліни. В середньому на підготовку відводиться 32 години на курс (Imano and others, 2005 b: 2).

Якщо розглянути статистичні дані щодо найбільш актуальних програм, то у корпоративних університетах 36.3% великих компаній Японії проводили навчання відповідно до посади, 35.9% – відповідно до професійної галузі, 32.3% - за темою або предметом, 14.0% компаній забезпечували підготовку з іншою метою (Report from “The Research Association on Lifelong Career Development Support and Corporate Organization, 2007: 14). У 2001 р. 65.9% компаній проводили функціональну підготовку виробничого персоналу для підвищення ефективності професійної діяльності, 60.9% - багатфункціональну або підготовку за диверсифікованими напрямками, 58.2% - для одержання кваліфікації, 52.7% - підготовку для виконання певного завдання виробництва. В усіх типах підготовки її проведення контролювалось департаментом професійного розвитку підприємства, відповідальність за функціональну підготовку брав на себе лінійний департамент. Статистичні дані свідчать, що 42.4% японських компаній приділяють більше уваги «навчанню для виконання певного завдання», 42.0% - функціональній підготовці, 33.9% - диверсифікованому навчанню. У 2001 р. 35.4% працівників компаній одержали загальну підготовку, 41.2% - функціональну, 34.2% - для виконання завдання виробництва, 28.6% - для набуття кваліфікації, 21.3% - диверсифіковану підготовку, 19.6% - комп'ютерну підготовку (VET through one's lifetime: new approaches and implementation. Proceedings of the KRIVET International conference on VET, 2002: 251). У 2006 р. формальна підготовка для регулярних працівників за допомогою зовнішніх провайдерів частіше проводилось за професійною спеціалізацією (35.2%), за темою або предметом – 22.3%, підготовка відповідно до посади – 15.8%, інші типи підготовки – 12.6% (Report from “The Research Association on Lifelong Career Development Support and Corporate Organization”, 2007: 14). Тобто, найбільш поширеним типом підготовки була підготовка за професійною спеціалізацією, підготовка для вирішення виробничої проблеми або предмету, підготовка для працівників відповідно до їхніх посад.

В результаті проведеного вивчення матеріалів з теми дослідження ми можемо зробити висновок, що з кінця 90х років найбільш популярними предметами у змісті формального внутрішньофірмового навчання були: корпоративне планування, юриспруденція, міжнародний та внутрішній маркетинг, менеджмент продаж та дистрибуції. Комп'ютерна підготовка та програмування пропонувалась працівникам у 34.4% компаній, 30.9% компаній проводили підготовку для тих, хто змінює професію. З процесом активного

використання автоматизованого обладнання та інформаційних мереж, японські компанії почали приділяти увагу надбанню компетенцій з пошуку, обробки та зберігання інформації. Для менеджерів відділень та секцій пропонуються програми для більш глибокого розуміння інформаційних стратегій компанії. Для лідерів робочих груп, загальних працівників та новачків пропонуються програми з використання комп'ютерів для успішного виконання поточних завдань виробництва. Крім того, в цей період спостерігалось зростання кількості компаній, які під впливом глобалізаційних тенденцій почали відсилати працівників закордон на навчання. Причому, 59.4% компаній визнають, що працівники недостатньо підготовлені для роботи в умовах іншомовної культури, і для вирішення цієї проблеми були запроваджені підготовчі курси з іноземної мови, культури та соціально-економічної ситуації приймаючої країни (Kawakita, 1997).

Серед інноваційних підходів у внутрішньофірмовій підготовці японських підприємств необхідно звернути увагу на фінансову компанію JVIC, в якій кожен працівник на 5 році роботи розробляє власний кар'єрний план за допомогою Комітету розвитку людських ресурсів. Йому пропонується навчання у приватних фінансових інститутах або за рубежом в міжнародних організаціях. Формальна підготовка в цієї компанії передбачає навчання з предметів професійного спрямування (загальна базова підготовки – 1 рік праці, підготовка з фінансових справ – 2 рік, програми з міжнародної економіки – 1 рік, зарубіжні програми підготовки – магістерський курс, фінансовий аналіз – 1 рік, інтернатура) та підготовка з іноземної мови (програми вивчення англійської мови поглибленого рівня – для презентацій, спілкування, переговорів), програми підготовки закордоном. Компанія забезпечує навчання *soft-skills* (навичок спілкування з клієнтами), курси дистанційної освіти, курси саморозвитку (Reference guide to Japanese human resource management – trading/physical distribution, 2002: 7). Крім того, на підприємстві проводиться навчання з охорони здоров'я, для чого запрошуються спеціалісти у даній галузі. В компанії постійно проводить внутрішньофірмові семінари.

За проаналізованими матеріалами, диверсифіковані за напрямками в залежності від посад працівників *семінари і симпозиуми* є поширеною формою організації формальної підготовки, які пропонується в основному офісним працівникам, персоналу маленьких і середніх підприємств, і для проведення яких заохочуються зовнішні провайдери підготовки (Imano and others, 2005 a: 6). Більшість семінарів і симпозиумів проводяться зі спеціалізованої підготовки, навичок використання офісного обладнання, одержання кваліфікації (Imano and others, 2005 b: 7). Важливим є той факт, що різні провайдери пропонують курси для різних типів учасників, значна різниця у змісті навчання спостерігається в залежності від посад слухачів. Зміст семінарів і симпозиумів включає такі напрями як технічна підготовка, якість і безпека праці, управління персоналом та корпоративні взаємовідносини (Human resources development and improvement of the educational training infrastructure in Japan, 2010: 142). Для працівників нетехнічного профілю, се-

мінари можуть проводитися з метою навчання спеціальним менеджерським прийомом або інноваційним технологіям продаж. Семінари з бізнес права, податків, бухгалтерського обліку також є дуже популярними. Для технічних працівників семінари проводяться з метою ознайомлення з новою продукцією або виробничими технологіями (Motohisa, 1992 b: 14).

За матеріалами дослідження, зміст великої кількості семінарів і симпозіумів спрямовується на навчання інноваційним технологіям. Так, компанії-виробники сталі проводять курси «прикладних технологій» для інженерів. Курс передбачає 28 короткострокових семінарів, кожен з яких триває від 3 до 14 днів та розрахований на 10 - 60 чоловік на один семінар. Предмети, що запропоновані до вивчення «Економіка технологій», «Історія інженерії», «Вимір і контроль», «Динаміка виробничого процесу», «Використання цифрового контролю». Семінари проводяться спеціалістами як самої компанії так і інших компаній, що працюють у подібній сфері діяльності. Великі компанії-виробники електронних і інформаційно-комунікаційного обладнання мають свої навчальні центри, деякі називаються Суботніми технологічними коледжами. Лекції проводяться кожен суботу для 30 - 50 працівників протягом 6 місяців з дисциплін: «Цифрові технології», «Аналогові кола», «Комунікаційні технології», «Матеріали, тверди тіла і аналіз». Ще один приклад – створення «інженерного симпозіуму» на базі компанії-виробника електронних приладів. Кожен рік біля 20 слухачів віком до 30 років обираються серед працівників інженерних професій. Лекції проводяться майже 100 експертами компанії. Інтенсивні семінари тривалістю до 6 днів, проводяться раз на місяць протягом року. Такі заходи вважаються стратегічно важливими для виховання майбутніх виробників конкурентоспроможних технологій (Motohisa, 1992 b: 14 – 16). Тривалість такого типу підготовки значно варіюється в залежності від компанії.

Наше дослідження показало, що зміст формальних програм навчання варіюється в залежності від провайдера освітніх послуг. Навчальні курси, що проводяться приватними фірмами та асоціаціями працедавців пропонуються, головним чином, офісним працівникам та менеджерам, відповідно до посад в організаційній структурі підприємства. Асоціації працедавців приділяють особливу увагу корпоративній етиці, навичкам продажу у спеціальній підготовці офісних працівників. Корпорації професійної підготовки пропонують свої послуги спеціальним групам працівників виробництва, таких як техніки, дослідники, тощо. Відкриті акціонерні корпорації займаються підготовкою працівників медичного та соціального напрямку, спрямовуючи увагу на спеціальну підготовку, у той час як корпорації професійної підготовки забезпечують підготовку для одержання технічної кваліфікації.

Аналіз змісту навчальних програм різних провайдерів підготовки засвідчив, що одна третя провайдерів пропонують загальноосвітні програми, незалежно від професії учасників. Інші пропонують курси навчання з розвитку технічних та дослідних навичок, офісної роботи, продажу. Невелика кількість проводять навчання з медицини, сестринської справи та мене-

джерських професій. Невелика кількість спрямована на оволодіння іноземної мови та для професійної підготовки працівників першого та другого років навчання, менеджменту та культури. Університети пропонують загальну підготовку з культури, яка не має спеціального професійного спрямування, професійні школи спрямовують увагу на надбання навичок з використання офісного обладнання, для одержання кваліфікацій та інших видів підготовки з розвитку професійних компетенцій (Imano and others, 2005 b: 7).

Дослідження, проведене Японським інститутом праці і професійної підготовки показало, що у 2006 р. 55.9% провайдерів вважали за необхідне проводити спеціалізовану професійну підготовку, 44% - підготовку для одержання кваліфікацій, 30.9% - для надбання навичок використання офісного обладнання, 25.8% - з менеджменту, 6.5% - іноземних мов. Приватні фірми більше уваги приділяють підготовці працівників першого та другого років працевлаштування, відкриті акціонерні корпорації – спеціальній підготовці, асоціації працедавців – підготовці працівників певних посад в організаційній структурі (щойно прийнятих та менеджерів), спеціалізованої підготовки, та підготовки з використання обладнання. Університети вважали за необхідне проводити підготовку з іноземних мов і культури, корпорації професійного навчання акцентували увагу на підготовці для одержання кваліфікацій (Imano and others, 2005 b: 9). На підставі аналізу можна сказати, що спеціалізована підготовка та підготовка для одержання кваліфікації є основними типами професійної підготовки.

Узагальнюючи інформацію щодо змісту семінарів і симпозіумів, ми можемо виділити наступні напрями: 1) підготовка працівників першого та другого року працевлаштування з правил корпоративної етики (короткострокові недорогі курси) проводиться для молоді віком 20 років; 2) підготовка для набуття технологічних навичок, одержання кваліфікації, сестринської справи; підготовка з контролю якості та безпеки праці, та продажу; 3) підготовка з управління персоналом, менеджерська підготовка, підготовка з бухгалтерського обліку і фінансів, які проводяться для працівників різних посад малих і середніх підприємств, для працівників віком 50 років, причому менеджерські курси здебільшого короткострокові, але дорогі за ціною; 4) підготовка з менеджменту, для одержання кваліфікації, продаж, бухгалтерського обліку і фінансів для фрілансерів (Imano and others, 2005 a: 13).

Якщо порівняти типи підготовки за різними провайдерами, то можна констатувати, що навчання у формі семінарів і симпозіумів, що триває до 70 годин коштує менше 80.000 ієн. Програми базової професійної підготовки на курсах тривалістю менше 151 годин коштують 200.000 ієн. Порівнюючи термін навчання та ціну за курси професійної підготовки, можна зробити висновок, що найвища ціна за навчання в професійних школах, асоціаціях працівників і університетах, приватних фірмах. Помірна ціна спостерігається у відкритих акціонерних корпораціях, найнижча оплата – у корпораціях професійної підготовки, найбільш тривалі курси навчання пропонуються у корпораціях професійної підготовки, середня тривалість курсів – у від-

критих акціонерних корпораціях та приватних фірмах. Короткострокові курси проводяться в асоціаціях працівників і університетах (Imano and others, 2005 a: 14 –15).

Таким чином, зміст формальної підготовки, що проводиться у формі семінарів та симпозіумів за участю зовнішніх провайдерів є дуже диверсифікований і розрахований на різні категорії слухачів. Програми пропонують підготовку за спеціальністю, підготовку для набуття кваліфікації, або підготовку для підвищення загальнокультурного рівня та удосконалення знань відповідно до індивідуальних уподобань слухачів.

Наше дослідження показало, що формальна підготовка виробничого персоналу в Японії може проводитися за допомогою зовнішніх провайдерів професійної підготовки у формі кореспондентських курсів. В основному, такі курси пропонуються випускникам середньої школи, і також є популярними серед працюючих випускників коледжів. Деякі кореспондентські курси передбачають одержання професійної кваліфікації (Motohisa, 1992 b: 16 – 17). Аналіз змісту та тривалості кореспондентських курсів показує взаємозалежність цих аспектів. Підготовка для набуття кваліфікації, технологічних навичок, медичних навичок, комп'ютерна підготовка здійснюється протягом 50 годин і вважається довгостроковою. Підготовка з продаж, корпоративної етики, управління персоналом, контролю якості та безпеки праці, підготовка спеціальних груп працівників в організаційній структурі (працівників першого та другого років працевлаштування та менеджерів) здійснюється на короткострокових курсах тривалістю менше ніж 20 годин. Підготовка з іноземної мови, бухгалтерії і фінансів триває від 5 до 20 годин. Середня щорічна кількість учасників кореспондентських курсів складає 100 чоловік. Підготовка для здобуття кваліфікації, для набуття технологічних навичок, медичних навичок, з сестринської справи, навичок управління персоналом щорічно налічує 200 учасників. Курси навчання працівників першого та другого років працевлаштування з корпоративної етики, комп'ютерної та мовної підготовки щорічно відвідує до 30 чоловік (Imano and others, 2005 a: 11).

Тривалість підготовки впливає на ціну навчальних курсів, які збільшуються в залежності від кількості навчальних годин. Середня ціна кореспондентських курсів коливається від 1.000 до 2.000 ієн, але зростає до 3.000 – 4.000 для курсів з менеджменту (менеджмент персоналу, контроль якості і безпеки виробництва) (Imano and others, 2005 a: 11). Кореспондентські курси є довгостроковими, але ціна варіюється від низької, які пропонуються університетами, середньої у відкритих акціонерних корпораціях, асоціаціях працівників та високої, що проводяться приватними фірмами, професійними школами, корпораціями професійної підготовки (Imano and others, 2005 a: 15). Велика кількість провайдерів пропонують кореспондентські курси від 4 до 5 місяців, але корпорації професійної підготовки та професійні школи пропонують більш тривалі курси – до 1 року. Короткостроковими є курси навчання з мов, підготовка спеціальних груп працівників в організаційній

структурі. Найбільш тривалими є спеціалізована підготовка і підготовка для здобуття кваліфікації. Оплата курсів зростає відповідно до тривалості курсів (Imano and others, 2005 a: 12).

Аналіз змісту кореспондентських курсів, що пропонуються відкритими акціонерними компаніями свідчить про достатню кількість – 25 напрямів з яких проводиться підготовка. Найбільша кількість годин передбачена на комерційну та маркетингову підготовку – 103, контроль за виробничим процесом – 68 годин, фінанси і нерухомість – 65 годин, інженерні – 55, комп'ютери – 52, фінанси і бухгалтерію – 47. Найменша кількість годин відводиться на будівництво, ремонт побутової техніки, друкарство тощо (5 – 7 годин) (Motohisa, 1992 b: 17). Такі тенденції пояснюються стрімким розвитком сфери послуг і зростанням попиту на професії, необхідних у цій галузі.

Якщо провести порівняльний аналіз кореспондентських курсів з різних напрямів підготовки, тривалістю і ціною, то можна зробити висновок, що середня оплата за 6 місяців підготовки складає 76.000 ієн. Серед чотирьох типів провайдерів які пропонують курси від 4 до 5 місяців, кореспондентські курси в університетах є недорогими (місячна оплата 3.000 ієн), у той час як плата за курси у приватних фірмах і професійних школах вище (16.000 ієн за місяць). Відкриті акціонерні корпорації пропонують курси для великих груп за середньою ціною, асоціації працедавців короткострокові курси для невеликих груп за помірну ціну, корпорації професійної підготовки проводять курси для невеликих груп за низьку ціну (8.000 – 9.000 ієн на місяць) (Imano and others, 2005 a: 12). Ціна у приватних фірмах за курси для невеликих груп працівників є достатньо високою (16.000 ієн за місяць).

Проведений аналіз змісту кореспондентських курсів, які пропонуються різними провайдерами професійної підготовки, акредитованих Міністерством праці Японії свідчить, що найбільша кількість навчальних годин у формальних програмах пропонується комерційними фірмами (44 годин на комп'ютерні курси, 140 годин на технічні курси, 367 на інші). Промислові та професійні організації на комп'ютерні курси виділяють 23 годин, на технічні курси – 67 годин, на інші курси – 180 годин. Найменша кількість годин на ці предмети пропонуються агенціями малих і середніх підприємств та корпоративними асоціаціями споживачів, що пояснюється їх незначною роллю на ринку освітніх послуг (Motohisa, 1992 b: 17).

5. ВИСНОВКИ

Отже, неперервний професійний розвиток виробничого персоналу підприємств Японії забезпечується за допомогою формальних, неформальних програм внутрішньофірмової підготовки та самоосвіти. Формальна підготовка проводиться поза робочим місцем на базі корпоративного університету (у великих компаніях) або за допомогою зовнішніх провайдерів підготовки. Зміст формальних програм спрямовується на задоволення потреб різних категорій працівників залежності від їхніх посад, його професійної спеціалізації, функцій, що ними виконуються, індивідуальних уподобань та

здібностей. Програми підготовки спрямовуються для задоволення потреб ринку праці і оновлюються під впливом економічного та соціального розвитку країни. Таке забезпечення систематичного і неперервного навчання виробничого персоналу за допомогою диверсифікованих і сучасних програм є ефективним шляхом накопичення й розвитку людських ресурсів, здатних виробляти нову конкурентоспроможну продукцію, самостійно та творчо вирішувати поточні проблеми виробництва

ЛІТЕРАТУРА

- Human resources development and improvement of the educational training infrastructure in Japan. Labour situation in Japan and analysis: detailed exposition 2009/2010. – Japan institute for labour policy and training (JILPT). – 2010.
- Imano K., Inagawa F., Taguchi K., Oki E., Fujinami M. Survey on the organization and functions of education and training providers: the first survey on the education and training service market. JILPT research report No. 24. – 2005 b.
- Imano K., Taguchi K., Oki E., Inagawa F., Fujinami M. Survey on the organization and functions of education and training providers: the second survey on the education and training service market. JILPT research report No. 43. – 2005 a.
- Motohisa. K. Higher education and employment in Japan: trends and issues. RIHE International publication series No. 5. Hiroshima University. Research institute for higher education. – March 1992 a.
- Motohisa K. Higher education and employment: the changing relationship. Recent developments in continuing professional education. OESD/GD (92) 13. Country study: Japan. Organisation for economic cooperation and development, Paris. – 1992 b.
- Reference guide to Japanese human resource management – trading/physical distribution. The Japan institute of labour. - 2002.
- Report from “The Research Association on Lifelong Career Development Support and Corporate Organization”, Human Resources Development Bureau, Ministry of Health, Labour and Welfare, July 20, 2007.
- Takashi Kawakita, Japanese In-House Job Training and Development The Japan Institute of labor, Japan labor bulletin. Vol. 35. No. 04 April 1, 1996 <<http://www.jil.go.jp/jil/bulletin/year/1996/vol35-04/06.htm>>
- VET through one’s lifetime: new approaches and implementation. Proceedings of the KRIVET International conference on VET (2ND, Seol, Korea, October 15 – 16, 2002). Korea research institute for vocational education and training, Seoul. – 2002.

Д.О. Устрижицкая

КГУКИ, Краснодар, Russian Federation

Российский транзит и проблема перспектив / *Russian transit problem and prospects*

Abstract

Discusses typological characteristics of the modern Russian society. Modern Russian society «mixed» company with elements of oligarchic capitalism, liberal capitalism and socialism. From the point of view of the interests of the majority of Russian citizens, «the ideal» was the synthesis of the positive aspects of different models: high social guarantees, civil liberties, efficient economy, the responsible state. As an engine of progressive transformations can be considered a different kind of elite.

Keywords: society, modern Russian society, the typology of societies.

В 1991-92 гг. произошли события, которые послужили отправной точкой современных реформ: путч ГКЧП и распад СССР, Пятый съезд народных депутатов России и план радикальных реформ Б. Ельцина, либерализация под руководством «правительства реформ» Е. Гайдара (1991-1992)¹. В результате этих реформ через 20 лет в России сформировалась новая экономическая, социальная и политическая реальность².

Один из основных вопросов современного отечественного обществознания – это вопрос: К какому типу относится современное российское общество? Очевидно, что ответ на этот вопрос имеет первостепенное как познаватель-

1 См.: Двадцать лет реформ глазами россиян: опыт многолетних социологических замеров / под ред. М. К. Горшкова и др. М.: «Весь Мир», 2011. – С. 7.

2 См.: Горшков М. К. Российское общество как новая социальная реальность. Вместо предисловия // Россия реформирующаяся. Ежегодник/ Отв. ред. М. К. Горшков. Вып. 6. М.: Институт социологии РАН, 2007. 408 с. С. 3-11; Андреев Э. М. Новая социальная реальность: методологические проблемы интегрального социально-философского и социологического анализа // Личность как субъект культурной политики в современной России. Материалы Круглого стола на тему «Взаимоотношение личности и общества в условиях социально-экономической нестабильности» // Общество и право. 2009. № 5(27). С. 21.

ное, так и практическое значение, например, для практики политического управления страной.

С точки зрения теории общественно-экономических формаций отечественное общество находится в крайне оригинальной ситуации – переход от государственного социализма к капитализму. Такой реставрационный переход в реальной практике социально-исторического развития не только не осуществлял, но и даже не прогнозировал. Следовательно, теория общественно-экономических формаций в том виде как она разрабатывалась до этого, должна быть критически переработана. Слабыми местами этой теории является недостаточный учет многообразия видов собственности, стремление редуцировать все виды собственности к одной. Другим слабым местом можно обозначить недоучет исторической конкуренции общественно-экономических формаций и возможности социально-исторического синтеза элементов разных формаций в одном социуме.

В результате социально-экономической и политической деконструкции СССР произошел переход к обществу, экономической и политической доминантой которого является государственный и олигархический капитализм. Социальным фактом является то, что современный отечественный капитализм является реставрационным, государственно-олигархическим, по двум основным видам собственности, преимущественно ориентированным на сырьевую ренту, в значительной степени коррупционным и криминальным, как по происхождению, так и по современному состоянию, в значительной мере полуфеодалным. В предшествующей теории общественно-экономических формаций недостаточно учитывалось, что любое государство и страна не существует в «чистых» рамках одной формации.

С точки зрения стадийной теории цивилизаций мы можем констатировать наличие индустриального общества с сырьевой экономикой. Поскольку это общество «смешанное», то в нем есть отдельные вкрапления как «продвинутой» постиндустриальное общество, так и элементы архаики.

Если с точки зрения стадийной теории цивилизаций прогноз может быть оптимистическим, так как все время речь ведется о переходе к «информационному обществу», «постиндустриальному обществу», то с точки зрения циклической теории цивилизаций прогноз может выглядеть пессимистически. Например, можно допускать, что тот тип цивилизации и тот антропологический облик индивида, который населяет геополитическое пространство «Россия» исчерпал себя. В этом случае наличный культурно-исторический тип идет к закату, а на освобождающемся географическом пространстве поселится новый «кочевник», переселившийся на него то ли в ходе мирной миграции, то ли в результате глобальной войны за передел геополитического пространства. Этот сценарий вполне укладывается в существующие теории глобализации. «Западный проект» отводит России преимущественную роль как поставщика сырья и на практике он пока и реализуется. В глобальной иерархии «потребители», производители, поставщики сырья и аутсайдеры

мы не аутсайдеры, но поставщики сырья. Конечно, в нашей стране существуют «зоны» индустриальной и модернизационной продвинутой, которые оставляют почву для оптимизма.

Политической идеологией и идеологией проводившихся на первом этапе отечественных экономических реформ стал либерализм. Поскольку реформе подвергалась экономика государственного социализма, то основной пафос либеральных реформ был направлен на реализацию идеи приватизации государственной собственности. Идейной основой такой политической линии в 1970-е и 1980-е годы служили теоретические взгляды неоклассиков и неоавстрийцев. Главными знаковыми фигурами стали «официально» мировым сообществом манифестированные идеи Ф. А. фон Хайека, Дж. Бьюкенена и Р. Э. Лукаса о вреде «активного государства»³.

Фон Хайек провозгласил главной философской идеей своего проекта спонтанность социальных и экономических явлений. Государство объявляется главным «врагом» социальной спонтанности, искажает относительные цены, структуру размещения ресурсов, дезориентирует агентов. Идеальным отражением технологических возможностей и потребительских предпочтений провозглашается конкуренция и свободное ценообразование. Основным аргументом Бьюкенена является то, что всякое государственное вмешательство реализует решения определенных чиновников, воздействия лоббирующих групп, что сводит к нулю его рациональность в экономике. Р. Лукас также подверг критике всякое вмешательство государства в экономику, так как такие действия предвидятся агентами, чьи ожидания формируются рационально.

Эти догмы законодателей моды мировой экономической мысли и их примитивное воплощение в практику российской экономики стали причиной политического волюнтаризма. Ведь волюнтаризм может проявляться не только в форме огосударствливания, но и в форме разгосударствливания (в данном случае как большевизм наоборот). Шокотерапевтическая политика правительства Е. Гайдара была также ангажирована зарубежными советниками и экспертами относительно стратегий трансформации плановых хозяйств в рыночные системы в 1980-х - 1990-е гг.

В настоящее время мы наблюдаем возврат в противоположность, современные критики политической экономии, социальные философы, политологии, посткейнсианские теории экономики вновь придают существенную роль государству в деле рационализации экономики. Теоретическая критика либерализма с точки зрения посткейнсианства⁴ (И. В. Розмаинский и др.) при-

3 См.: Розмаинский, И. В. «Инвестиционная близорукость» в посткейнсианской теории и в российской экономике / И. В. Розмаинский // Вопросы экономики. № 9. 2006. С. 71–82.

4 См.: Розмаинский И. В. К формированию посткейнсианской теории государства // <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=52722>; Розмаинский, И. В. Основные характеристики семейно-кланового капитализма в России на рубеже тысячелетий: институционально-посткейнсианский подход/ И. В. Розмаинский // Экономический вестник Ростовского государственного университета. Том 2 (№ 1). 2004. С. 59–71;

водит к определенным обобщениям, имеющим не только экономическое, но и социально-философское значение. Существенным является то, что типологические характеристики современной экономической системы России обусловлены наследием и ролью государства. Основные институциональные характеристики современного отечественного капитализма - очень неэффективная государственная защита прав собственности и контрактов, высокие «официально-административные» и «неофициально-криминальные» ограничения доступа к различным видам экономической деятельности, а также низкая степень исполняемости законов и высокая степень их нестабильности. Все это рассматриваются как институциональная слабость современного государства. Для такой системы типичны большая роль различных олигархических и чиновничьих кланов в обеспечении принуждения к выполнению контрактов, а также низкая степень конкуренции, большая доля теневого сектора, фрагментация экономически-правового пространства и другие характеристики неэффективной институциональной среды. Среди стратегических недостатков такой системы можно назвать низкую склонность к долгосрочным инвестициям и инновациям, технологический застой, отсутствие экономического роста.

Основной выход видится на пути трансформации государственно-олигархического, криминально-бюрократического капитализма в рационально рыночный капитализм. Эффективность государства в этом случае заключается в создании соответствующей институциональной среды. Основные качества этой среды – создание равных возможностей для всех экономических агентов, справедливая судебная защита интересов и контрактов, отсутствие лазеек для неуплаты налогов.

Как оказывается, подобный экономический переход - движение к «институционально адекватному» государству зависит от интенсивности формирования гражданского общества в подобных экономических системах. Постепенное усиление контроля рядовых членов общества над деятельностью государственных должностных лиц и выработка стимулов к «дальновидности» у тех, кто приходит во властные структуры, могут в долгосрочной перспективе способствовать «отмиранию» институтов олигархического капитализма и их преобразованию в институты рыночного капитализма. Однако жесткое противодействие таким тенденциям могут оказать такие направления институциональной эволюции в условиях олигархического капитализма, как ужесточение политических ограничений, расширение прав различных элит, а также укоренение обычаев и традиций, благоприятствующих взяточничеству и вымогательству. Опыт конца первого десятилетия XXI века в России и некоторых других постсоциалистических странах показывает, что подобные неблагоприятные изменения могут стать реальностью. В этом случае наша страна рискует быть обреченной на эко-

Розмаинский, И. В. «Инвестиционная близорукость» в посткейнсианской теории и в российской экономике / И. В. Розмаинский // Вопросы экономики. № 9. 2006. С. 71–82; Розмаинский, И. В. Неопределенность и институциональная эволюция в сложных экономических системах: посткейнсианский подход/ И. В. Розмаинский // Вопросы экономики. № 6. 2009. С. 48–59.

номический застой с неэффективным государством, что будет прямым продолжением бюрократического социализма административно-командной системы СССР.

Таким образом, с точки зрения теоретической, роль государства в экономике не является однозначно отрицательной или однозначно положительной. Все определяется конкретными условиями и конкретными функциями государства. В случае современной России роль государства в экономике обусловлена рядом обстоятельств:

- Россия имеет обширные пространства с разреженной инфраструктурой и сетью поселений, суровыми природно-климатическими условиями, патерналистско-этатистскими традициями, северной энергоемкой экономикой, нерыночным характером развития значительных территорий;
- в условиях критического осложнения финансово-экономической обстановки государство играет главную роль в предотвращении дестабилизации;
- любые меры мобилизационного типа потребует концентрации на ключевых направлениях усилий, ресурсов, средств, человеческого потенциала, консолидации элит и нации в целом, политической воли, идеологического обеспечения, административных шагов;
- без гарантий и стимулирования со стороны государства невозможны также разрешение демографической ситуации в стране, сглаживание перекосов в межрегиональном развитии, диспропорций в размещении экономики и свехурбанизации;
- геополитическое положение России, вопросы военной безопасности в условиях глобальной конкуренции за природные и сырьевые ресурсы также требуют сильного в военном отношении государства.

В конце 1980-х гг. Россия вступила в очередной этап своей модернизации, приведшей к широкомасштабной социальной трансформации, глубина которой имела характер цивилизационного «сдвига». К середине 1990-х годов начали наблюдаться резкий спад базовых экономических показателей, фактическая деиндустриализация экономики, падение жизненного уровня населения, беспрецедентная зависимость от импорта и практически полная внешняя неплатежеспособность Российской Федерации.

В настоящее время Российская Федерация играет в мировой экономике роль экспортера сырья и импортера потребительских и инвестиционных товаров и услуг. Сырьевая модель экономического развития не может обеспечить ни высоких темпов роста благосостояния народа, ни макроэкономической стабильности, ни международной конкурентоспособности российских предприятий, ни национальной безопасности России. Ее недостатком также является вялый научно-технический прогресс, который только и может быть основным источником современного экономического роста.

Как указывают отечественные исследователи⁵, надо менять модель экономического развития и прекратить практически бесплатное кредитование западных стран, а начать вкладывать государственные средства в реальные активы, обеспечив отток спекулятивного капитала из России и заместив иностранные займы российских госкомпаний бюджетными кредитами. Это позволит без усиления инфляции инвестировать средства Фонда национального благосостояния в развитие российской индустрии. Можно вкладывать нефтяные доходы внутри страны, не провоцируя, а замедляя инфляцию. Для этого их надо помещать в высокотехнологичные отрасли; в создание компаний на высокомонополизированных рынках; в расширение «узких мест», порождающих структурную инфляцию; в отрасли, в которых улучшатся конкурентные преимущества в случае падения цен на нефть.

Один из выходов - «диверсификационная» модель развития российской экономики, возможности которой с учетом международной конкуренции очень ограничены. В высокотехнологичных отраслях мировой экономики доминируют ТНК, в трудоемких же отраслях с традиционной технологией Россия не может конкурировать с Китаем и Индией, имеющими огромные ресурсы дешевой рабочей силы. Кроме того, в этих и в «новых индустриальных» странах десятилетиями проводилась политика «догоняющего развития» с применением мер господдержки экспорта торгуемых продуктов. Япония и Южная Корея уже создали высокотехнологичную экономику. Начинают вторгаться в высокотехнологичные отрасли и китайские компании, пользующиеся мощной поддержкой государства. Поэтому возможности модели «догоняющего развития» очень ограничены.

Основной причиной неразвитости в России высокотехнологичного сектора стало создание множества технологических монополий, возникших из-за приватизации по отдельности звеньев «технологических цепочек» по производству готовых продуктов, особенно предприятий, находившихся в советскую эпоху в ведении разных министерств. Вместо межотраслевых концернов возникли сети из связанных технологически, но юридически независимых предприятий, генерирующие «инфляцию издержек». Поэтому необходимо стимулировать создание объединенных технологических цепочек в виде концернов и единых компаний.

Как отмечают некоторые авторы, если исходить из парадигмы «экономикс», в которой рассматривается наилучшее (с точки зрения максимизации суммарной прибыли и доходов индивидов) распределение ресурсов, то переход России к «высокотехнологичной» модели развития невозможен. Специалисты указывают, что если руководствоваться институционально-эволюционной теорией, в которой предприятия рассматриваются как развивающиеся и самообучающиеся организации, то возможности для мобилизационной модернизации еще есть. Политика государства должна быть направлена на

5 См.: Фетисов Г. Г. Будущее российской экономики: экспорт сырья, диверсификация или высокие технологии? (Доклад) // <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=362560> - опубликовано на сайте 09/09/2008

создание инновационно активных российских вертикально-интегрированных корпораций. При необходимости государство должно само такие ТНК создавать, в том числе – на основе частно-государственного партнерства.

С. Хантингтон⁶ указывает несколько моделей модернизации: (1) *вестернизация без модернизации*, по такому пути пошли Египет и Филиппины; (2) *модернизация без вестернизации*, по этому пути пошли новые промышленные страны Юго-Восточной Азии, они модернизировались, не меняя своей идентичности; (3) *догоняющее развитие*, при котором пропорции модернизации и вестернизации примерно одинаковы (Россия, Турция, Мексика и др.).

И хотя догоняющее развитие беспощадно раскритиковано, но иного пути, чем постепенная модернизация трудно придумать. Финансовой «подушкой безопасности» в этом случае остается экспорт энергоносителей, потому что Запад не заинтересован плодить себе конкурентов. Поэтому он будет развивать сотрудничество лишь в выгодных для себя сферах. В то же время, в настоящее время развитие производительных сил РФ, а значит и проведение инновационно-модернизационных реформ, невозможно с опорой только на собственные силы. Поэтому задача может заключаться очень часто лишь в том, чтобы заимствовать нечто за рубежом, но сделать это лучше. Кажется, экономический феномен Японии во многом заключается в этом. России предстоит быть готовой к реализации в таком партнерстве собственных целей и иметь для этого на руках достаточные козыри, в том числе политические.

Наконец, есть прорывные отрасли, в которых отечественный производитель может занимать первые позиции. Но, представляется, что без солидной государственной поддержки это не получится.

Итак, современный российский модернизационный проект определяется предпосылками самой российской истории, положением в системе глобального сообщества и разделением труда, задачами тренда, который она стремится реализовать. Российский модернизационный проект несет в себе сочетание следующих моделей:

- «сырьевая» модель как базовая;
- «высокотехнологичная» модель как сопутствующая и модернизационная;
- «цивилизационная» модель, как ценностный выбор и выбор образа жизни и средство перехода к новому культурно-цивилизационному проекту - «обществу знания»⁷.

Реализация суммирующей составляющей зависит от соотношения внешних и внутренних, объективных и субъективных факторов и соотношения

6 См.: Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. N. Y., 1996. P. 75.

7 См.: Экономика знаний и инновации: перспективы России / Под ред. А. В. Бугалина. М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2007.

указанных моделей в практике политического и социального управления. Современное российское общество является в высокой степени стратифицированным⁸, существует большой разрыв в доходах верхних и нижних слоев, при наличии сравнительно малочисленного среднего класса. Такая социальная структура не может быть основой для полноценной стабильности. Поэтому достигнутая в настоящее время социальная устойчивость не может быть основой благополучного социума, так как она не обеспечивает не только социальной справедливости, но и социальную и экономическую динамику. Недостаточность такой социальной иерархии сказывается и в том, что неоправданными оказывается социальные ожидания многих россиян, особенно в связи с полнотой вознаграждения за качество труда. Тем не менее, оснований для проявления социального взрыва также пока нет. Главная задача видится в том, чтобы перевести сложившуюся устойчивость в динамичное состояние, связанное с модернизационными процессами, положительной экономической динамикой и развитием условий для самореализации граждан, как в структурах гражданского общества, так и в структурах профессионально-трудовой деятельности.

Внутри российского общества существуют различные субкультуры, характеризующиеся консерватизмом, традиционализмом, приверженностью модернизационным ценностям. В каждой из этих субкультур наблюдаются свои механизмы ретрансляции ценностей, социальных норм и политических установок, свои «опережающие» группы, выступающие в качестве генераторов установок. В то же время, не менее половины общества существует в рамках пограничных культурно-политических ценностей. Многие исследователи связывают общекритическое состояние современного российского общества с переоценкой традиционных ценностей идентификации. За последние годы оформилась тенденция переориентации значительной части общества на индивидуальные ценности, что некоторые исследователи характеризуют как «революцию ценностей». Особым фактором переходного состояния общества стала регионализация сознания в различных ее формах и проявлениях. Некоторые исследователи в этой связи прогнозируют распространение ныне наблюдаемых элементов регионализации массового сознания на социально-культурную и этнокультурную сферу и предполагают наличие кризиса суперэтничности. Мы рассматриваем это как часть общего антропологического кризиса. Однако картина социального кризиса возникает в том случае, когда исследователи применяют традиционную классовую и стратификационную методологию. В то же время, цивилизационный и социокультурный анализ дают несколько иную оценку. В интенциях российского социума существует значительный модернизационный тренд, связанный с формированием рациональности постиндустриального общества.

8 См.: Арутюнян Ю. В. О социальной структуре общества постсоветской России. // Интернет ресурс: <http://soc.lib.Ru>; Литвинов В. А. Социальная стратификация и уровень жизни в современной России // Россия и современный мир. 2008. № 2 (59). С. 176-180;

Поэтому, оценки и выводы отрицательного характера, считающие, что возникший в России в результате проводившихся с 1992 г. либеральных реформ общественный строй не соответствует коренным интересам подавляющего большинства граждан и интересам развития страны являются оправданными, но они не являются доминирующими.

Существующий строй является «смешанным» обществом с элементами олигархического капитализма, либерального капитализма, социализма, интенций информационного общества, реликтов феодализма и варварского рабства. С точки зрения социальных интересов большинства российских граждан «идеальным» было бы осуществление синтеза положительных сторон прежней общественной модели, предоставлявшей высокие социальные гарантии, и наиболее весомых достижений современного западного общества, с его гражданскими свободами, эффективной экономикой и ответственным государством. Однако историческая инициатива принадлежит модернизационному тренду, субкультуре интеллектуалов и деятелей информационной цивилизации. Они существуют в социальных мирах «параллельных» традиционным структурам и не отображаемых в картинах стратификации, ранжирующих социум по критериям богатство/бедность. Новая, более подвижная, более синергетичная социальная среда существует глобально в сетевой форме и является носителем новой рациональности, взламывающей традиционные структуры и создающей видимость социального кризиса и хаоса.

Сказанное не означает, что перестала быть актуальной задача повышения благосостояния большинства российских граждан, ибо это способствует различного рода социальным взрывам, в том числе и в виде террора, с другой стороны, происходит социальная деградация больших слоев населения, в том числе, и путем роста смертности, люмпенизации, роста потребительства, социального иждивенчества, наркомании, алкоголизма и пр. С нашей точки зрения, надо учитывать, что в современной России переход к высокостратифицированному капиталистическому обществу произошел в ходе шоковой терапии очень быстро. Поскольку коренным образом поменялась политическая ситуация и идеология, то возникла не революционная ситуация, а антропологический кризис, проявляющийся ярче всего в депопуляции.

Однако надо понимать, что решение большинства проблем возможно как попутная задача на пути модернизации и трансформации существующего российского общества в «общество знания». Технологический и социальный прорыв лежат в одном и том же направлении реформ. В качестве двигателя прогрессивных преобразований можно рассматривать субкультуру сетевого типа, соответствующую тенденциям и запросам информационного общества.

Мы согласны, что есть определенная связь между современной политической системой и типом экономики, но не изоморфная⁹. Но в современной России сложилась корреляция «экономики трубы» и недемократического политического устройства - монополистического, бюрократического, олигархического, коррупционного в своей основе.

Верховная власть в России носит президентский, персоналистский, клановый, плебесцитарно-бюрократический характер. Реальная политическая власть является приоритетом высшей бюрократии (нескольких десятков человек) – ведущие деятели президентской администрации, важнейших министры и губернаторы, верхушка *партии власти*, а также главы крупных государственных корпораций.

Бюрократия как основной способ осуществления верховной власти «сверху вниз», осуществляет свои полномочия административно-командным путем, что было характерно и для советской системы. Отсюда приоритет прямых, авторитарно-силовых действий в управлении. Такая система не способна к решению стратегически сложных, многоступенчатых, ранжированных задач, не способна к методам косвенного управления. Как отмечают исследователи, то, что называют «коррупция» является необходимым элементом функционирования этой системы, это механизм системы. Кадровый состав бюрократии селекционируется по персоналистскому принципу.

Демократический режим в современной России происходит свое становление и демократия существует в симулятивных, манипулятивных, параллельных и дружественных авторитаризму и бюрократии форм своего проявления. Олигархическая и плебесцитарная формы авторитаризма, опирающиеся на кланово-элитарную бюрократию, являются основной формой политической власти.

Существующая конституция и ее выполнение имеет в основном формальное значение. Реальным центром власти в течение ряда лет был едва упомянутый в Конституции технический орган – администрация Президента, возникли не предусмотренные ею институты (Государственный совет, округа, полпреды). Парламент, партии и *гражданское общество* фактически превращаются в некие симулякры, а права и свободы, провозглашенные в особо защищенной усложненным порядком изменения второй главе Конституции, становятся все более декларативными. В то же время, существующая власть, Президент, особенно в предвыборный период принимают дополнительные усилия по демократизации власти.

9 См.: Виноградов В. Д. Современный тип российского общества: социальная структура и государственность. // Общество и власть: проблемы взаимодействия / Отв. редактор В. Д. Виноградов. - СПб.: Изд-во С. - Петерб. ун-та, 2006; Бызов Л. Г. Империя: проблемы воссоздания // <http://www.netda.ru/sborniki/rustroj/rs-leontiy.htm>; Холодковский К. Г. вопросу о политической системе современной России // http://www.perspektivy.info/rus/gos/k_voprosu_o_politicheskoj_sisteme_sovremennoj_rossii_2009-03-02.htm

Существующий строй является «смешанным» обществом с элементами олигархического капитализма, либерального капитализма и социализма. С точки зрения интересов большинства российских граждан, «идеальным» было бы осуществление синтеза положительных сторон прежней общественной модели, предоставлявшей высокие социальные гарантии, и наиболее весомых достижений современного западного общества, с его гражданскими свободами, эффективной экономикой и ответственным государством. В качестве двигателя прогрессивных преобразований можно рассматривать различного рода элиту. Российская политическая, экономическая и интеллектуальная элиты должны приложить все усилия для того, чтобы скорректировать развитие страны в направлении оптимизации курса социально-экономического и духовного развития страны. Вопрос конструктивности отечественных элит также пока остался без анализа. Хотя в последнее время наметился новый сценарий – «народного фронта», создаваемого вокруг «Единой России».

За рамками нашего анализа остались проблемы идеологии, духовной жизни, культуры, мировоззренческая проблематика. Более комплексный и всесторонний анализ еще ждет наших усилий. Потому что нереализованность экономических, политических, социальных ожиданий создает впечатление, что ведущим, а во многом и единственным рычагом и средством осуществления реформ и модернизации остается духовный фактор и социализация. Изменить образ жизни и культуру можно, лишь опираясь на рычаги социализации как ведущие, параллельно модернизируя экономику и технологию. К такой гипотезе приводят итоги проделанного исследования.

Informacja dla Autorów

Redakcja „SIE” zaprasza do współpracy Autorów, którzy chcieliby publikować swoje teksty na łamach naszego pisma. Uprzejmie informujemy, że przyjmujemy do publikacji artykuły nie dłuższe niż 20 stron znormalizowanego maszynopisu (1800 znaków ze spacjami na stronę), a w przypadku recenzji – niż 8 stron. Do artykułów prosimy dołączyć streszczenie w języku polskim i angielskim (wraz z angielskim tytułem artykułu) o objętości do 200 słów. Prosimy o niewprowadzanie do manuskryptów zbędnego formatowania (np. nie należy wyrównywać tekstu spacjami czy stosować zróżnicowanych uwypukleń, wyliczeń itp.). Sugerowany format: czcionka Arial, 12 pkt., interlinia 1,5. Piśmiennictwo zawarte w artykule należy sformatować zgodnie z tzw. zapisem harwardzkim, zgodnie z którym lista publikacji istotnych dla artykułu ma być zamieszczona na jego końcu i ułożona w porządku alfabetyczny. Publikacje książkowe należy zapisywać:

Fijałkowska B., Madziarski E., van Tocken T.L. jr., Kamilska T. (2014). Tamizdat i jego rola w kulturze radzieckiej. Warszawa: Wydawnictwo WSM.

Rozdziały w publikacjach zwartych należy zapisywać:

Bojan A., Figurski S. (2014). Nienowoczesność – plewić czy grabić. W.S. Białokozowicz (red.), Nasze czasy – próba syntezy. Warszawa: Wydawnictwo WSM.

Artykuły w czasopismach należy zapisywać:

Bobrzyński T.A. (2009). Depression, stress and immunological activation. British Medical Journal 34 (4): 345-356.

Materiały elektroniczne należy zapisywać:

Zientkiewicz K. Analiza porównawcza egocentryka i hipochondryka. Żart czy parodia wiedzy? Portal Naukowy „Endo”. www.endo.polska-nauka.pl (data dostępu: 2014.07.31).

W tekście artykułu cytowaną publikację należy zaznaczyć wprowadzając odnośnik (nazwisko data publikacji: strony) lub – gdy przywołane jest nazwisko autora/nazwiska autorów w tekście – (data publikacji: strony), np.: Radzieckie władze „[...] podjęły walkę z tamizdaten na dwóch płaszczyznach: ideologicznej i materialnej” (Fijałkowski i wsp. 2014: 23). lub: Radziecka prasa, jak stwierdzają Fijałkowski i wspólnicy, „łżyła autorów druków bezdebitowych” (2014: 45). W przypadku przywoływanych tekstów, gdy nie ma bezpośredniego cytowania, należy jedynie podać nazwisko i rok publikacji (bądź sam rok, jeśli nazwisko autora pada w tekście głównym). W odnośnikach w tekście głównym należy w przypadku więcej niż dwóch autorów wprowadzić „i wsp.”, np. (Fijałkowski i wsp. 2014). W tekście piśmiennictwa (tj. alfabetycznie ułożonej literaturze) prosimy wymienić wszystkich autorów danej publikacji. Więcej o zasadach stylu harwardzkiego m.in. na Wikipedii (http://pl.wikipedia.org/wiki/Przypisy_harwardzkie). Uwaga, przypisy krytyczne, inaczej tzw. aparat krytyczny, prosimy w miarę możliwości zredukować do minimum i wprowadzać do głównego tekstu manuskryptu.

Zaznaczamy, że Redakcja nie płaci honorariów, nie zwraca tekstów niezamówionych oraz rezerwuje sobie prawo do skracania tekstów.

Teksty prosimy przesyłać drogą elektroniczną za pomocą formularza na stronie WWW: <http://humanum.org.pl/czasopisma/humanum/o-czasopismie> lub na adres e-mailowy: biuro@humanum.org.pl

Do tekstu należy dołączyć informację o aktualnym miejscu zamieszkania, nazwie i adresie zakładu pracy, tytule naukowym, stanowisku i pełnionych funkcjach. Każdy tekst przesłany pod adres Redakcji z prośbą o druk na łamach czasopisma podlega ocenie. Proces recenzji przebiega zgodnie z założeniami „double blind” peer review (tzw. podwójnie ślepej recenzji). Do oceny tekstu powołuje się co najmniej dwóch niezależnych recenzentów (tzn. recenzent i autor tekstu nie są ze sobą spokrewni, nie występują pomiędzy nimi związki prawne, konflikty, relacje podległości służbowej, czy bezpośrednia współpraca naukowa w ciągu ostatnich 5 lat). Recenzja ma formę pisemną i kończy się stwierdzeniem o dopuszczeniu lub niedopuszczeniu tekstu do druku.

W związku z przypadkami łamania prawa autorskiego oraz dobrego obyczaju w nauce, mając na celu dobro Czytelników, uprasza się, aby Autorzy publikacji w sposób przejrzysty, rzetelny i uczciwy prezentowali rezultaty swojej pracy, niezależnie od tego, czy są jej bezpośrednimi autorami, czy też korzystali z pomocy wyspecjalizowanego podmiotu (osoby fizycznej lub prawnej).

Wszystkie przejawy nierzetelności naukowej będą demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające Autorów, towarzystwa naukowe itp.).

Do przedłożonych tekstów z prośbą o druk, Autor tekstu jest zobowiązany dołączyć:

1. Informację mówiącą o wkładzie poszczególnych Autorów w powstanie publikacji (z podaniem ich afiliacji oraz kontybutcji, tj. informacji, kto jest autorem koncepcji, założeń, metod, protokołu itp. wykorzystywanych przy przygotowaniu publikacji), przy czym główną odpowiedzialność ponosi Autor zgłaszający manuskrypt.
2. Informację o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów.

HUMANUM

Instytut Studiów Międzynarodowych
i Edukacji w Warszawie